

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

2021

Veronika Žihlová

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky a logopedie

**Edukace Romů o jejich kultuře
v dětských domovech**
Bakalářská práce

Autor: Veronika Žihlová
Studijní program: Speciální pedagogika
Studijní obor: Výchovná práce ve speciálních zařízeních
Vedoucí práce: Mgr. Martin Kaliba
Oponent práce: doc. PhDr. Boris Titzl, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Veronika Žihlová

Studium: P16P0174

Studijní program: B7506 Speciální pedagogika

Studijní obor: Výchovná práce ve speciálních zařízeních

Název bakalářské práce: **Edukace Romů o jejich kultuře v dětských domovech**
Název bakalářské práce AJ: Education of Roma about their culture in Children's Homes

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem probíhá edukace romských dětí o jejich kultuře v dětských domovech a do jaké míry dětské domovy rozvíjí romskou kulturou. Teoretická část práce se věnuje Romům, romské kultuře a výchově Romů v dětských domovech. V rámci praktické části bude realizováno empirické šetření pomocí rozhovorů s vychovateli DD a romskými dětmi v DD.

ŘÍČAN, Pavel. S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5. DAVIDOVÁ, Eva. Romano drom: Cesty Romů : 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku. 2., přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. Interface. ISBN 80-244-0524-5. BALVÍN, J., et al. Romové a dětské domovy. Ústí nad Labem : Hnutí R, 1997. ISBN 80-902149-4-0.

Garantující pracoviště: Katedra speciální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Martin Kaliba

Oponent: doc. PhDr. Boris Titzl, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 5.1.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Martinu Kalibovi za vedení, ochotu a pomoc při zpracování této bakalářské práce. Poděkování patří i respondentům, tedy všem romským dětem, vychovatelkám a vychovateli z dětských domovů, kteří poskytli rozhovor do výzkumné části této práce.

Anotace

ŽIHLOVÁ, Veronika. *Edukace Romů o jejich kultuře v dětských domovech*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 106 s. Bakalářská práce.

Cílem bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem probíhá edukace romských dětí o jejich kultuře v dětských domovech a do jaké míry dětské domovy rozvíjí jejich kulturu. Teoretická část práce se věnuje Romům, romské kultuře a výchově Romů v dětských domovech. V rámci praktické části bude realizováno empirické šetření pomocí rozhovorů s vychovateli a romskými dětmi v dětských domovech.

Klíčová slova: Rom, romská kultura, dětský domov, edukace

Annotation

ŽIHLOVÁ, Veronika. *Education of Roma about their culture in Children's Homes*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2021. 106 pp. Bachelor Degree Thesis.

Aim of the bachelor's thesis is to find out, how the education of Romas children about their culture at the children's homes is led and how much do the children's homes develop the Romas culture. Theoretical part of the thesis is dedicated to Romas, their culture and the education of Romas at the children's homes. For practical part empirical survey in a form of dialogue with educators and Romas children in the children's homes will be realized.

Keywords: Roma, the culture of Roma, Children's Homes, education

Obsah

Úvod	10
1 Romové	11
1.1 Odkud k nám přišli	13
2 Romská kultura	15
2.1 Jazyk	15
2.2 Romská hudba	17
2.3 Pohádky	20
2.4 Hádanky	22
2.5 Tradice a zvyky	23
2.6 Tradiční řemesla a povolání	27
2.7 Romská kuchyně	30
3 Dětské domovy a Romové	33
3.1 Dětský domov	33
3.2 Identita Romů	34
3.3 Vzdělávání o romské kultuře	36
4 Edukace Romů o jejich kultuře v dětských domovech	39
4.1 Cíl výzkumu	39
4.2 Výzkumná otázka	39
4.3 Výzkumné metody	39
4.4 Výzkumný soubor	43
4.5 Charakteristika sledovaného zařízení	44
5 Analýza rozhovorů	49
5.1 Analýza rozhovorů s vychovateli	49
5.2 Analýza rozhovorů s romskými dětmi	77
5.3 Závěry z výzkumu	96

Závěr	98
Použitá literatura a zdroje	100
Seznam tabulek	105

Úvod

Ve své bakalářské práci se zabývám edukací Romů o jejich kultuře v dětských domovech. Toto téma mě napadlo poté, co jsem absolvovala etopedickou praxi ve dvou dětských domovech na severu Čech. V této oblasti České republiky bývá mnoho romských dětí v dětských domovech. Na praxi jsem se začala zajímat o to, zda Romové rozumějí slovům v textech písní, které si zpívají. A také zda se tyto děti ztotožňují s Romy, i když jsou od útlého věku v dětském domově a jestli vědí, alespoň některé informace o své kultuře. Představila jsem si sama sebe na jejich místě, kdybych byla v dětském domově s mnoha lidmi českého původu mimo Českou republiku. To, že by mě učili jejich tradice, zvyky apod. je jasné, ale poskytl by mi někdo nějaké informace o mé rodné zemi? Kdo ví. Zajímalo mě tedy, jak jsou na tom u nás romské děti v dětských domovech a jaké informace jim vychovatelé poskytují.

V teoretické části se proto nejprve zaměříme na pojmy Rom a cikán, abychom dokázali identifikovat tyto lidi. Poté, co si je představíme, nalezneme zde informace na jejich putování z jejich původní země a příchod do České republiky. Další kapitola je zaměřena na prvky romské kultury, kterými můžeme pozitivně rozvíjet romství u dětí romského etnika. Třetí kapitola se věnuje dětskému domovu obecně. Následně je zaměřena na to, jak dětské domovy mohou ovlivňovat identitu Romů, jak kladně, tak i negativně. Důležitou částí této kapitoly je vzdělávání o romské kultuře. Jednak se zde dočteme o tom, jak lze vzdělávat romské děti v dětských domovech, tak i vzdělávání vychovatelů. Protože pokud nebudou v dětských domovech vzdělání vychovatelé v oblasti romistiky, je poté možné očekávat, že své zkušenosti nebudou moci předávat dál dětem romského etnika.

V praktické části nalezneme zpracovanou analýzu rozhovorů s romskými dětmi, které žijí v dětských domovech a jako protiklad i zpracovanou analýzu rozhovorů s vychovateli v dětských domovech. Analýza získaných rozhovorů a jejich následná interpretace nám umožnila zodpovědět cíl této bakalářské práce a její dílčí cíle.

Teoretická část se opírá o informace získané z odborné literatury a platné legislativy České republiky. Výzkumná část byla zpracována na základě informací z rozhovorů romských dětí a z rozhovorů vychovatelů z dětských domovů.

1 Romové

„Romem je míněn ten, kdo si osvojil a praktikuje určitý komplexní integrovaný systém hodnot, norem, principů sociální organizace, způsobů řešení problémů atd., systém, který je identifikován jako romská kultura.“ Tím pádem člověk, kterému jsou generačně předávány romské tradice, stává se tak teoreticky Romem neboli nositelem romské kultury. Přesto však o sobě nemusí tvrdit, že je Rom nebo ho za něj nemusí i ostatní lidé považovat. A naopak se k romské národnosti mohou hlásit lidé, kteří o romské kultuře nic nevědí a žádné romské tradice nedrží (Hirt, 2006).

V České republice se hlásí k Romům jen hrstka lidí, mají totiž velmi špatné zkušenosti se sčítáním Romů za posledních sto let (Říčan, 1998).

Někteří lidé hlásící se k romské národnosti mohou odmítat pojmenování Rom a preferovat pojmenování cikán. Z jakého důvodu odmítají pojmenování Rom, si musíme zjistit sami od dotyčné osoby (Hirt, 2006).

Nadále se častěji používá v Česku pojem „*Cikán – Cikáni, na Slovensku Cigáni, v Polsku Cyganie, v Rusku a na Ukrajině Cygany, v zemích bývalé Jugoslávie – Cigani, v Německu a Rakousku Zigeuner...*“ Pojem Rom se používá pro označení mnoha etnických skupin, které mají společné předky, osobité charakteristiky a části kultury. „*Celkové označení etnických skupin, resp. národnosti romské Rom – Romové bylo přijato i světovým romským hnutím – Mezinárodní romskou unií i Radou Evropy.*“ (Davidová, 1995).

Romové po celém světě slaví v dubnu Mezinárodní den Romů. Připomínají si tím první světový kongres Mezinárodní romské Unie, který se odehrál v roce 1971 ve Velké Británii. Na tomto kongresu byla odsouhlasena romská vlajka, hymna Dželem Dželem a společenské označení lidí přijímající romskou kulturu – Romové. Tento den slaví Romové v České republice od roku 2001. Připomínají si své romství, obohacují svou kulturu a dělají osvětu romské kultury majoritní společnosti (Anon, 2017).

Romové v České republice tvoří jednotnou asociaci. Romy můžeme rozdělit do několika etnických skupin, ty se liší od sebe tradicemi, řemesly a profesemi, které vykonávali v tehdejší době a dozajista se také liší způsobem života (Hübschmannová, 1999).

Nejvíce Romů na území České republiky patří do skupiny slovenských Romů. Ti se u nás usadili až po roce 1945 (Bodnárová, 2009).

Slovenští Romové žili na Slovensku již od 16. století. Nejčastěji se živili kovářstvím a hudbou, na tu měli doslova monopol. Dále se živili výrobou pálených i nepálených cihel, dřevařskou prací a provaznickou prací. Úplné minimum Romů si tehdy zajišťovalo živobytí krádeží (Hübschmannová, 2003).

Druhou nejvíce zastoupenou skupinou jsou maďarští Romové. Ti před druhou světovou válkou žili převážně na území Maďarska a jižního Slovenska. Skupinu olašských Romů můžeme rozdělit na koňské handlíře (*lovárové*) a výrobce kotlů (*kalderaši*). Na našem území nalezneme pouze následníky *lovárů*, ti k nám přišli po druhé polovině 19. století. Tato skupina je nejvíce uzavřená před ostatními Romy i před majoritní společností. Ze všech skupin si nejvíce drží své tradice. Cení si zaměstnání, která jsou spíše kognitivně zaměřená. Přívlastek olašský byl odvozen ze slova valašský, to pochází ze slova Valachie (rumunské knížectví). Českých Romů u nás nalezneme jen pár. Většina jich byla zabita během druhé světové války, stejně tak jako moravských Romů nebo německých Romů (*Sintů*). Sinti před druhou světovou válkou osidlovali především pohraniční oblasti našeho státu (Bodnárová, 2009).

Následně se tyto skupiny dají dělit na další podskupiny: „*rodové, profesní, lokalitní; na žuže Roma, „čisté“ Romy a degeša, „nečisté“, na městské-vesnické, bohaté-chudé.*“ V současné době přibýlo další rozdělení Romů na integrovaní – neintegrování, asimilovaní – neasimilovaní, vzdělaní – nevzdělaní... Dělení Romů podle tradičních profesí, od kterých je odvozen jejich název skupiny. Patří sem *lovárové, kalderaši*, ale i *ričkara* pocházející z indického slova *ričh*, tito lidé se živili předváděním cvičení medvědů, v některých zemích se těmto lidem říká *medzvedara*, v Turecku *ajdžides*, v Rumunsku *ursari* a v Srbsku *mečka*. I přes rozdílné názvy této skupiny mají všichni do jednoho společné předky (Hübschmannová, 1998).

Romy můžeme poznat i díky antropologickým znakům, podle tmavého zbarvení očí, vlasů a tmavší barvy pleti, ta bývá žlutohnědá, od světlé až po tmavou. Přesto, že tyto znaky nepatří mezi hlavní charakteristiky rozdělení lidí mezi Romy a Neromy, ovlivňují příliš často postavení lidí, splňující tyto znaky, ve společnosti (Davidová, 1995).

1.1 Odkud k nám přišli

Romové nemají svůj vlastní stát a jsou rozmístěni skoro po celém světě. Dlouhá léta si lidé mysleli, že Romové pocházejí z Egypta. Nyní víme, že romská pravlast se nachází v Indii, kde patřili mezi nejnižší vrstvu obyvatelstva. Už od pradávna žili Romové kočovným způsobem. Živili se kovářstvím, hudbou, tancem a mnoha dalšími řemesly, o kterých říkáme, že jsou pro tuto skupinu lidí tradiční. Někteří lidé jsou toho názoru, že Romové patřili v Indii mezi lidi nazývající se Domové (Mann, 2001).

Tito lidé časem začali emigrovat z Indie, pravděpodobně za obživou. Toto putování jim trvalo několik staletí. První část Romů se vydala směrem k Malé Asii a do Egypta, tam se usídlili více než tisíc let před Kristem. V Evropě je Romů nejvíce, tam doputovali před rokem 1000 přes dnešní Turecko. Méně Romů z Egypta dorazilo do Evropy, přesněji do Španělska, ještě o staletí dříve. Díky tomuto putování Romů lze najít v romském jazyce slova ze třinácti různých jazyků (Říčan, 1998).

Do střední Evropy přišli Romové až ve třináctém století. Podle historických zpráv se na Slovensku a na našem území poprvé objevili až ve století čtrnáctém. Již od příchodu byli Romové odlišní od ostatních lidí (Davidová, 1995).

Ze začátku byli Romové s radostí vítáni v Evropě, to však bohužel nevydrželo dlouho. V roce 1427 byli vyloučeni z církve, také byli podezíráni za špionáž pro Turky a ze zhářství. Tito lidé se poté stávali z poutníků štvanci (Říčan, 1998).

Ve více zemích začali být Romové vyhošťováni ze země, mučeni, zabíjeni a používáni k nuceným pracím. Na určitých místech a v určité době vzniká perzekuce Romů, kdy se lidé snažili chytit Romy a případné jejich zabití nebylo trestním činem. Nejednalo se ovšem o masivní genocidu, protože Romové dokázali být pro nás i užiteční svými službami a zbožím. Perzekuce Romů byla v ostatních zemích mnohem větší než u nás, proto někteří Romové utíkali k nám do Čech a na Moravu (Říčan, 1998).

V 18. století, za doby panovníků Marie Terezie a Josefa II. nastává převrat, kdy není podstatou vyhnat Romy, ale udělat z nich usedlíky. Rolníky, kteří by splynuli s ostatními obyvateli. Měli se tak stát součástí země. Od této doby nesměli být nazýváni cikány, místo toho jim museli říkat novosedláci. Nesměli nosit své typické oblečení a mluvit romským jazykem. Sňatky mezi Romy byly nepřípustné. Jejich děti byly odebírány z rodin a dávány mezi neromské obyvatelstvo na výchovu. Byl kladen větší

důraz na školní docházku, následné vyučení, hygienu a navštěvování kostela (Mann, 2001).

Od 17. století zde byly známky snahy o integraci Romů, které vydržely celé meziválečné období. Vše ovšem skončilo začátkem druhé světové války (Horváthová, 1999).

Zde začíná vrchol pronásledování a zabíjení Romů pod vládou Adolfa Hitlera v období třetí říše. Během druhé světové války tak skončilo mnoho Romů pobývajících v západní Evropě v koncentračních táborech a stejný osud byl přichystán i pro Romy žijící na východě Evropy. Po roce 1945 nedochází k žádné velké změně osudu Romů. Ve východní i západní Evropě jsou Romové manipulováni a jsou pod vlivem nucené asimilační politiky. Teprve od roku 1990 nastává zvrát. Romové začínají mít první politická práva, lidé je začínají brát jako národnostní minoritní společnost, která nemá žádné vlastní teritorium. Od té doby se stávají součástí vlastních dějin (Šišková, 2001).

2 Romská kultura

Kultura obecně je velmi široký pojem. Pod kulturou si můžeme představit náš běžný každodenní život, naše návyky, způsob, jakým jsme byli vychováni nebo náhled lidí z naší komunity na nás nebo náš vnitřní pohled na sebe. „*Kultura ve svém základním slovním významu znamená vypěstění, vychování. Výraz kultura je odvozen od latinského colere – pěstovat chovat, obdělávat, vzdělávat.*“ Je jasné, že skoro každý člověk splňuje obecné normy, jen někteří této normy nedosáhnou a jiní ji přesahují.“ Na světě existuje mnoho kultur. Většinou se stává, že majoritní společnost se snaží zlikvidovat kulturu minoritní společnosti. V současné době se ovšem dostáváme do takového stádia, kdy může existovat kulturní pluralismus, nebo-li soužití dvou různých kultur. To může fungovat jen za předpokladu, že lidé budou ochotni a schopni porozumět a tolerovat odlišnosti druhé kultury. Dalším předpokladem je i poznání druhé kultury. Jak praví romské přísloví: „*Kdo pozná, může pochopit – Ko džanel, achal'ol*“ (Hübschmannová, 2000).

2.1 Jazyk

Romský jazyk (*romaňi čhib*) se nejčastěji předával a nadále předává orálním způsobem z generace na generaci. V běžné škole se tento jazyk nevyučuje a jeho psanou podobu také jen těžko nalezneme. Romštinu řadíme mezi indické jazyky, ta je vždy ovlivněna okolím, ve kterém Romové žili a nyní žijí, proto v romštině nalezneme slova perská, arménská, řecká i slovanská. I když mají Romové v Evropě mnoho nářečí, přece jen se společně dokážou domluvit (Mann, 2001).

V České republice se vyskytuje romský jazyk slovenský, maďarský, olašský, český a německý. Nejčastěji se u nás setkáme se slovenskou romštinou, následně se můžeme setkat ještě s maďarskou a olašskou romštinou. S českou a německou romštinou se nesetkáme skoro vůbec, jelikož od druhé světové války u nás žije jen pár rodin (Šotolová, 2001).

Nejmladší generace Romů skoro vůbec romštinu neovládá a nepoužívá ji. Přesto od svých rodičů přebírají větnou skladbu typickou pro romštinu, kterou následně aplikují i na český jazyk (Samková, 2011).

V romském jazyce nenalezneme žádná knižní slova, profesní a ani slang jako v češtině, ve které nalezneme slang mnoha subkultur (Šebková a Žlnayová, 1999).

V romštině se dají považovat některá slova za argotická. Lidé používají takovéto výrazy, aby jim co nejméně lidí rozumělo. Dalo by se říci, že celá romština je pro majoritní společnost „argot“, kterému rozumí pouze Romové. V romštině se vyskytují i slova, která nepocházejí z romského prostředí, nazývají se *neromika*. Tato slova jsou převzata ze slov majoritní společnosti, ve které Romové žijí. Postupně tak mizí některá stará romská slova a jsou nahrazena slovy majoritní společnosti (Kovaříková, 1998).

Romská gramatika je částečně odlišná od té české: „*romština má jedenáct slovních druhů. Je to jazyk flexivní, jména se skloňují, slovesa časují. Čísla jsou dvě: jednotné a množné, rody pouze dva: mužský a ženský. Pádů je osm: ablativ, který čeština nemá, vyjadřuje vztah od, z.*“ V romském jazyce jsou aspirované hlásky, ty jsou typické pro indický jazyk. Součástí všech aspirovaných hlásek je hláska neaspirovaná, se kterou tvoří pár: *č – čh, k – kh, t – th*. Je potřeba dodržovat správnou výslovnost, jinak může docházet k nepochopení a k dalším jiným komplikacím. Další hláska, měkké *l*, také neexistuje v našem jazyce. Hláska *dž* se v češtině používá, ale v abecedě není. V romštině není písmeno *ř*, to romské děti zaměňují za písmeno *ž*. Některá nářečí slovenské romštiny nemají dvojhlásky *ou* a *au*, ty jsou nahrazeny jinými písmeny. Dlouhé samohlásky vyslovují krátce, ale přitom je vyslovují přízvučněji. Melodie romštiny je úplně odlišná od té české (Šotolová, 2001).

Typický přízvuk je na předposlední slabice, podle toho můžeme rozeznat, zda se jedná o Roma nebo ne, i když mluví česky. Také je prozradí jinak posazený hlas, ten je více hrdelní. Těmito identifikačními znaky mohou být Romové snadno diskriminováni v práci. Mohou být jednoduše rozpoznatelní i podle klasických romských příjmení: *Horváth, Lakatoš, Demeter, Koky, Biely, Cina* apod. Pokud se chtějí Romové vyhnout problémům s majoritní společností, může být pro ně záchrana sňatek s osobou neromského původu a přijetí příjmení partnera/ partnerky, které není tak podezřelé (Samková, 2011).

2.2 Romská hudba

Významnou součástí romské kultury je hudební folklór. Mnoho lidí z různých koutů světa si spojuje Romy s jejich výjimečnou hudbou a zpěvem. Již v dávných dobách Romové muzicírovali pro své lidi v komunitě, ale i pro neromské obyvatelstvo. Těm hráli především proto, aby si vydělali na živobytí. Kolébkou romské hudby je jejich indická pravlast, odkud ji rozšířili do všech zemí, kde dnes Romové pobývají. Romská muzika je vždy ovlivněna hudbou dané majoritní společnosti. V Evropě můžeme rozlišit čtyři základní okruhy romské hudby: balkánský, španělský, ruský a maďarský (Davidová, 2000).

V oblasti Balkánu Romové tvoří hudbu na základě tradiční hudby Předního východu. U této hudby nesmějí chybět nástroje jako je hobojevový nástroj zurna a velký dvoublanný buben. V poslední době byla zurna nahrazena dostupnějším klarinetem či tárogató. Tato hudba připomíná styl našich „dechovek“. Tradiční hudba Předního východu také pomohla vzniku španělského flamenca. Ve flamencu můžeme najít španělské i romské prvky. Tento styl, hudební i taneční, vytváří profesionální hudebníci romského i neromského původu. Romové v Rusku přijali za své romantické písně a lidové písně zpívané vícehlasně. Tento styl hudby náleží Romům již od 19. století. V té době chodívali profesionální hudebníci hrát šlechtě. V dnešní době tento styl hudby zaslechneme v Rusku již velmi málo. Nalezneme ho však v některých částech hlavního města Francie u zdejších Romů. Romská hudba u nás a na Slovensku je ovlivněna prvky maďarského folklóru, ale ne všichni Romové žijící na našem území mají totožnou hudbu. Slovenští Romové jsou tu již několik let a hudba byla jeden ze způsobů jejich živobytí. Olašští Romové dlouhodobě pobývali v Transylvánii, to výrazně zanechalo stopy v jejich folklóru a na rozdíl od slovenských Romů si hudbou nevydělávali na živobytí (Davidová a Jurková, 1999).

Hymnou všech Romů se stala píseň s názvem *Dželem, dželem lungone dromenca*, ta byla přijata na prvním mezinárodním kongrese Romů v Orpingtonu u Londýna v roce 1971. Ve skladbě je řeč o holokaustu za druhé světové války. Neoficiální hymnou mezi Romy žijícími v ČR se stala píseň *Čhajori romaňi* vypovídající o těžké práci Romů v koncentračních a pracovních táborech, ve kterých je i zmínka o hladovění. Dodnes si ji Romové zpívají při všelijakých setkání (Hübschmannová a Jurková, 1999).

Tradiční hudba na území ČR vznikala především v dobách, kdy byli Romové nejvíce sociálně vyloučeni. V těchto dobách vznikala hudební díla jako důležitá součást identity Romů. V tradiční muzice nalézáme pomalé písně – *phurikane, loke gila* (Davidová, 2000).

Tradiční romské písně plnily v dřívějších dobách mnoho významných funkcí. Pomocí písně se Romové zpovídali ze svých hříchů druhým lidem a prosili je o odpuštění. Když potřebovali něco vytknout nebo zkritizovat, řekli to písní. Tato kritika byla nenásilná, ale za to účinná. Tímto byl dotyčný upozorněn na nesprávné činy, které by se měl pokusit napravit. Nejčastěji se jednalo o nadměrné pití alkoholu a zanedbávání dětí. V těchto písních se nikdy nemluvilo o konkrétních osobách, aby měl dotyčný možnost své jednání napravit. Velké množství písní pojednávalo o bídě a chudobě Romů. Dokonce vznikl i písňový žánr, jehož název je písně o sirobě a o chudobě (*čorikane gila*) a těchto písní v dávných dobách nevznikalo zrovna pomálu. Za to písní o lásce bylo dříve méně. Ovšem v dnešní době je jejich počet mnohem vyšší. Píseň také mohla sloužit jako modlitba k Bohu, tou ho lidé prosili o pomoc. Také si byli vědomi toho, že je Bůh může potrestat za jejich prohřešky. Po Bohu je i dnes pro Romy nejdůležitější matka, o té bylo nazpíváno velké množství písní. Matka je pro dítě takový „bezpečný přístav“, proto byly nazpívány písně, ve kterých ji žádali o pomoc nebo o radu. Pokud matka zemřela, byla o ní nazpívána smuteční píseň. Stejně tak neveselé písně byly o matkách, které se nestaraly o své děti. Tehdy vznikaly i vězeňské písně, které vyprávěly o střetnutí s Neromy končící porážkou Romů a jejich umístění do vězení (Hübschmannová a Jurková, 1999).

Za dob komunismu byli vězni bráni do továren a jiných pracovišť, ve kterých bylo zdraví škodlivé prostředí, a práce zde byla těžká. Pokud vězňů bylo málo, stačilo navštívit romská ghetta. Všichni dobře věděli, že tu naleznou dostatek hříšníků, které dostanou do vězení a doplní tak chybějící počet pracovníků. K tomu, aby Romy odsoudili, stačilo jen, aby pár měsíců nechodili do práce. Romové byli často bití při zatýkání, aby se nikdo nepokoušel být na jejich straně. Většinu takových příběhů nalezneme právě v textech vězeňských písní (Andrš, 1997).

Další kategorií romské hudby jsou čardáše. Ty jsou rytmičtější, s nepříliš dlouhým snadným textem a určené k tanci. Nezáleží tedy tolik na textu, podstatně důležitější roli zde hraje melodie. K těmto písním nepotřebují Romové skoro žádné hudební nástroje,

rytmus udržují vydáváním různých zvuků, tleskáním, luskáním prstů, dupáním a bušením leckterým předmětem (Davidová, 2000).

Stejně jako u slovenských Romů, tak i u olašských se dělí písně na pomalé a rychlé rytmické určené k tanci. Pomalé písně mají stejnou funkci jako u slovenských Romů, navíc u nich nalezneme ukolébavky a písně z kočovného života. Písně slovenských Romů jsou i v současnosti mnohem dostupnější než ty olašské. Ty zůstávají nadále uchovány mezi olašskými Romy před ostatními lidmi (Davidová, 2009).

Romské soubory se stále snaží šířit mezi své lidi tradiční písně a povznést je do popředí, tak aby je více Romů znalo a seznámilo se s klasickým romským přednesem. Výhodou pro romské soubory, které skládaly své vlastní songy za dob komunismu, bylo, že na jejich písně nebyla nikdy uvalena cenzura, jelikož majoritní společnost nerozuměla textům písní. Mohli tak veřejně nabádat Romy, aby například dávali své děti do škol, aby byli hrdí na svůj jazyk a na to, kdo jsou (Hübschmannová a Jurková, 1999).

Hudba je důležitou součástí života Romů i nyní. Rádi si zpívají tradiční romské písně, jen jsou trochu upravené a zmodernizované. Tvoří se i nové písně (rompop) vypovídající o strastech běžného života a o emočním prožívání (Mann, 2001).

V současné době bychom mohli mezi známé romské kapely zařadit Gipsy.cz. Jejich písně jsou především v českém jazyce, ale nalezneme i některá alba nazpívaná v romském a anglickém jazyce. Tato hip-hopová skupina využívá ve svých písních i prvky tradiční romské hudby. Gipsyho texty jsou zaměřené na romskou problematiku a předsudky. Za to mladá skupina Romano Boyz, za jejímž vznikem stál romský interpret Jan Bendig, má česko-romské texty písní. Některé jejich skladby jsou vydány pouze v romštině. Mezi populární romské interprety patří již zmíněný Jan Bendig nebo Monika Bagárová. Na začátku své hudební kariéry zpíval Jan Bendig pouze písně v českém jazyce. Poslední dobou však začal vydávat písně, kde se objevuje český i romský jazyk. Následně si troufl i na písně pouze v romštině. Jednu romskou píseň má i se zmiňovanou Monikou Bagárovou. Píseň pojednává o lásce dvou mladých lidí, se kterou jejich rodiče nesouhlasí. Vychází tak z dávných romských tradic, kdy rodiče vybírali svým dětem budoucího partnera. Písně Jana Bendiga jsou hlavně o lásce. Ať už jsou veselé či smutné, jsou populární mezi Romy i Neromy. Problémem je, že textům v romštině nerozumí majoritní společnost a ani Romové vyrůstající mimo romskou komunitu. Tyto texty písní není lehké najít v psané formě, natož přeložené do češtiny. Mezi další romské umělce

můžeme zařadit například Radka Bangu, Vlastimila Horvátha, Ivu Bittovou, Jaroslava Parčího a Věru Bílou. Současný nejslavnější romský interpret na Slovensku, ale i v České republice a v zahraničí, je slovenský rapper Rytmus. Jeho oblíbenost je vysoká mezi Romy i Neromy. Jeho texty písní jsou pouze ve slovenštině a často zpívá o věcech, které ho potkaly v životě, a o tom, jak je pro něho důležité mít peníze, drahá auta, drahé oblečení a hlavně respekt. Rytmus nazpíval jednu zajímavou píseň s P.A.T. s názvem *Neprispôsobiví*, ve které je poukázáno na rasismus vůči Romům. V textu se mluví o špatném pohledu na Romy, jenž je značně ovlivněn státem a médii, i o tom, jak nikdo lidem už neukáže pohled na normálního a slušného Roma. Dnešní mladá romská generace si velice oblíbila styl hip-hopu, protože je velmi dostupný a skoro nic k jeho vytváření nepotřebují. Nejen, že poslouchají tento styl hudby, vytvářejí své vlastní písně, učí se rapovat a tvořit beatbox, ale zapojují do tohoto stylu i své taneční kreace. Běžně můžeme vidět, že se snaží napodobovat své idoly stylem oblékání, kde platí, čím více se jim podaří idol napodobit, tím víc „cool“ jsou pro svou partu lidí.

2.3 Pohádky

Pohádky (*paramisa*) patří mezi žánry romské folklórní slovesnosti. Kde se romské pohádky vzaly, však nikdo netuší. Někteří si myslí, že je v nich určitá podobnost s indickými pohádkami. Jiní vypravěči uvádí, že příběhy slyšeli od potulných Neromů, kteří u Romů přespávali. Další možností je, že si někde přečetli příběh a poté ho upravili k obrazu svému. Mnoho motivů romských pohádek se shoduje se známými maďarskými pohádkami, odkud mohly být převzaty. Zajímavostí je, že romské pohádky, na rozdíl od těch našich, nemívají šťastný konec. V mnoha kulturách plní jednotlivé literární žánry určité funkce. Pohádky splňují funkcí hned několik: „funkci poznávací, socializační, integrační a relaxační“. Také sloužily dospělým lidem k vypořádání se s krutým světem, s nepřáteli a mnohdy i se sebou samými, protože v reálném světě na to nebyli dostatečně silní (Hübschmannová, 1999).

V naší společnosti se bere jako samozřejmost, že pohádky jsou především pro děti. To Romové pořádali velké pohádkové seance, kterých se účastnili nejen děti, ale i dospělí. Pro Romy byla účast na těchto pohádkových seancích něco jako pro Čechy podívaná na divadelní představení. Při těchto sešlostech se nepilo, a pokud během vyprávění někdo vyrušoval mluvením, musel opustit prostor této kulturní události.

Mnoho romských pohádek začíná slovy: „*Byl nebyl, můj sladký, požehnaný a šťastný Bože, a ještě ke všem i spravedlivý, byl jeden Rom.*“ (Hübschmannová, 2000).

Tato tradice už není tak silná jako dříve, v dnešním moderním světě je oslabena moderními technologiemi a postupným přijímání Romů do neromského prostředí. Romové získávají i vyšší vzdělání než dříve a mizí tak méněcenné postavení Romů ve společnosti. Přesto všechno mají pohádky pro Romy stále vysokou cenu i v současné době. Pohádky jsou jejich součástí, jsou pro ně srozumitelné a dávají jim pocit, že i jejich život je důležitý. Nacházejí v nich rovnováhu reálného světa (Hübschmannová, 1999).

Romské pohádky jsou různorodé. Mohou být o romských hrdínech (*viteziko paramisi*), rozsahem tyto pohádky bývají dlouhé (*bari paramisi*), jejich vyprávění zabralo vypravěčům i několik hodin (Terminologie z oblasti romské orální pohádkové kultury, 1996).

V těchto příbězích se objevují králové, draci a hlavní postava – romský hrdina, který vždy zachrání celý svět před temnou stranou (Šebková a Žlnayová, 1999).

Hrdina je vychytralý a vše se mu daří až příliš lehce, vítězí pomocí druhých lidí a kouzelných předmětů, které se zázračně objevují. Také se na straně hrdiny objevuje štěstí a náhoda. Hrdina dokáže lstí vyvrátit nad ostatními. Protože nebývá inteligentní a vzdělaný, nemůže tedy vítězit pomocí rozumu. Na rozdíl od reality je romský hrdina v pohádkách bohatý, má spoustu peněz a diamantů (Hübschmannová, 1999).

Mezi krátké pohádky (*charňi paramisi*) lze zařadit humorné pohádky (*pherasuňi paramisi*) a sprosté pohádky (*džungali paramisi*), u neslušných vyprávění byly děti posílány pryč (Terminologie z oblasti romské orální pohádkové kultury, 1996).

Vyprávět všechny pohádky mohli pouze muži. Za dobrého vypravěče byl považován ten, který si pamatoval nazpaměť hrdínské příběhy. Krátké příběhy byly lehké, proto je zvládl vyprávět kdejaký Rom. Pohádky se v rodině předávaly z generace na generaci. V dnešní době najdeme vypravěče pohádek už jen velmi málo, stejně tak pohádkové sešlosti jsou již spíše minulostí. Vyprávění pohádek stále přebývá jen díky zvyku vartování zemřelých. Vartování zemřelých trvá tři dny a tři noci, kdy se blízcí lidé loučí se zemřelým a vyprávěním si krátí dlouhou chvíli (Hübschmannová, 1999).

2.4 Hádanky

Hádanky (*garude*) si Romové vyprávěli při různých shledáních. Nemusely to být velké seance, dokázali si je vyprávět za jakékoliv situace a v jakoukoliv hodinu, kdy se jim zrovna zachtělo. Hádankové dostihy byly podstatnou součástí seancí, byly nenucené a sloužily především pro zábavu. Pokud někoho napadla nová hádanka, se kterou se podělil s ostatními, následovalo hned mnoho různých hádanek od přítomných lidí. Ať už to byly hádanky klasické, které museli znát všichni, protože byly zkouškou znalostí romské kultury, nebo méně populární a složité hádanky, které byly zaměřeny hlavně na důmysl obecnstva (kolektiv autorů, 2000).

Hádanky byly používány i při vyprávění pohádek, kdy na správné odpovědi závisela budoucnost hrdiny (Šebková a Žlnayová, 1999).

Na závěr se objevovaly i hádanky jazykové, ty dokážou chápat pouze znalci romského jazyka. V dalších jazycích je nemůžeme naleznout, protože jsou pro nás nepochopitelné (kolektiv autorů, 2000).

Tyto hádanky jsou totiž často založeny na: „*metafoře, metonymii, alegorii, nějaké skryté gramatické, významové či stylistické souvislosti*“, tím může být zkomplikován překlad do dalších jazyků (Šebková a Žlnayová, 1999).

Mnoho hádanek začíná slovy: „mám bratra (syna, sestru, dceru), který/á..., vizuální stránka a projevy chování osoby symbolizují hádanou věc. Díky rozlišení, zda se jedná o muže nebo o ženu zjistíme mluvnický rod subjektu (Hübschmannová, 2003).

Hin man duj pheña, savoro dikhen, ča jekh avra na dikhel.

Mám dvě sestry, všechno vidí, jenom jedna druhou nevidí.

Oči

(Hübschmannová, 2003)

2.5 Tradice a zvyky

Narození dítěte a křtiny

Pro Romy bývá velmi důležitý prenatální vývoj dítěte. Vznikají tím požadavky na těhotnou ženu, které jsou plné příkazů, zákazů a opatření. Tyto věci mají zajistit zdraví matky, správný vývoj dítěte a porod bez komplikací. Žena by v době těhotenství neměla vidět odpudivá nebo exotická zvířata, ani postiženého či zesnulého člověka, protože by dítě mohlo mít jejich podobu či jejich postižení. Pokud by matka v době těhotenství navštívila hřbitov nebo křest dítěte, mohla by tím zabít své dítě. Těhotná žena má také omezený styk se zvířaty, hlavně se psy, kočkami, kozami a kravami a dalšími, které jsou porostlé srstí. Dítěti totiž hrozí, že by mohlo být porostlé stejnou srstí jako dané zvíře. Další podstatná změna nastává ve stravování, kdy by měla žena dostat vše, co chce, což znamená i alkohol. Při návštěvách by měla gravidní žena ochutnat nabízené jídlo, stejně tak dostat jídlo, na které má chuť. Pokud by tak nebylo učiněno, viděla by stále jídlo před očima, bylo by jí zle, měla by horečky a mohlo by to vše skončit potratem. I když žena může jíst vše, je jí doporučeno, aby se vyvarovala kyselých věcí. Po požívání kyselých potravin, by mohla mít zlé dítě. Také se nesmí nikde uhodit, aby její dítě nemělo na stejném místě rudé znaménko. Nesmí nosit žádné šperky ani pásky, aby dítě nemělo omotanou pupeční šňůru okolo krku. Žena by neměla mluvit sprostě, nadávat a proklínat, měla by být veselá a zpívat si (Šišková, 2001).

Když nastane porod, nesmí mít rodička na sobě žádné kovové předměty a sponky, vyvaruje se tím porodním komplikacím. Všechny předměty použité při porodu, včetně placenty, bývaly zakopány na místě, kam nikdo nechodil. Pro zmírnění bolestí při porodu dávaly porodní báby ženě napít čaj nebo alkohol a omývaly ženě obličej svččenou vodou. Pokud se dítě narodilo v pondělí a pátek, na Dušičky nebo o půlnoci znamenalo to, že dítě bude nešťastné. Naopak štěstí přinese dítěti, když se narodí ráno nebo v období vánočních svátků (Šišková, 2001).

Po narození dítěte probíhají i v současné době křtiny především u slovenských a olašských Romů. Věří, že když nechají dítě pokřtít brzy po narození, uchrání ho tím před nebezpečím. Pokud dítě nepokřtí, musí ho více chránit sami Romové. A to tak, že dítě před zlými silami má okolo jedné končetiny obvázanou rudou nit. Do postýlky a kočárku se kladou ostré předměty, ovšem tak, aby si dítě neublížilo. Rodiče nemohou nechat dítě

ani na vteřinu samotné, a v pokoji, kde dítě spí, musí být přes noc rozsvíceno. Proto je tento zvyk velmi významný (Šebková a Žlnayová, 1999).

Na křtiny si rodiče vybírali, kdo půjde dítěti za kmotra. Nejčastěji to byli bohatí sedláci, u kterých pracovali. Těsně před křestním obřadem podvazovala kmotra dítěti košilku šňůrkou. Do uzlíku, který tím vznikl, nasypala trochu soli (Šišková, 2001).

Do peřinek vkládaly kmotry peníze. Kmotry dávaly děvčátkům řetízek nebo náušnice, chlapci dostávali zase hodinky a kmotr musel zajistit pohoštění pro všechny (Oláhová, 2000).

Svatba

Romové žijící v osadách měli ve zvyku, že rodiče rozhodovali o tom, koho si jejich děti vezmou za ženu nebo muže. Velmi se hledělo na to, z jaké rodiny člověk pochází. Dětem vybírali rodiče protějšek v době, kdy děti byly ještě malé. Když se rodiny dohodly, chovaly k sobě velkou úctou a respekt. Žádaná rodina byla vždy ta, kde měli nejvíce dětí (Oláhová, 2000).

Také bylo prioritou, aby byl muž pracovitý, a aby moc nepil alkohol. Dívka měla být poctivá a pracovitá (Šebková a Žlnayová, 1999).

Pro Romy byla svatba velkolepá událost, lidé byli ochotni darovat svatebčanům cokoli, co měli doma, často darovali i věci na dluh. Začátek svatby se odehrával v domě nevěsty, kde byla nevěsta oblečena do šatů pomocí svobodných dívek, které u toho pělly romské písně (Oláhová, 2000).

Když byla nevěsta připravená, přišel za ní do domu její kmotr (starejší). Za ním šel ženich se svými rodiči, ti se postavili za něho a nakonec se rozestavěli další hosté. Starejší ve vší vážnosti přednesl řeč k rodičům nevěsty: *„žádal o vyjmutí z rodičovské péče a s úctou děkoval za dosavadní výchovu a lásku a předal nevěstu ženichovi“* (Oláhová, 2000).

Během formálního sňatku se páru svazovali ruce, aby zůstali spolu do konce života. Aby neměli hořký život, sypal se jim do ruky cukr. Pili víno z dlaní toho druhého apod. Po svatbě se musela žena nastěhovat do rodiny svého manžela. Oficiální svatba na úřadě nebo v kostele se uskutečnila o pár let později. Teprve když měl pár na světě dvě nebo tři děti. Oficiální sňatek byl důležitý kvůli křtu dětí. Na těchto svatbách byli pouze svědkové a ani tato svatba neměla velkolepou hostinu. Pokud si Romové nechtěli brát

někoho, koho jim vybrali rodiče, ale našli si jinou osobu, ke které něco cítili, nastal velký problém. Většina rodičů s těmito sňatky nesouhlasila, a tak mladé páry utíkaly z domu. Po čase se vrátily zpět a často je čekalo veřejné potrestání. Následně spolu mohly žít a ostatní to tolerovali (Šebková a Žlnayová, 1999).

Úmrtí

Když Rom zemře, zakrývají se zrcadla v obydlí, kde žil, aby se do nich nemohl podívat. Kdyby se v zrcadle spatřil, přepadla by ho lítost. Také by mohl vidět další mrtvé, kteří se sešli v jeho pokoji, kde leží. Následně zesnulého umyjí a dají mu šaty, uloží ho do rakve a okolo něho poskládají věci, které mu byly blízké (dýmku, tabák, alkohol...) (Šebková a Žlnayová, 1999).

Pokud se ukládá do rakve malé dítě, dávají se okolo něho obrázky svatých a květiny. V některých případech se přidává ovoce nebo hračky. Starší děvčata se oblékají do rakve jako družičky a chlapci jako mládenci. Těhotným ženám se do rakve dává část dětské výbavičky, aby dítě na onom světě nebylo nahé (Šišková, 2001).

Zesnulého opatrují Romové přes tři dny a tři noci, až do jeho pohřbu. Pokud nebožtíka nemají doma, vystačí si s jeho fotkou a zapálenými svíčkami. Přes den ho opatrují ženy a přes noc muži. Těchto pár posledních dní před úplným rozloučením se hlavně vzpomíná na nebožtíka a na to, co všechno zažil. Povídají se veselé a humorné historky a vypráví se pohádky. Romové považují za velmi nevhodné zpěv písní, tancování a sledování televize. Také se nesmí vařit v místnosti, kde tento člověk zesnul. Z každé láhve alkoholu, kterou při této události Romové pijí, patří první sklenice zesnulému, ta se lije na zem (Šebková a Žlnayová, 1999).

V den pohřbu se přichází všichni lidé rozloučit. Když se vynáší rakev z domu, třikrát rakví poklepu o práh. Věří totiž, že tak zabráni nebožtíkovi návrat do domu a uchrání se před jeho strašením (Mann, 2001).

Předtím než uloží rakev do hrobu je jáma zлита lihovinou, kterou měl zesnulý rád. Spuštění rakve je pak doprovázeno, dalo by se říct, až přehnaným nářkem většiny žen. Činí tak ze strachu, protože kdyby nebožtíka dostatečně neoplakávaly, mohl by je pak přes noc děsit. Po spuštění rakve mohou lidé házet do jámy dary. Na závěr romská vědma

„zapečetí“ hrob pomocí jakési magické formule, která ztrestá kohokoliv, kdo se pokusí ho zhanobit. Teprve pak jdou lidé domů na pořádnou hostinu (Oláhová, 2018).

Smuteční hostinu připravují ženy, které se neúčastnily pohřbu. Jeden talíř s jídlem a sklenicí tvrdého alkoholu se dává i pro duši zesnulého buď na stůl, nebo za okno. Po skončení hostiny se mohou znovu odkrýt zrcadla a natáhnout hodiny. Všechny věci patřící zesnulému se musí vyhodit a spálit, kdokoliv by si jeho věci vzal, mohl by zemřít nebo by ho mrtvý chodil strašit (Šišková, 2001).

Pokud po nebožtíkovi zůstane bydlení a cenný majetek, tak bývá velmi často vše zničeno, a to co v nejbližší době. Tímto činem se zabrání zesnulému, aby se vrátil a zjišťoval, komu byl jeho majetek přidělen. Peníze po nebožtíkovi bývají brzy po smrti rozděleny a utraceny, tím zbaví symbolicky zesnulého vlastníkem těchto peněz (Lázničková, 1999).

Romská víra

V minulosti bývali Romové žijící v evropských zemích ovlivňováni křesťanskou vírou více než dosud. V současnosti se mnoho Romů, hlavně ti, kteří žijí na Slovensku, hlásí k víře římskokatolické. „*Jsou přitahováni snad především senzualností a okázalostí svých obřadů, možná i svou smířlivostí k lidovému náboženství*“ (Říčan, 1998).

Ovšem jejich víra není jednoznačná. Je zvláštní tím, že se skládá z křesťanského učení, z předsudků a iluzí pocházejících z Indie a stejně tak je ovlivněna předsudky a zvyky, které dodržovali prostí lidé neromského původu a následně je poupravili podle sebe, jak potřebovali (Mann, 2001).

Přesto se romské křesťanství odlišuje od křesťanů majoritní společnosti. Romové si totiž z křesťanství vzali pouze části, které byly pro ně výhodné. Hlubší význam náboženství a povinnosti, které s sebou víra přináší, už pro Romy nebyly důležité, proto se taky nestaly součástí romské víry (Raichová, 1999).

Tyto jednotlivé části vidí Romové jako jednotný celek a nese název duchovní kultura (Mann, 2001).

Jen minimum Romů vyznává jinou víru. Čím více Rom ve svém životě trpí, tím více věří v Boha. Pokud se Rom ocitne sám a štěstí mu nepřeje, obrací se k Bohu, aby mu pomohl ven z nesnází. Ve víře Romů nalezneme také víru lidovou, pověry a

magičnost. Pověry můžeme naléznout při narození dítěte, křtinách, svatbách i úmrtí nebo při praní prádla, kdy především olašské ženy nesměly prát najednou dámské i pánské oblečení. Dá se tedy říci, že pověry provázely Romy po celý život. Součástí magičnosti je věštění z ruky nebo z jiných předmětů. Dnes ví o těchto věcech mladá generace úplně minimum (Řičan, 1998).

Romové nemají žádné vlastní tradiční svátky, a tak slaví svátky křesťanské. V nedávné době Romové začali slavit mezinárodní den Romů, který je osmého dubna. Tento svátek stále ještě není pořádně zažitý (Šišková, 2001).

2.6 Tradiční řemesla a povolání

V dnešní době se nám může zdát, že jsou Romové neschopní, dokážou pouze krást a být doma na podpoře, ale většina lidí už neví, že takto neskončili jen vlastním přičiněním. Díky silnému společenskému tlaku se museli vzdát kočování a tím postupně vymizela i jejich tradiční řemesla (Mann, 2001).

Romové ve spoustě profesí používali přírodní materiály, které jim byly vždy dostupné a nemuseli za ně dávat své finanční prostředky (Davidová, 2000).

Kovářství

Romští kováři pracovali pouze se starým železem. Vyráběli z něho podkovy, hřebíky a řetězy. V kovárně měli výheň na zemi, protože pracovali vsedě, na rozdíl od jiných kovářů. V kovárně mužům pomáhaly ženy i děti. Také k nim lidé chodili, když potřebovali naostřit náčiní. Zhotovené výrobky pak nosily ženy v plachetce prodávat lidem. Výměnou dostávaly především jídlo, peníze jen málokdy (Šebková a Žlnayová, 1999).

Kotlářství

Kotlářstvím se zabývali a stále zabývají především Romové olašští (Kalderaši). Produkovali měděné kotle, nádobí, konve apod., časem začali pracovat s hliníkem, ze kterého tvořili obdobné věci. Se zákazem kočování nebylo potřeba kupovat a vyměňovat tolik zboží, a tak se Romové museli spokojit jen s opravováním těchto věcí (Poláková, 2008).

Zvonkařství

Romové, kteří se živili zvonkařstvím, vyráběli zvonky pro dobytek. Vyráběné zvonky byly různých tvarů i rozměrů. Kromě zvonků vyráběli i sponky, spínadla a některé šperky. Na své výrobky používali především bronz, mosaz, měď, cín, zinek a olovo. Toto povolání je v dnešní době velmi málo k vidění, přesto je o zvonky stále veliký zájem (Davidová, 1999).

Korytářství

Profese je specifická pro rumunské Romy, kteří toto náročné povolání vykonávají i v dnešní době hlavně na Slovensku. Kromě koryt na zabijačku zhotovují i vařečky a lžice na objednávku (Davidová, 1999).

Košikářství, výroba opálek a košťat

Košikářství je populární na Slovensku, v Čechách i na Moravě i v současnosti. Košíkáři pletou z neloupaného vrbového proutí koše na brambory nebo opálky pro dobytek. Košíky a misky, jako doplněk do domácnosti, misky na ovoce a košíky na houby se vyrábějí z loupaného proutí a často vařeného bílého proutí (Davidová, 1999).

Výroba košťat byla určena pro méně zdatné Romy, i když jejich výrobní postup nebyl jednoduchý jako u výroby košíků. Můžeme rozlišit dva druhy *košťat* „kulatá bez konstrukce s dřevěným pořízem a rozšířenou spodní částí na zametání, nebo košťata plochá, zhotovená z výpletu prutů, shora na dřevěné konstrukci s pořízem, která jsou mohutnější a vhodná v zimě i na sněh; oba typy jsou z vrbového proutí.“ (Poláková, 2008).

Koňské handlířství

Tímto způsobem obživy se živili z větší části olašští Romové nazývající se Lovárové. Pro tuto práci byla zapotřebí velmi dobrá znalost koní. Koňské handlířství spočívalo v nakoupení staršího koně, který nebyl již tak žádaný jako mladý kůň. Pak použili své léčitelské praktiky a pomocí léčivých rostlin se snažili koně „omladit“ a následně prodat na trhu za výhodnou cenu. To vše mohli provádět Romové, kteří

kočovali, pokud se na některé místo vraceli na zimu, museli si v tomto území dávat na péči o koně více záležet (Davidová, 1999).

Překupnictví

Překupnictvím se zabývali samostatné osoby, na rozdíl od koňského handlířství, kde se na práci podílela vícečetná skupina lidí. Tato profese byla a je spíše pro ženy a mládež. Jejich náplní práce byl nákup starého oblečení peří apod. a následně je prodávali nebo vyměňovali za jiné zboží, především se jednalo o jídlo. Na našem území překupnictví stále zůstává, jen se změnila jeho forma. Místo podomního prodeje si Romové otvírají své malé obchody, kde své zboží prodávají. Někteří v těchto směrech i podnikají ve větší míře (Davidová, 1999).

Výroba hudebních nástrojů

Tato profese není příliš známá pro širší veřejnost. Živili se tím hlavně usedlí Romové. Mezi nejstarší vyráběné hudební nástroje patří *drumla*. Tento nástroj byl do Evropy přenesen pravděpodobně z Indie. Nástroj má tvar podkovy z kovového materiálu, uprostřed rámu je natažena vzpružinka, na kterou hudebník brnká. Dříve tento nástroj dokázali vyrobit i kováři. Struny tohoto nástroje byly vyhotoveny z beraních střev, ty používají hudebníci na Slovensku i v současnosti. Josef Bihari ze Žiran patří k jednomu z mála Romů, který v dnešní době amatérsky vyrábí a následně i zdobí hudební nástroje, jako jsou: housle, cimbály, violy a basy (Davidová, 1995).

Romské muzikantství

Nejrozšířenější a nejváženější profesí pro Romy byli hudebníci. Ti mohli hrát na vesnicích ve městech a nezáleželo na tom, zda jsou profesionálové nebo amatéři. Mezi nejznámější osobnosti Romské hudby patří „*legendární houslistka Cinka Panna – Panna Cinková, Anna z Gemeru (1711–1772), Michal Barna (1713–1775), slavný primáš romské kapely na dvoře kardinála Čákiho v Ostřihomi, nazýván Maďarský orfeus – Slavík, Uherský Orfeus – Ján Biháry (1764–1827), Jožka Piťo – romský hudebník, skladatel z levického okresu v 19. století (1800–1886), a mnoho dalších, proslavených i v našem století dvacátém.*“ V posledních letech se počet romských hudebníků snižuje, i tak

si stále udržují svou pozici především na Slovensku, na vesnicích a v menších městech a romští hudebníci stále zaujímají lepší postavení mezi Romy. Jsou více ceněni za své umění než v minulosti a jsou zváni na různé romské seance, aby hráli pro radost i potěšení (Davidová, 1999).

Magie

Magickou moc využívali Romové už během svého putování z Indie. Tento způsob obživy využívaly hlavně ženy. V bílé i černé magii můžeme nalézt léčivé rostliny, které zde zaujímají své místo. Tyto rostliny neměly žádnou nadpřirozenou sílu, šlo u nich spíše o jejich běžné účinky. Ty používaly ženy při míchání léčivých lektvarů společně se zvířecími výkaly, lidskou krví nebo mateřským mlékem. Nemělo to skoro žádný účinek, účinkovalo zde spíše rčení, že „*víra tvá tě uzdravila*“. Dále ženy dokázaly věštit budoucnost, mohly ji spatřit v rukách klienta či v kartách. Karty mohly být tarotové nebo mariášové. Lidé ve věštění věřili, protože věštkyňe jim nejprve předpovídala jen samé pěkné věci, dobře znala minulost klienta, tyto informace si zjistila před jeho příchodem. Pro věštkyňi, která se chtěla takto živit, bylo důležité, aby byla vychytralá, upovídaná a přesvědčivá (Poláková, 2008).

2.7 Romská kuchyně

Romové vždy patřili k nižším vrstvám společnosti, a to se odrazilo i v jejich kuchyni. Za suroviny používané k přípravě jídla nikdo neutratí mnoho peněz. Za to při přípravě se Romové více nadřou a stráví u ní mnoho času. Podstatnou součástí jídla je pro Romy maso, ale ne všechny druhy byly pro ně dříve dostupné (Šebková a Žlnayová, 1999).

Pro Romy byla často hlavním jídlem jen polévka, protože nebyla náročná na přípravu. K většině polévek se i dnes přikazuje pečivo. Výhodou tohoto jídla bylo velké množství a každý člen rodiny si jí mohl dát tolik, aby neměl hlad. Tradiční jídla podávaná na svatebních hostinách nebo hostinách při křtu dítěte se mohou lišit místem, kde Romové žijí. Na slovenských hostinách se podává jehněčí, na českých zase „knedlo, zelo“ nebo řízek s bramborovým salátem. Na Moravě si naopak rádi pochutnají na

uzeném mase a domácích klobáskách. Ve všech těchto oblastech se podává v chodech slepičí polévka s nudlemi nebo kapustnica s klobásou a pikantní guláš (Oláhová, 2000).

Po zasnubách se dívky učily vařit v rodině svého budoucího muže. Bylo to tak zavedené, protože každá rodina má trochu jiné postupy při přípravě jídla. Recepty si ženy mezi sebou předávaly ústně. Žena musela mít při vaření pokrývku hlavy a umyté ruce, aby nezneškodila pokrm. Musela mít u práce dobrou náladu a na všem si musela nechat záležet, protože jídlo je dar od Boha a to se ctí (Šebková a Žlnayová, 1999).

Pokud se někdy ženě stalo, že jí surovina upadla na zem, nebo do jídla spadl vlas, stával se pokrm nečistý, a tím pádem bylo jídlo určeno k vyhození. To samé platilo i pro jídlo, které bylo znovu přihříváno (Šišková, 2001).

Romové mají ve zvyku mít plné stoly jídla, dávají tím najevo, že jim na rodině záleží. Hostům jsou schopni dát veškeré jídlo, i když jim nic nezůstane (Oláhová, 2000).

Slovenští Romové se inspirovali především slovenskými a maďarskými jídlami. Dokonce některá jídla jsou u Romů populárnější než u Neromů například *halušky* a *marikľa* (Šebková a Žlnayová, 1999).

Marikľa jsou placky, které se perfektně hodí k zajídání mastných jídel. Těsto vytvořené z mouky, kypřicího prášku, sody, vody a trochu soli s pepřem. To vše se smaží na rozpálené plotně po obou stranách. Podle starého způsobu se těsto rozlilo na žhavý kámen, který byl přímo v ohništi (Mann, 2001).

Tyto placky patří mezi klasická indická jídla, pro místní kulturu to však nejsou placky, ale „chleba“. V Indii se placky (*čapáty*) připravují v ohni na rozpáleném kameni, na plotně nebo ve speciálně upravených píčkách, které můžeme zahlédnout ve vzdělávacích filmech (Oláhová, 2000).

Nejrozšířenějším jídlem u Romů i v ostatních státech jsou *holubki*. Tradiční romské jídlo u slovenských Romů je *goja*. Tu dříve mohli získat Romové od sedláka, pokud mu pomohli s prací na poli (Šebková a Žlnayová, 1999).

Goja nenajdeme v žádné jiné kuchařce než v té romské, protože se zatím nenašla jiná menšina ani žádný národ, kde by toto jídlo vařili nebo jiné, ale přesto podobné jídlo připravovali (Oláhová, 2000).

Goja nesmí chybět na žádné svatbě. Jedná se o tlusté střevo z vepře plněné strouhanými bramborami. Náplň se může vylepšit krupicí, moukou nebo rýží, na závěr se přidá česnek a pepř (Mann, 2001).

V dřívější době byl pro Romy pochoutkou pečený ježek, ten se v současné době dělá už jen výjimečně. Pečený ježek patřil mezi nejstarší a nejžádanější jídla. Toto jídlo bylo pro ně něco, jako pro Čechy pečené vepřové maso. Romové rozlišovali dva druhy ježků podle délky rypáčku. Ti, kteří měli krátký rypáček, byli lahodnější než ježci s dlouhým rypáčkem. Z ježčího masa si dělali guláše, pečeně nebo toto maso přidávali do polévek (Davidová, 1995).

Další druhy masa získávali koupí v obchodě, krádeží nebo vykopáním mrtvých koní, vepřů a mrtvého dobytka. Drůbež a rybí maso tito lidé nepožívají skoro vůbec (Davidová, 1995).

Lidem, kteří pojídali zdechlá zvířata, koně a psy se říkalo, že jsou *dupki* nebo *degeša* (lidé konzumující rituálně nečisté maso). „Nečistí“ Romové byli toho názoru, že maso mrtvého zvířete je mnohem lepší než čerstvé maso a tato zvířata nemusela být zabita násilnou smrtí kvůli jejich masu (Davidová, 2000).

Jejich jídelníček byl většinou chudý na mléčné výrobky, čerstvou zeleninu a moučníky. Malé děti byly kojeny až do věku tří let. Byl to totiž jeden ze způsobů jak ušetřit na jídle. Romské ženy jsou častokrát těhotné, proto si mohly dovolit kojit vedle novorozeněte i starší děti. Starší romské děti neměly žádnou pestrou a výživnou stravu, dostávaly to samé, co měli dospělí (Davidová, 1995).

V současné době Romové nakupují potraviny především v období, kdy jim příjdu některé finanční prostředky, ať už to jsou přídavky na děti, invalidní, vdovský nebo starobní důchod či výplata. V těchto obdobích se v romských rodinách více vyvára a pije alkohol. Po pár dnech, když dojdou finanční prostředky, docházejí také potraviny. Proto někteří Romové volí volbu zapůjčení peněz, aby mohli uspokojit své základní životní potřeby. Díky těmto opakujícím se situacím bývá mnoho Romů zadlužených (Davidová, 1995).

3 Dětské domovy a Romové

3.1 Dětský domov

„Podle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči a o změně dalších zákonů, se školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy člení na: diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy.“ (Pávková aj., 2002)

Podle zástupců veřejné správy a NNO nalezneme v ústavní péči odhadem 30–60 % dětí romského etnika, kterým je více jak tři roky. Lidé pracující pro sociálně-právní ochranu dětí uvádějí, že by v ústavní péči mělo být 50 % romských dětí. Za to odborníci zabývající se romskou problematikou jsou toho názoru, že by se mělo jednat až o 60 % dětí romského etnika (Doživotní trest, 2011).

Dětský domov patří mezi školské zařízení pro výkon ústavní výchovy. Ústavní výchovu můžeme zařadit do tzv. sekundární prevence poruch chování. Dříve i dnes je ústavní péče určena ke změně výchovných návyků dítěte. Na to, aby se jedinci dostali do dětského domova, musí nejprve projít diagnostickými ústavami, kde dochází k diagnostickému vyšetření dětí a mládeže (Pipeková, 1998).

Dětský domov je určen pro děti a mládež ve věku od 3 do 18 let, nebo do ukončení studií pro budoucí povolání (Hájek aj., 2008).

Děti, které se nacházejí v dětských domovech, bývají velmi často postižené, romského původu nebo děti ve starším věku. Často se setkáváme se situací, že děti pocházejí z rodin, ve kterých se vyskytuje alkoholismus, nebo jsou sociálně patologické. Přestože romské děti patří mezi minoritu, v dětských domov se jich někdy objevuje více než dětí z majoritní společnosti (Matějček, 1999).

Dětský domov zajišťuje výchovnou, hmotnou a sociální péči jedincům, kteří nemají narušený duševní vývoj. Tito jedinci nemohou být ze závažných důvodů vychovávaní v biologické rodině a nemohou být osvojeni nebo dáni do jiné formy náhradní rodinné péči (Průcha aj., 2013).

Dříve jsme se mohli setkat s dětskými domovy internátními, ty byly určeny pro krátkodobý pobyt dítěte. Dítě zde mohlo být maximálně dva roky. Základní organizační jednotkou byla výchovná skupina, ta mohla být až patnáctičlenná (Vocilka, 1994).

Dnes už jsou pouze dětské domovy rodinné, ty jsou určeny pro dlouhodobý pobyt dětí v domově. Základní organizační jednotkou je rodinná skupina. V jedné této skupině je osm až deset dětí. Způsob života ve skupině a vlastní prostory jsou velmi podobné životu v rodině (Pávková aj., 2002).

Pro udržení původních rodinných vazeb se dávají sourozenci do stejné rodinné skupiny (Pipeková, 1998).

3.2 Identita Romů

Dítě by mělo vědět kým je. Proto je důležité hovořit s dítětem o jeho etnické odlišnosti případně i o jeho původu. Hovořit i s ostatními dětmi o jeho kultuře. Neměli bychom opomenout, že to, kým dítě je, plyne z jeho historie (Klimeš, 2008).

Romské děti vyrůstající v neromské společnosti se nachází mezi romskou a neromskou kulturou. Přesto ta druhá kultura bývá pro jedince neznámá. Dítě pocházející z romské rodiny by se mělo dozvědět některé informace o své původní rodině a znát svou kulturu a prostředí odkud pochází. S tímto seznamováním je důležité začít co nejdříve. V období adolescence může být pro Roma velmi obtížné přijmout odhalení jeho pravého původu především od osoby, kterou nepovažuje za autoritu. Nejde o to mluvit s jedinci pouze o hezké stránce Romů, jako je jejich historie, hudba, pohádky a podobně, je potřeba je připravit i na tu druhou stránku, a to, že nebudou vždy kladně přijímáni lidmi. Musí být připraveni, že se setkají i s nadávkami, odmítáním, mohou být neprávem obviňováni z různých krádeží a setkají se i s nesnadným zařazením do společnosti (Vančáková, 2011).

Identita vzniká u lidí zhruba v šesti měsících života, kdy se začíná rozdělovat „vnitřní“ a „vnější“ strana osobnosti. V tomto období vzniká představa svého „já“. Pokud je toto obdobím narušeno např. nezájmem matky, otce o dítě, mohou nastat komplikace ve vývoji dítěte (Ryan a Walker, 2006).

Mezi vnější znaky identity můžeme zařadit: „*jméno a příjmení, občanský průkaz, cestovní pas, ale také rodinná přízviska a mazlivá pojmenování, kamarádské přezdívky apod. Patří sem i naše národnost, státní příslušnost a ostatní údaje, které zpravidla píšeme do nejrůznějších identifikačních dokladů.*“ Důležitou součástí identity je náš původ a také vše co daný člověk prožil (Matějček, 1999).

Pro psychiku člověka je podstatné znát potřeby pozitivní identity. Neznalost těchto potřeb může negativně ovlivnit především zdravý vývoj lidské osobnosti člověka. Při dosažení uspokojení těchto potřeb docílíme pozitivní přijetí sama sebe, což je i důležitou součástí pro kladné přijímání dalších lidí (Matějček, 1999).

Někdy se stává, že děti velmi trápí jejich minulost a minulost jejich rodiny natolik, že se nedokážou soustředit na svou budoucnost. Pro lepší porozumění svého „já“ u dětí, které jsou odtržené od svých rodin, je dobré otevřeně hovořit o jejich minulosti, dále přítomnosti a budoucnosti. Nejjednodušší je začít hovor jednoduchými snadno definovatelnými částmi (Ryan a Walker, 2006).

V minulosti je důležité se zaměřit na významná data a časy, na veselé i smutné prožitky. V současné době je podstatné zaměřit se na představu, jakou má člověk o sobě, názory na minulost a vyřešení otázek jako jsou: Proč jsem zde? Kde mám své místo? Co si o mně ostatní myslí? Nakonec se zaměřit na budoucnost kde vyřešit otázky typu: Co ze mě bude? Kde budu bydlet? Co za změny mě ještě čeká? Zaměřením se na tyto tři části by mělo dítěti ulevit od depresí a frustrace a naplnit dítě nadějami, touhami a sny. Práci s dítětem o jeho dětství a minulosti pomůže i dítěti vnímat sebe jako člověka, který má nějakou cenu. Pokud se dítě o své minulosti nic nedozví, bude si nadále pamatovat, že je nechtěné dítě, které nemá nikdo rád. Práci s dítětem o jeho dětství a minulosti pomůže i dítěti vnímat sebe jako člověka, který má nějakou cenu. Pokud se dítě o své minulosti nic nedozví, bude si nadále pamatovat, že je nechtěné dítě, které nemá nikdo rád. Ideální je, pokud hovoří o historii rodiny dítěte člověk, kterého můžeme zařadit mezi Romy. Je to z toho důvodu, že některé otázky lidé z majoritní společnosti nedokážou přesně zodpovědět. Jakýkoliv pracovník by měl dítěti představit slavné osobnosti romského původu a poukázat na hodnoty a jeho rysy (Ryan, a Walker, 2006).

Další otázkou je, zda se dítě nakonec ztotožní s kulturou nebo náboženstvím, ve kterých vyrůstalo, nebo s kulturou a vírou jeho původu. V některých zemích je běžné, že náhradní rodina záměrně seznamuje přijaté dítě s kulturou a vírou, z nichž dítě pochází.

Snaží se včlenit některé tradice z kultury přijatého dítěte do svého běžného života. U nás, především ve větších městech, nalezneme možnosti k rozvoji identity dítěte jiného etnika. Pokud tyto možnosti nejsou v našem okolí, můžeme použít informace na internetu, z knih a jiných medií. Nejlepší volbou je osobní kontakt s lidmi romské kultury. Ten může být formální probíhající v institucích nebo neformální, tedy osobní kontakt s rodinou daného etnika, či účast na volnočasových aktivitách pro děti a mládež pořádanými místními sdruženími apod. (Vančáková, 2011).

Některé děti mohou svůj etnický původ zcela popírat a nechtějí přijmout odlišnost. Touží splynout se svým okolím a stát se součástí náhradní rodiny. Jiní si mohou uvědomovat svou odlišnost, ale nechtějí o tom slyšet. Pokud se o tom začne někdo zmiňovat, chovají se tito jedinci přecitlivěle. Další skupina dětí utíká do své fantazie, kde mohou být někým jiným, nahrazují tak svůj původ za jiný, který je pro ně mnohem vhodnější a snesitelnější. Někteří jedinci svou odlišnost moc neřeší, nezabývají se tím, odmítají řešit hlubší úvahy a v hovorech se vzdalují od těchto témat. Existují i jedinci, kteří si jsou svého etnika vědomi velice dobře. Dávají ho ostatním přehnaně najevo, využívají ho k získání pozornosti nebo výhod, případně ho zneužívají v sebedestruktivních projevech či v sebelítosti (Vančáková, 2011).

3.3 Vzdělávání o romské kultuře

„Romština a romská kultura hrají důležitou roli v procesu etnické a sociální emancipace Romů. Proto je nezbytně nutné, aby se ve všech zemích, kde Romové žijí, zlepšovaly nejen jejich sociální a ekonomické podmínky, ale aby byly dány možnosti rozvoje romské kultury, aby se využilo romštiny ve školství, v masově sdělovacích prostředcích, v publikační činnosti a jiných sociálních sférách.“ (Hübschmannová, 1976)

Nejčastěji se setkáváme s problémem, kdy lidé pracující v dětských domovech se snaží vychovávat z Romů členy majoritní společnosti (Říčan, 1998).

Romské děti vyrůstající v dětských domovech se tak nacházejí mezi romskou a neromskou kulturou. Přesto ta druhá kultura bývá pro romského jedince neznámá. Pro dítě pocházející z romské rodiny je velice důležité, aby se dozvědělo některé informace o své původní rodině a znalo svou kulturu a prostředí odkud pochází. S tímto seznamováním je důležité začít co nejdříve. V období adolescence může být pro Roma

velmi obtížné přijmout odhalení jeho pravého původu především od osoby, kterou nepovažuje za autoritu. Také nelze mluvit s Romy pouze o kladné stránce romství, jako je jejich historie, hudba, pohádky a podobně. Je potřeba připravit je i na tu druhou stránku romství, a to, že nebudou vždy kladně přijímáni ostatními lidmi. Musí vědět, že se setkají i s nadávkami, odmítáním a mohou být neprávem obviňováni z různých delikvencí. Mohou se setkat i s nesnadným zařazením ve společnosti (Vaculík, 2018).

Pokud se budou vychovatelé snažit zamezit romství romským dětem, může dojít k tomu, že dítě časem začne vyhledávat negativní stránku romství. Romy bude vnímat jako něco nebezpečného, bude se jim snažit vyhýbat, ale přesto ho něco bude k nim táhnout. Bude se snažit nalézt svou vlastní identitu. Této situaci se dá předejít především vzděláváním romských dětí pozitivní částí jejich kultury. Děti by měly mít dostatek materiálů, z kterých můžou čerpat informace o své kultuře (knihy, časopisy, televizní a rozhlasové pořady), navštěvovat romské kulturní akce a muzea. Romové v dětských domovech by měli být vychováváni k používání romského jazyka, třeba způsobem zpěvu nebo četbou romských pohádek. Vychovatelé tak budou vysílat signály Romům, které mohou chápat jako něco zajímavého a pozoruhodného. Vychovatelé tak mohou pomoci ke zvýšení respektu a sebevědomí u romských dětí (Řičan, 1998).

Se vzděláváním Romů v dětských domovech mohou vychovatelům pomoci periodika s romskou tematikou. Nejvhodnější je časopis *Kereka*, vychovatelé ho mohou využít k hravému způsobu vzdělávání. Děti se z tohoto časopisu mohou naučit romská slova, historické události Romů, dozví se informace o svátcích Romů i o jejich víře. Vychovatelé mohou z časopisu číst dětem romské pohádky a následně o nich hovořit. K tomu, aby se děti dozvěděly více informací o slavných romských interpretech, mohou vychovatelé využívat rádio iRoma. Na webových stránkách tohoto rádia se nachází hudební magazín, kde se děti dočtou novinky ze světa romské hudby.

V naší zemi dále vycházejí noviny *Romano hangos – Romský hlas*. V elektronické verzi můžeme nalézt starší vydání odborného časopisu romistických studií *Romano džaniben* (Mann, 2001).

Ovšem ideální formou, jak seznámit romské děti s jejich kulturou je umožnit jim osobní kontakt s člověkem romského etnika. Kontakt může být formální, který probíhá v muzeích, na kulturních akcích a podobně. Za neformální kontakt můžeme považovat osobní kontakt s rodinou romského etnika a volnočasové aktivity zaměřené na romskou

kulturu (Vančáková, 2011).

Vychovatelé při vzdělávání Romů mohou využít také Muzeum romské kultury, to bylo založeno v roce 1991. Mezi odbornou část muzea patří například akce zabývající se československými Romy formou výstavy. V muzeu se nachází záznam historického odchodu Romů z Indie a jejich následné putování po Evropě. Pořádají se zde přednášky, koncerty, filmové projekce a kurzy romského jazyka. Mají zde sbírky a výzkumy romské kultury, ty jsou rozčleněny do fondů: fond řemesel, profesí a zaměstnání. Fondy dokumentace romského obydlí, vybavení romského interiéru, fond textilu, šperků a cenin, fond výtvarného umění, fond fotodokumentace, fond videodokumentace apod. Nachází se zde knihovna a studovna, kde nalezneme více než 6 000 knih (Muzeum romské kultury, 2020).

Pokud vychovatelé budou dostatečně podporovat romskou kulturu a romštinu u dětí mohou jim tak zabránit, aby neskončili jako sociálně vyloučení lidé. Nejen Romové by měli být vzděláváni v oblasti romské kultury, je potřeba se zaměřit i na majoritní společnost. Prozatím není v České republice dostatečně věnována pozornost edukaci vychovatelů, kteří jsou nejčastěji v přímém kontaktu s romskými dětmi. Kromě přímého kontaktu s romskou kulturou a vytvářením aktivit pro Romy, by měli být vychovatelé vzděláváni i běžnou výukou ve školských zařízeních a získat tak více znalostí o Romech a jejich kultuře (Navrátil, 2003).

4 Edukace Romů o jejich kultuře v dětských domovech

4.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu v rámci této bakalářské práce je zjistit, zda vychovatelé v dětských domovech vzdělávají romské děti o jejich kultuře. Dále je zkoumáno, jaké prostředky a metody k edukaci využívají. Tato práce zhodnocuje dostatečnost edukace Romů o jejich kultuře. Na všechny zmíněné otázky bude nahlíženo jak z pohledu vychovatelů, tak i z pohledu romských dětí.

Dílčí cíle

- Zjistit edukační materiál, který používají vychovatelé pro vzdělávání Romů.
- Zjistit znalosti Romů o své kultuře.
- Zpracování rozhovorů vybraných romských dětí a vychovatelů.

4.2 Výzkumná otázka

„Výzkumnou otázkou je ve výzkumu podle zakotvené teorie výrok, který identifikuje zkoumaný jev. Tento výrok říká, na co přesně se chceme zaměřit a co chceme o daném předmětu vědět.“ (Strauss, Corbinová, 1999)

Výzkumná část se pokouší nalézt odpověď na otázku: Jakými prostředky a metodami rozvíjí vychovatelé kulturu u romských dětí? Další otázkou je: Do jaké míry rozvíjejí romskou kulturu?

4.3 Výzkumné metody

Pro bakalářskou práci jsem vybrala techniku kvalitativního výzkumu. Kvalitativním výzkumem se myslí *„proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Creswell in Hendl, 2005)*

Kvalitativní metody lze použít ke zjištění a pochopení podstaty jevů, o kterém nemáme dostatek informací. Můžeme je ovšem využít i pro případ zjištění nových a neotřelých názorů na jevy, o kterých už nějaké informace máme. Díky kvalitativnímu výzkumu můžeme získat o jevu podrobné informace, ty bychom jen těžko získávali kvantitativní metodou (Strauss a Corbinová, 1999):

Pro účely tohoto výzkumu byly vybrány dvě metody kvalitativního výzkumu:

- Rozhovory s vychovateli a vychovatelkami pracujícími v dětských domovech.
- Rozhovory s romskými dětmi žijícími od nízkého věku v dětských domovech.

Rozhovory byly strukturované a zároveň i standardizované. Všechny rozhovory byly zaznamenány na diktafon a doslovně přepsány. Všechna jména respondentů jsou smyšlená, původní jména byla náhodným způsobem změněna na jiná.

4.3.1 Rozhovory s vychovatelkami a vychovateli

Pokaždé byly uskutečněny rozhovory se dvěma respondenty, kteří pracují v jednom dětském domově. Celkem jsem navštívila čtyři dětské domovy. Ve většině případů respondenti nepracovali v jedné rodině.

Délka trvání rozhovorů byla v průměru okolo 90 minut. Rozhovory s vychovatelkami a vychovateli probíhaly vždy individuálně v obývacích pokojích jednotlivých rodin. Hned ze začátku jsem všem vysvětlila podstatu provádění výzkumu. Byli rovněž dotázáni, zda mohou celý rozhovor zaznamenávat na diktafon za účelem přesného zachycení jejich výpovědí a k využití pozdější analýzy získaných informací. Všichni respondenti s rozhovorem i jeho nahráváním souhlasili.

Konkrétní otázky pro tyto respondenty kladené:

1. Kolik je v dětském domově vychovatelů romského etnika?
2. Využíváte v dětském domově asistenty romského etnika?
3. Kolik je dětí v dětském domově romského etnika? Kolik máte Romů v rodině?
4. Jaké máte vzdělání?
5. Jak vidíte Romy a jejich kulturu?
6. Z jakých zdrojů jste čerpal/a nebo čerpáte při hledání informací o romské kultuře?

7. Jaké materiály pro edukaci romské kultury máte k dispozici v dětském domově?
8. Využíváte některé romské časopisy a noviny pro edukaci romských dětí?
K jakému vzdělávání periodika využíváte?
9. Jste zapojeni do některých vzdělávacích programů o romské kultuře?
10. Pořádáte projektové dny zaměřené na tradiční řemesla Romů? Zohledňujete tyto řemesla a profese při výběru školy, která je má připravit na jejich budoucí povolání?
11. Jak dětem vysvětlujete, kdo to jsou Romové, snažíte se je podpořit, pokud se cítí být Romy?
12. Jak vysvětlujete romským dětem pojmy Rom a cikán? Jaké pojmenování je u vás preferováno a proč?
13. Mluvíte s Romy o slavných romských osobnostech?
14. Sledujete s romskými dětmi filmy a seriály s romskou tematikou?
15. Víte, kdy je Mezinárodní den Romů? Slavíte s romskými dětmi tento svátek? Co v tento den děláte? Vaříte romská jídla, zpíváte si jejich písně a k tomu tancujete jejich stylem? Vyrábíte si romské vlajky a učíte se jejich hymnu?
16. Hovořil/a jste s dětmi o jejich minulosti? O jejich rodině, když se nastěhovali do dětského domova, o jejich původu apod.?
17. Jaké prostředky a metody využíváte pro edukaci romských dětí o jejich historii?
18. Pořádáte v dětském domově nějaké kroužky zaměřené na romskou kulturu?
19. Máte v dětském domově činnosti zaměřené na romský jazyk? Snažíte se s dětmi překládat romské písně, které poslouchají, ale nerozumí textu písní?
20. Účastníte se s romskými dětmi literární soutěži Romano Suno. Co je podstatou této soutěže? V čem vám může pomoci při vzdělávání těchto dětí?
21. Čtete romským dětem jejich pohádky, které jim mohou pomoci v těžkých chvílích? Jaká díla od romských autorů používáte? Podporujete děti, aby četly romské knihy do školy?
22. Pokud pro děti pořádáte soutěže, využíváte romské hádanky, které by mohly děti hádat?
23. Učíte se s dětmi romské písně např. na různé akce, k tanci apod.? Využíváte známé romské zpěváky pro rozvoj romské kultury a pro motivaci dětí? Chodíte s dětmi na romské hudební akce?
24. Umožňujete romským dětem, aby se mohly věnovat své víře? Co pro to děláte? Navštívil/a jste někdy s dětmi kostel, kvůli jejich víře?
25. Využíváte někdy romskou kuchařku na místo tradiční české kuchyně? Při jakých příležitostech vaříte romská jídla? Někteří Romové nekonzumují ryby a kuřecí maso, respektujete tuto skutečnost nebo děti nutíte, aby tato jídla jedly?
26. Připravujete děti i na tu druhou stránku romství? Že se mohou potýkat s nadávkami, šikanou a podobně?

27. V čem je podle vás potřeba zlepšit edukaci romských dětí o jejich kultuře?

4.3.2. Rozhovory s romskými dětmi

Rozhovory jsem realizovala při návštěvách jednotlivých dětských domovů. Všechny děti byly pro mě cizí, až na děti z dětského domova Krompach. Tyto děti jsem poznala během své praxe v tomto dětském domově, kterou jsem absolvovala v roce . Tyto děti byly také sdílnější než ostatní a hovořily se mnou velmi rády. Ostatní děti se mnou nechtěly skoro vůbec hovořit. Bylo velmi těžké od nich získat veškeré informace, proto v některých případech byly jejich odpovědi velmi strohé.

Rozhovory pro Romy byly zaměřené hlavně na jejich kulturu. Byly zjišťovány základní znalosti o romské kultuře, jak je seznamují vychovatelé s romskou kulturou. Rozhovory byly zaměřené i na orientaci v pojmech Rom a cikán a na znalosti dětí o etnických skupinách Romů.

Všichni respondenti s rozhovorem i jeho nahráváním na diktafon souhlasili. Rozhovory probíhaly individuálně, v jejich dětských pokojích, kde nás nikdo nerušil a kde jsme měli na rozhovor dostatečný klid. Délka jednoho rozhovoru byla přibližně 45–60 minut. Tento čas byl přiměřený pro děti, jelikož delší čas, by již neudržely pozornost.

Konkrétní otázky, které byly položeny romským dětem v dětských domovech:

1. Jak se jmenuješ a od kolika let žiješ v dětském domově?
2. Jak ti vychovatel/ka vysvětlil/a pojmy Rom a cikán? Co tyto pojmy podle tebe znamenají?
3. Cítíš se být Romem?
4. Podle čeho poznáš, že dotyčný člověk je Rom? Byl/a jsi seznámen/a s tím, že všichni Romové nejsou stejní? Jaké znáš Romy?
5. Poskytuje ti dětský domov nějaké romské časopisy nebo noviny, aby ses dozvěděl/a více informací o své kultuře?
6. Slavíte v dětském domově Mezinárodní den Romů? O který den se jedná? Jak probíhá vaše oslava? Vyrábíte vlajky, zpíváte romskou hymnu, tancujete, vaříte jídla Romů apod.?
7. Víš odkud Romové přišli do České republiky? Jak vám tyto informace vysvětlovala teta/ strýc? Používali k tomu nějaký dokument nebo literaturu?

8. Jaké máš v dětském domově možnosti, aby ses mohl/a věnovat své víře? Co všechno víš o romské víře? Vzal/a vás vychovatel/ka někdy do kostela?
9. Zpíváte si v rodině romské písně? Nacvičujete písně na akce pořádané dětským domovem? Seznamuje tě teta/ strýc se známými romskými zpěváky? Jaké romské interprety posloucháš a o čem jsou jejich texty písní?
10. Využíváte s vychovatelem romskou kuchařku? Jaká jídla z ní vaříš nejraději?
11. Máte v dětském domově kroužek romského jazyka? Pokud ne, učíš se romštinu pomocí internetu, časopisů a novin?
12. Zúčastnil/a ses někdy literární soutěže Romano Suno? Co ses díky této soutěži dozvěděl/a a jak ti pomáhal/a strýc/teta v této soutěži.
13. Čtete si někdy s tetou/strýcem romské pohádky? V čem ti tyto pohádky pomáhají?
14. Soutěžíte s dětmi v rodině, kdo uhodne nejvíce romských hádanek? Jaké romské hádanky znáš od vychovatelů?
15. Mluvil/a jsi někdy s vychovatelem/vychovatelkou o romských řemeslech? Zkoušel/a sis v dětském domově některé tradiční romské profese? Přemýšlel/a si o některé z těchto profesí nebo aspoň o podobné profesi, která by se mohla stát tvým budoucím povoláním?
16. Říkají vám vychovatelé dostatek informací o romské kultuře? Co bys o ní chtěl/a ještě vědět?

4.4 Výzkumný soubor

Výzkumu se zúčastnilo 8 vychovatelů, z toho 4 vychovatelé a 4 vychovatelky. První vychovatelka Radka s vychovatelem Michalem pracují v dětském domově v Krompachu. Radce je 35 let a má 2 roky zkušeností práce s romskými dětmi v dětském domově. Radka vystudovala střední ekonomickou školu v České Lípě a po nástupu do dětského domova si musela dodělat roční kurz – pedagogické minimum v Ústí nad Labem. Michal je o dva roky starší než Radka a má za sebou 10 let práce v dětském domově. Michal nejprve studoval střední průmyslovou školu ve Varnsdorfu, zde pak pokračoval ve studiu veřejnosprávní činnosti. Po pár letech od skončení školy nastoupil do dětského domova v Krompachu a musel si doplnit vzdělání. Má tedy bakalářské studium zaměřené na vychovatelství, to studoval v Liberci a pak absolvoval roční kurz speciální pedagogiky v Ústí nad Labem. Další dva vychovatelé Emil a Patrik pracují v dětském domově v Dubé – Deštné. Emilovi je 46 let a má za sebou 17 let praxe v ústavní výchově. Emil se současně věnuje postgraduálnímu studiu. Patrikovi je 42 let a pracuje v tomto dětském domově již 7 let. Patrik je vyučený kuchař, má nástavbové

studium Podnikání v oborech obchodu a služeb. Poté vystudoval bakalářské studium Učitelství praktického vyučování, speciální pedagogika. Anastázie a Renata pracují v dětském domově v Litoměřicích. Anastázie je ve věku 52 let a má 21letou praxi v dětském domově. Také vystudovala zdravotnickou školu v oboru dětská zdravotní sestra. Renata je o dva roky mladší než Anastázie a pracuje v dětském domově již 20 let. Renata má vysokoškolské vzdělání zaměřené na speciální pedagogiku a vychovatelství. Poslední dva respondenti jsou Petr a Viera, ti jsou zaměstnání v dětském domově v Semilech. Petrovi je přes 60 let a jeho dosavadní zkušenosti práce vychovatele v dětském domově činí 14 let. Viera je zhruba 45 let a má 4letou zkušenost práce v dětském domově. Oba tito vychovatelé mají vysokoškolské vzdělání zaměřené na speciální pedagogiku.

Dále výzkumný soubor tvoří 8 romských dětí žijících v dětských domovech. V dětském domově v Krompachu žije Sandra už od svých 3 let, nyní jí je 14 let. Standa byl do tohoto domova přijat v pouhých 2 letech a současně mu je 13 let. Marek a Adam žijí v dětském domově v Dubé – Deštné, zde se oba ocitli, když jim bylo 7 let. Aktuálně je Markovi 13 let a Adamovi 12 let. Z dětského domova v Litoměřicích pochází Dominika, ta je zde od svých 6 let nyní jí je 16let. Odtud pochází i Libuše, která se ocitla v tomto dětském domově ve svých 4 letech a letos oslaví už své 17. narozeniny. Z dětského domova v Semilech se do výzkumu zapojila Simona, které je 10 let a Marián, kterému je 14 let. Oba do dětského domova přišli, když jim bylo 5 let.

4.5 Charakteristika sledovaného zařízení

Rozhovory s romskými dětmi a vychovateli byly uskutečněny ve čtyřech dětských domovech. Z každého dětského domova byly vždy realizovány čtyři rozhovory. Dva rozhovory s vychovateli a dva rozhovory s romskými dětmi. Nejprve byly uskutečněny rozhovory v dětském domově v Krompachu, poté jsem navštívila dětský domov Dubá – Deštná. Po několika dnech jsem uskutečnila rozhovory v dětském domově v Litoměřicích a na závěr jsem promluvila s vychovateli a Romy z dětského domova v Semilech.

4.5.1 Dětský domov Krompach

Z Dětského domova Krompach pochází Stanislav a Sandra, tyto respondenti jsou děti romského etnika. Dále mi poskytli rozhovory vychovatel Michal a vychovatelka Radka.

Dětský domov Krompach se nachází v klínu Lužických hor, na samých hranicích s Německem, několik desítek kilometrů od České Lípy. Dětský domov je veden jako příspěvková organizace a je zřizována Libereckým krajem. Jeho kapacita je maximálně 32 lůžek. Každá rodinka v dětském domově má vybavený byt včetně příslušenství. O děti se v každé rodině starají střídavě dvě tety nebo teta a strýc. Píší s nimi úkoly, společně vaří, perou a učí je vykonávat ostatní domácí práce a zažívají radosti i strasti každodenního života. Ve volném čase děti sportují, jezdí s tetami a strýci na výlety a věnují se turistice.

Toto zařízení je zapojeno do celé řady projektů, jejichž cílem je zpříjemnit život dětí a vnést do něj co nejvíce podnětných momentů, které by jim pomohly orientovat se v životě na pozitivní aktivity. Spolupracují s neziskovými organizacemi, především pak s občanským sdružením Letní dům z Prahy, které připravuje v průběhu roku řadu velmi zajímavých akcí pro děti. Každoroční Andělská slavnost v předvánočním čase je pro děti určitě ze všech nejočekávanější. Děti chodí do různých kroužků, které jsou buď přímo v domově, nebo na ně dojíždějí do okolních měst. O prázdninách děti jezdí na tábory, různé pobytové akce, občas jezdí k moři.

Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování.

Do dětského domova mohou být umístěovány děti ve věku od 1 do nejvýše 18 let. Základní organizační jednotkou dětského domova je rodinná skupina, která má nejméně 5 a nejvíce 8 dětí různého pohlaví a věku. V současné době je v dětském domově 5 rodinných skupin. Skladbu rodinné skupiny volí tak, aby nedocházelo k nežádoucím sexuálním projevům. Menší děti jsou pojítkem celé rodinné skupiny a starší děti se tak učí přímo v praxi péči o menší děti. Při sestavování rodinných skupin, jakož i při zařazování nově přichozích dětí, dbají na zachování citových sourozeneckých vazeb, neboť ty jsou často poslední, které dětem po odchodu z rodiny zbyly.

Velký důraz je kladen na přípravu dětí do školy, protože úspěch dětí ve škole považují za jeden ze základních předpokladů pro jejich budoucí kvalitu zapojení do společnosti. Pravidelnou domácí přípravou u dětí posilují jejich školní návyky. Výchovatelé vedou děti k odpovědnosti a samostatnosti při vypracovávání domácích úkolů a při opakování učiva.

Hlavním cílem výchovného a vzdělávacího působení je vychovávat děti ve vztahu ke své rodině (k lásce k ní a k domovu), ve vztahu ke společnosti (rozvíjet slušné a ohleduplné chování ke svým spolužákům a dospělým, naučit se žít v kolektivu, řešit problémy a dokázat si s nimi poradit, učit děti rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný).

4.5.2 Dětský domov Dubá – Deštná

V tomto dětském domově žijí romské děti – Marek a Adam. Z jejich rodin mi poskytli rozhovory strýcové Emil a Patrik.

Dětský domov se nachází blízko malé obce Deštná. Tato obec je částí městečka Dubá. Dětský domov je vzdálen zhruba 22 km od České Lípy a stejně tak i od Mělníka. Dětský domov tvoří 5 rodinných skupin. Výchovná péče probíhá v rodinných skupinách o maximálně osmi dětech a dospívajících, přičemž velký důraz je kladen na zachování sourozeneckých vztahů. Každá skupina má dva vychovatele/ky (strýčky a tety), kteří se o svěřené klienty starají jako v běžné rodině. Pomáhají jim rozvíjet jejich individualitu a zájmy, pečují o tělesný a duševní rozvoj dětí.

V dětském domově je péče v souladu s principem rovného přístupu k dětem zejména bez ohledu na rasu, barvu pleti, pohlaví, jazyk, náboženství, politické nebo jiné přesvědčení, národnostní, etnický nebo sociální původ, právní či společenské postavení, socioekonomické možnosti, zdravotní postižení, sexuální orientaci atd. Péče také směřuje k rozvoji samostatnosti, aktivní účasti dítěte ve společnosti, k posilování sebedůvěry, identity dítěte a k rozvoji dovedností dítěte.

V rámci multikulturní výchovy se zde zabývají (rozmanitost kultur, etnický původ lidí, poznání vlastní identity, způsoby spolupráce s odlišnými kulturami, smysl pro respekt a solidaritu, principy sociálního smíru, výchova proti rasismu).

4.5.2 Dětský domov Litoměřice

v dětském domově Litoměřice se ochotně do rozhovorů zapojily romské dívky Dominika a Libuše. Z řad vychovatelů se následně zapojily vychovatelky Anastázie a Renata.

Dětský domov je umístěn v poklidné části města Litoměřic. Domov je obklopen velkou zahradou. Zařízení se nachází uprostřed velké zahrady, ke které patří i prostory pro uložení sportovních potřeb. Druhá budova dětského domova je zrekonstruována na startovací byt, který byl vytvořen pro studenty dětského domova starších 18 let. Kapacita dětského domova je 24 dětí, které jsou rozděleny do tří rodinných skupin. V každé skupině jsou kmenoví dva pedagogičtí pracovníci a jeden pracovník sociální péče.

V dětském domově učí děti vnímat lidi s jejich odlišnostmi (tělesnými, rasovými, kulturními apod.) jako přirozený stav. Dětem je věnován dostatek individuálního přístupu, kdy mají možnost svěřit se svými problémy, starostmi. Seznamují děti s romskou kulturou a vedou děti k toleranci k odlišným národnostem. V rámci multikulturní výchovy poskytují dětem informace o životě, kultuře a tragickém osudu Romů a Židů. Nadále vedou děti k prevenci rasismu a rozvíjí je v multikulturní oblasti. K této složce výchovy se vztahovaly akce a činnosti s dětmi jako byly např. akce Sever v Litoměřicích, Out of Home v Praze, workshop v Praze, Múzy dětem apod.

Multikulturní výchova poskytuje dětem základní znalosti o různých etnických a kulturních skupinách žijících v české a evropské společnosti, rozvíjí dovednost orientovat se v pluralitní společnosti a využívat interkulturních kontaktů k obohacení sebe i druhých. Učí děti komunikovat a žít ve skupině s příslušníky odlišných sociokulturních skupin, uplatňovat svá práva a respektovat práva druhých, chápat a tolerovat odlišné zájmy, názory i schopnosti druhých. Učí přijmout druhého jako jedince se stejnými právy, uvědomovat si, že všechny etnické skupiny a všechny kultury jsou rovnocenné a žádná není nadřazena jiné. Rozvíjí dovednost rozpoznat projevy rasové nesnášenlivosti a napomáhá prevenci vzniku xenofobie. Poskytuje znalost některých základních pojmů multikulturní terminologie: kultura, etnikum, identita, diskriminace, xenofobie, rasismus, národnost, netolerance aj. Napomáhá dětem uvědomit si vlastní identitu, být sám sebou, reflektovat vlastní sociokulturní zázemí. Stimuluje, ovlivňuje a koriguje jednání a hodnotový systém dětí, učí je vnímat odlišnost jako příležitost k obohacení, nikoli jako zdroj konfliktu.

4.5.2 Dětský domov Semily

V Dětském domově Semily žije Simona a Marián, tito respondenti jsou děti romského etnika. Také v tomto dětském domově pracují vychovatelé Petr a Viera.

V současné době je kapacita domova 16 dětí. Na počátku roku 2019/2020 žily v domově děti od 5 do 21 let. Děti navštěvují základní školu Ivana Olbrachta v Semilech, nebo Základní školu praktickou v Semilech. Některé děti chodí ještě do MŠ. Jedno děvče studuje VŠ.

Hlavním obsahem výchovy a vzdělávání je příprava dítěte na samostatný život se zřetelem na jeho individuální zvláštnosti. Výchovně vzdělávací činnosti vycházejí ze Vzdělávacího programu, týdenních plánů jednotlivých rodinných skupin, programu rozvoje osobnosti dítěte, kde je přihlédnuto k individuálním a věkovým zvláštnostem a je respektována duševní hygiena dítěte. Na každé rodinné skupině se střídají dva vychovatelé, kteří využívají takových forem a metod výchovy, které se jeví pro plnění daného cíle jako nejvýhodnější. Důraz je kladen na přítomnost, prožitek a na uspokojení potřeb dítěte, rozvoj jeho schopností a zdravé fyzické, psychické a sociální prospívání.

Dítě s nařízenou ústavní výchovou má právo na svobodu náboženství, při respektování práv a povinností osob odpovědných za výchovu usměrňovat dítě v míře odpovídající jeho rozumovým schopnostem. V dětském domově učí děti vnímat lidi s jejich odlišnostmi (tělesnými, rasovými, kulturními apod.) jako přirozený stav. Dětem je věnován dostatek individuálního přístupu, kdy mají možnost svěřit se svými problémy, starostmi. Seznamují děti s romskou kulturou a vedou děti k toleranci k odlišným národnostem.

5 Analýza rozhovorů

Data získaná z rozhovorů byla podrobena otevřenému kódování. Otevřené kódování je: „*proces rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace údajů.*“ (Strauss, Corbinová, 1999)

Je to tedy část analýzy, která se zaměřuje na důkladné studium údajů, které pomáhá označování a kategorizaci pojmů. „*Během otevřeného kódování jsou údaje rozebrány na samostatné části a pečlivě prostudovány, porovnáním jsou zjištěny podobnosti a rozdíly, a také jsou kladeny otázky o jevech údají reprezentovaných. Během tohoto procesu jsou zvažovány a zkoumány naše vlastní i cizí domněnky o jevu, což vede k novým objevům.*“ (Strauss, Corbinová, 1999)

5.1 Analýza rozhovorů s vychovateli

Pracovníci dětského domova

Tabulka 1 - pracovníci romského etnika v dětských domovech

Dětský domov	Pracovníci romského etnika		Asistenti romského etnika	
Krompach	ne	ne	ne	ne
Dubá – Deštná	ne	ne	ne	ne
Litoměřice	ne	ne	ne	ne
Semily	ne	ne	ne	ne

Během svých praxích a návštěv dětských domovů jsem se setkala pouze s pracovníky majoritní společnosti. Mým cílem bylo dozvědět se, zda v dětských domovech pracují nebo pracovali lidé romského původu. Odpovědi na tuto otázku byly vesměs stejné. „*Za tu dobu, co zde pracuji jsem se neseťkal s žádným romským vychovatelem.*“ Tak odpověděl Michal, který zde už pracuje zhruba deset let. I jeho

kolegyně se zde „*nesetkala s žádným romským vychovatelem.*“ Ani v dětském domově Dubá – Deštná „*žádné Romy jako vychovatele*“ nemají. Stejně je to i v dalších dětských domovech, kde žádného romského pracovníka nemají. Jedna vychovatelka uvedla, že ani nezná žádného Roma „*...se zájmem v dětském domově pracovat.*“

Dětský domov může také využívat asistenty romského etnika, ale ani v tomto případě se nesečkáme s kladnými odpověďmi. Od respondentů padaly odpovědi typu „*...nemáme žádné asistenty...*“, „*...je zbytečný*“, a tak podobně. Ovšem jeden respondent uvedl, že „*kdyby, měl zájem, tak proč ne?!*“ Klidně by takového asistenta v dětském domově uvítal. Jiný respondent uvedl, že „*...by to chtělo spíš psychologa.*“ Který by dokázal lépe dětem pomoci v těžkých životních situacích a při psychických problémech dětí.

Romové v dětských domovech

Tabulka 2 - počet romských dětí v dětských domovech

Dětský domov	Romské děti v dětském domově	Romské děti v rodině	
Krompach	24 Romů ze 32 dětí	6	6
Dubá – Deštná	33 Romů ze 40 dětí	7	6
Litoměřice	7 Romů z 24 dětí	4	3
Semily	13 Romů z 15 dětí	8	5

Na rozdíl od romských vychovatelů a asistentů, které nalezneme v dětských domovech jen výjimečně, je romských dětí v dětských domovech poměrně hodně. Radka uvedla, že „*vždycky měli v dětském domově mnoho dětí romského etnika.*“ V ostatních dětských domovech, které se zúčastnily výzkumu taktéž nepanují zrovna nízká čísla týkající se počtu Romů v dětských domovech. Nižší počet Romů byl zaznamenán pouze v dětském domově Litoměřice, kde tvořili Romové méně jak polovinu všech dětí nacházejících se v zařízení. Respondentka ze semilského dětského domova ještě rozdělovala Romy ve své rodině podle toho, jaké mají rodiče: „*Čistý Rom je jen jeden,*

ten má oba rodiče romale původu, jinak zbylé děti jsou tzv. míšenci, to znamená, že pouze jeden z rodičů je Rom.“ Přesné počty romských dětí v dětských domovech a v jednotlivých rodinách u dotazovaných vychovatelů naleznete v tabulce.

Romové a kultura z pohledu vychovatelů

Tabulka 3 - názor vychovatelů na romskou kulturu

Dětský domov	Respekt a podpora romské kultury		Nejdůležitější část romské kultury pro děti	
	ano	ne	ano	ne
Krompach	ano	ano	nemají zájem	hudba, tanec, romština
Dubá – Deštná	ano	ne	hudba	nemají zájem
Litoměřice	ano	ano	hudba, tanec	nemají zájem
Semily	ne	ne	nemají zájem	nemají zájem

To jak vychovatelé vnímají Romy a jejich kulturu se pak odráží i na jejich výchově Romů. Pokud budou vychovatelé odpůrci romské kultury, nebudou ji ani podporovat a budou ji chtít dětem zamezit. Od vychovatelů padali nejčastější odpovědi typu, že respektují romskou kulturu a nevdají jim, pokud si Romové zpívají a tancují své tance. Na druhou stranu je odrazuje negativní stránka romství. Třeba Radka uvedla: „Respektuji jejich kulturu, ale moc se s ní neshlouchuji, protože se mi nelíbí jejich způsob života.“ Sama se o kulturu nijak nezajímá a pokud má dítě zájem se něco dozvědět pomůže mu nalézt odpovědi pomocí internetu. I druhý respondent ze stejného dětského domova respektuje romskou kulturu a „pokud si Romové chtějí poslouchat svoje písně, tancovat a mluvit svým jazykem“ nebrání jim v tom.

Velmi pozitivně Romy vnímají dva respondenti. Podle Renaty „jsou velice pohybově a muzikálně nadaní.“ Anastázie má „s Romy spíše pozitivní vztah, také si myslí, že jejich kultura je nesmírně zajímavá.“ Její pozitivní nadhled se následně odráží i ve zbytku rozhovoru, kde se snaží dětem naslouchat a seznámit je s jejich kulturou.

Patrik nemá problém „s Romy, když se slušně chovají a dbají o své děti“, ten zná

„Romy, kteří se v naší společnosti etablovali velmi dobře.“ I když jsou jeho zkušenosti o romské kultuře pouze povrchní, dle jeho názoru je „nejdůležitější pro děti z kultury Romů především jejich hudba, která je však v současnosti silně ovlivněna moderní hudbou. I když se mu romská hudba příliš nezamlouvá, povoluje romským dětem jejich hudbu poslouchat.

Za to Erik má takový názor, že Romové „mají kulturu bohatou,“ ale „Někdy ji ignorují zcela úmyslně.“ Také díky svým zkušenostem z oblasti školství a sociální práce došel k závěru, že „práce s tímto etnikem je problémová, těžko se orientují v mantinelech nastavených majoritní společností.“ Tím si i vyhodnotil, že je velmi těžké s nimi řešit i romskou kulturu.

Následující respondenti měli spíše negativní pohled na romskou kulturu. Názor Viery je takový: „To, co převážně přes děti z dětského domova vím, mi nepřipadá jako kultura.“ Tato respondentka čerpá pouze informace o romské kultuře od dětí nacházející se v dětském domově. Podle ní by proto dotaz, jak vnímá Romy a jejich kulturu měl být spíše směřován „na lidi s jiným profesním zázemím.“ Další respondent Petr, vnímá Romy a jejich kulturu jako „upadající, mladou romskou generaci, kterou jejich kultura příliš nezajímá.“

Minulost dětí

Tabulka 4 - zaměření na minulost romských dětí

Dětský domov	Rozhovor o minulosti dětí		Zaměření na rodinu		Zaměření na dávnou historii	
	ano	ne	ano	ne	ano	ne
Krompach	ano	ano	ano	ano i ne	ne	ne
Dubá – Deštná	ano	ano	ne	ano	ano	ne
Litoměřice	ano	ano	ano	ano	ne	ne
Semily	ano	ano	ano	ano	ne	ne

Cílem této části výuky bylo zjistit, zda vychovatelé hovoří s romskými dětmi o jejich minulosti, rodině a jejich původů, poté co byly přijaty do dětského domova.

Ve všech dětských domovech hovoří všichni dotazovaní respondenti s Romy o jejich minulosti. Také skoro všichni dotazovaní vychovatelé řeší s Romy jejich rodinu, ve které donedávna žili. Radka uvedla: „*Ano, hovořím s každým dítětem, které přijde do dětského domova. Podle mě je to důležité, abych věděla, odkud přišly, čím vším si musely projít, a dokázala podle toho s dětmi mluvit.*“ Michal rozhovory rozlišuje podle toho, jak je staré dítě: „*Pokud přijde malé dítě do dětského domova, tak s ním nemluví o jeho původu, rodině a podobně.*“ Nemluví s nimi z toho důvodu, že podle něho je to „*velmi citlivá záležitost,*“ pro malé děti, které „*přišly o rodinu a teď jsou v dětském domově*“. U starších dětí se už zajímá o „*původní rodinu a čím vším si prošly.*“ Některé starší děti rády hovoří o své rodině a jiné se o ní jen zmíní a dále o ní mluvit nechtějí. I Renata a Anastázie mají zkušenost, že děti hovoří rády a často o své rodině.

O dávnější historii dětí vychovatelé spíše nehovoří. Petr řekl: „*O minulosti s dětmi hovoříme. O jejich původu ne, pokud ony samy nemají zájem.*“ Hovory o jejich původu jsou výjimečné, děti o to zájem moc nemají. Viera též uvedla, že s dětmi hovoří především o jejich minulosti a rodině, do hlubší historie se nepouští.

Pouze jeden dotazovaný vychovatel se nezaobírá minulostí dětí a jejich rodinou. Tento vychovatel se zaměřuje především na dávnou historii Romů. Emil mluví s nimi o tom „*odkud pocházejí, jejich život po 2. světové válce po současnost, včetně vyhlazovacích táborů – samozřejmě vzhledem k jejich věku a způsobu chápání.*“

Historie Romů

Tabulka 5 - využití zdrojů při edukaci historie Romů

Dětský domov	Angažovanost vychovatele		Využití internetu		Časopisy a jiná literatura		Vyprávění	
	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano
Kropáč	ne	ne	ano	ano	ne	ano	ne	ne
Dubá – Deštná	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ano	ano
Litoměřice	ne	ne	ano	ne	ano	ne	ne	ne
Semily	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ano	ne

Tato část výzkumu byla zaměřená na romskou historii, ta by neměla být u Romů opomíjena. Romské děti by měly být seznámeny s tím, odkud Romové pocházejí. V první řadě byly dotazy zaměřené na to, zda sami vychovatelé hovoří s dětmi o historii Romů. Velmi často se objevovala odpověď, že vychovatelé nemají problém s hovořením o historii Romů. Michal odpověděl: *„Nemyslím si, že bych vyhledával nějaké informace, a pak cíleně přišel za dětmi a povídal bych si s nimi o historii Romů.“* Angažovanost Romů v této oblasti je velmi nízká. Pouze dva respondenti z dětského domova Dubá – Deštná odpověděli, že občas sami od sebe hovoří s dětmi o historii Romů, aniž by čekali na jakýkoliv podnět od Romů.

Další část rozhovoru se zabírala prostředky, které vychovatelé využívají při edukaci Romů o jejich historii. Radka uvedla: *„Používám pouze internet. Do vyhledávače napiši historie Romů a následně vyberu stránku, která je pro děti nejsrozumitelnější a nejjednodušší.“* Pokud za Michalem přijde samotné romské dítě, s tím, že se chce něco dozvědět o romské historii, tak následně vyhledává informace též na internetu. Jednou viděl zmínku o romské historii i v *„časopisu Zámeček“*, který pravidelně odebírají. Ale na to děti nijak neupozorňoval. Podle jeho názoru, když si děti vezmou tento časopis do ruky, tak ho jen zběžně prolistují a odloží. Renata uvedla: *„Používám hlavně internet, v některých případech i literaturu, třeba dějepis Romů.“* Tato vychovatelka jako jedna z mála uvedla, že používá i literaturu pro edukaci Romů.

Metody, které se využívají při edukaci Romů jsou, že vychovatelé v Dubé – Deštné preferují více metodu vyprávění než internet. S dětmi si sednou a povídají si o jejich historii. Využívají tak informace, které nasbírali již dříve. Patrik jen dodal, že k vyprávění někdy používá staré fotografie Romů, které vyhledá na internetu. I zde se zaměřují na určitá období v historii podle toho, co nejvíce zajímá dítě romského etnika. Petr ze Semil preferuje pro tuto edukaci rozhovor nebo diskuzi s dětmi, ovšem hovoří s nimi jen *„pokud mají zájem.“* V některých situacích, když s dětmi řeší jiné záležitosti, na toto téma přijde řeč. Ovšem takové situace se staly jen málo kdy. Jedna z dotazovaných respondentů má úplně odlišný názor na věc. Podle Viery by totiž historii Romů *„měli vzít do rukou nejlépe romské organizace, když už ne rodiny.“* Podle Viery by edukace Romů o jejich historii, ale i celkově o romské kultuře, neměli vést vychovatelé, protože *„výchova dětí v dětském domově směřuje k češství – učí se jazyk, kulturu, a hlavně uznávat hodnoty toho, kde žijí.“* Pouze jedna z dotazovaných respondentů

odpověděla, že se romskou historií nezabývá vůbec. Anastázie tuto část s dětmi neřeší a nikdy neřešila.

Zdroje o romské kultuře

Tabulka 6 - preference zdrojů o romské kultuře

Dětský domov	Internet		Dokumenty		Osobní zkušenosti		Literatura	
Kropach	ano	ano	ne	ano	ne	ano	ne	Ne
Dubá – Deštná	ano	ano	ne	ne	ano	ne	ano	ano
Litoměřice	ano	ano	ne	ne	ne	ano	ano	ano
Semily	ano	ne	ne	ne	ne	ano	ano	ne

Otázka byla mířena na to, odkud vychovatelé čerpají informace o romské kultuře. Nejčastěji se objevovala odpověď internet, tento prostředek používají všichni dotazovaní respondenti. Např. Radka uvedla: „*Používám pouze věci z internetu, když mě něco zajímalo, vyhledala jsem si to pomocí Googlu. Ovšem informace o romské kultuře nijak často nevyhledávám.*“ Anastázie používá „*hlavně internet*“ jako zdroj pro vyhledání informací na internetu.

Pouze jeden vychovatel uvedl, že sledoval dokument o romské kultuře. Michal též využívá především internet, ale také „*viděl i některé dokumenty na ČT, které se zabývaly Romy a jejich kulturou,*“ bohužel si už nepamatuje, o čem tyto dokumenty přesně byly ani jak se jmenovaly.

Polovina respondentů uvedla jako zdroj osobní zkušenost. Třeba Michal získal nejvíce informací o romské kultuře za dob, kdy měl „*vztah s dívkou romského etnika,*“ díky tomuto vztahu se „*dostal více mezi romskou komunitu.*“ Díky tomu poznal Romy slušné i neslušné a získal tak i zkušenosti a informace o Romech. Patrik také jen zřídka vyhledává informace na internetu. Častěji informace „*přijal z rozhovorů s dětmi.*“ Ovšem takovéto informace mu jsou schopné říct děti, které žily dlouhou dobu se svou rodinou, nebo jsou stále s ní ve spojení a v rodině podporují romskou kulturu. Patrik taktéž informace „*přijal z rozhovorů s dětmi.*“ Ovšem takovéto informace mu jsou

schopné říct děti, které žily dlouhou dobu se svou rodinou, nebo jsou stále s ní ve spojení a v rodině podporují romskou kulturu. Anastázie uvedla, že ještě sbírá informace o romské kultuře „z rozhovorů s Romy.“ Viera většinou nevyhledává informace o romské kultuře na internetu nebo v literatuře, často získává informace od „dětí z dětského domova.“

Emil je další vychovatel, který též využívá internet, nebo studuje „knihy z vědecké knihovny, která patří k Technické univerzitě v Liberci.“ Renata používá jen „trochu literaturu.“ Petr uvedl, že občas používá „noviny Romano Suno a zprávy v médiích,“ pod zprávami v médiích si lze představit především dívání se na televizní noviny a články na webových stránkách novinky.cz. V uvedených novinách se dozví mnohem více informací než na jiných webových stránkách.

Zdroje o romské kultuře v dětském domově

Tabulka 7 - dostupné zdroje v dětských domovech

Dětský domov	Internet		Časopisy a literatura	
Krompach	ano	ano	ne	ne
Dubá – Deštná	ano	ano	ne	ano
Litoměřice	ano	ano	ne	ne
Semily	ano	ano	ano	ano

Tato část je zaměřená na to, jaké mají vychovatelé dostupné zdroje k dispozici v dětském domově, z kterých mohou čerpat informace o romské kultuře nebo tyto materiály mohou nabídnout romským dětem.

Všichni dotazovaní vychovatelé uvedli, že mají v dětském domově k dispozici počítač s internetem, který využívají pro vyhledávání informací o romské kultuře. Radka řekla, že děti mohou čerpat informace „pouze z internetu.“ Sama si ani není vědoma toho, že by v dětském domově byly „nějaké materiály pro edukaci Romů o jejich kultuře.“ Michal se zmínil o tom, že v dětském domě mohou používat pouze internet,

žádné materiály přímo týkající se romské kultury nemají. Emil je další vychovatel, který neví o žádných dostupných edukačních materiálech v dětském domově, proto využívá pouze internet. „*Jediný dostupný zdroj pro děti je internet,*“ to uvedly obě vychovatelky – Anastázie i Renata.

Kromě využití internetu uvedli i tři vychovatelé další dostupné zdroje v dětském domově, jedná se hlavně o literaturu a časopisy zabývající se Romy a jejich kulturou. Patrik uvedl: „*Do dětského domova pravidelně chodí poštou romské noviny Romano Hangos, a také máme knihu Romských pohádek.*“ Bohužel moc dětí v dětském domově romsky neumí, a tak si některé informace v novinách, nebo některé pohádky nepřečtou. V litoměřickém dětském domově dříve odebírali časopis *Kereka*, který je určený přímo pro děti, ale nyní už žádný časopis neodebírají. Petr uvedl, že v dětském domově v Semilech mají k dispozici „*zpěvník romských písní a knihu dějiny Romů,*“ ale nikdy tyto edukační materiály nevyužil, používá pouze internet. Viera ještě dodala, že mají „*česko-romský slovník a noviny Romano Hangos,*“ bohužel ani tyto edukační materiály nepoužívají. Michal se pro změnu zmínil o tom, že „*žádné knihy ani časopisy s romskou tematikou*“ v dětském domově nemají, ale odebírají časopis, ve kterém se děti nedozví moc o romské kultuře, ale spíše o životech Romů, kteří žili v dětských domovech a stali se úspěšnými či slavnými. Jedná se o časopis *Zámeček*, kde si děti „*mohou přečíst životní příběhy romských dětí. Kam se po opuštění domova dostali, že vystudovali vysokou školu, nebo se stali úspěšnými kadeřníky a podobně.*“ V časopisu se píše hlavně o dětských domovech, které jely na nějaký výlet nebo se zúčastnily nějaké akce. Články v časopisu *Zámeček* by se daly využít jako pozitivní motivace Romů tak, že i oni mohou být úspěšní ve svém životě. Bohužel tento časopis děti nezajímá a spíše ho jen zběžně prolistují.

Pojmy Rom a cikán

Tabulka 8 - preference pojmu Rom/cikán

Dětský domov	Rozlišování pojmů		Vysvětlování významu pojmů		Preferování pojmu	
Kropach	ne	ne	ne	ne	žádná	cikán/cigán
Dubá – Deštná	ano	ano	ano	ano	žádná	Rom
Litoměřice	ne	ne	ne	ne	žádná	cigán
Semily	ne	ne	ne	ne	Rom	Rom

V této části výzkumu bylo zjišťováno, zda vychovatelé odlišují od sebe pojmy Rom a cikán či ne. Také bylo zkoumáno, jak tyto pojmy vysvětlují romským dětem. Na závěr byli dotazováni, který pojem více preferují.

Většina dotazovaných vychovatelů nerozlišují pojmy Rom a cikán, a taktéž se nezabývají vysvětlováním významu pojmů. Michal uvedl: *„Tyto pojmy nerozlišuji. Myslím si jen, že Rom je vhodné používat na nějakých veřejných akcích, ve škole a tak podobně. Podle mě není potřeba romským dětem něco vysvětlovat. Všechny romské děti, i ty malé, to mají v sobě. Poznají, kdo je a není Rom. Mladším dětem hodně informací řeknou starší děti, takže do toho nějak nezasahuji. Je pravda, že za tu řádku let, co pracuji v dětském domově, jsem zjistil, že děti říkají pouze slovo cigán. Jakmile jsem použil výraz cikán, byl jsem opakovaně napomenut, že to říkám špatně. Oni jsou totiž cigáni a ne cikáni. Proto používám v dětském domově pouze slovo cigán.“* Stejně jako Michal tak i Radka tyto pojmy nerozlišuje. Radka jen dětem říká, že *„Rom nebo cikán je člověk tmavší pleti, s tmavou barvou očí a mají černé vlasy. Poznáme je taky podle romského přízvuku a podle toho, že používají romštinu.“* Více informací o těchto pojmech dětem nepodává. Renata se vůbec nezabývá vysvětlováním pojmů Rom a cikán, řekla: *„Tohle s dětmi vůbec neřeším, jsou to přece naše děti v našem dětském domově. Ani jeden z těchto pojmů nepoužívám.“* Anastázie taktéž nevysvětluje dětem tyto pojmy,

protože Romové „*pojmem cikán neuznávají, ale používají pojem cigán,*“ více s nimi na toto téma nehovoří. Ani Petr z dětského domova Semily nevysvětluje dětem pojmy Rom a cikán, stejně tak i Viera se nezabývá vysvětlováním pojmů. „*Až na výjimky dětí, které preferují pojem cikán, je to ostatním dětem jedno.*“ Více tuto záležitost s dětmi neřeší.

Oproti tomu dva vychovatelé se snaží romským dětem, alespoň tyto pojmy přiblížit. I když se Emil snaží dětem vysvětlovat pojmy Rom a cikán, tak děti mají stejně svou hlavu. „*Starší děti bývají uraženi, když se jim řekne, že jsou Romové a u mladších je to naopak. Ti jsou zase naštvaní, když jim někdo řekne, že jsou cigáni, jak oni říkají.*“ Patrik se snaží pokaždé vysvětlit tyto dva pojmy tímto způsobem: „*Romové si říkají lidé romského etnika mezi sebou. Cikán je pojem, který vznikl mimo romskou komunitu, byl používán většinovým obyvatelstvem. Není to však úplně pravda, neboť si spousta Romů mezi sebou říká cigáni.*“

Poslední část výzkumu byla zaměřena na preferenci pojmů u vychovatelů. Často se zde objevovalo použití pojmu podle dané situace. Třeba Radka sama preferuje pojmy podle toho, kdy o lidech romského etnika hovoří: „*Na oficiálních místech používám pojem Rom. V dětském domově a doma používám pouze pojem cikán, protože mi to přijde lidštější a přirozenější. Dokonce i děti v dětském domově raději používají pojem cikán. Jednou jedno z dětí přišlo a říkalo, že je Rom. Jenže pak se do něho pustily ostatní děti romského etnika, že není Rom, ale je cikán, stejně jako oni.*“ Pro změnu Patrik sám preferuje „*politicky korektní označení Rom.*“ Děti v dětském domově „*se často označují slovem cigán, což nepovažují za urážku.*“ Petr používá pouze pojem Rom, pokud s některými lidmi hovoří o lidech romského etnika. Za to Anastázie sama žádný z těchto pojmů nepreferuje, podle ní je to úplně jedno, co použije.

Podpora romství

Tabulka 9 - způsoby podpory romství

Dětský domov	Podpora identity Roma		Způsob podpory	
Krompach	ano	ano	připomínání, kdo jsou Romové	nezakazuje romskou kulturu
Dubá - Deštná	ano	ano	podpora při zájmu o romskou kulturu	předání základních informací o Romech
Litoměřice	ano	ano	rozhovory o romské kultuře	rozhovory o romské kultuře
Semily	ano	ano	nezakazuje romskou kulturu	nezakazuje romskou kulturu

V této části výzkumu byly kladeny otázky týkající se podpory romství u dětí. Pokud vychovatel odpověděl, že se Romy snaží podporovat, bylo zjišťováno, jakým způsobem probíhá daná podpora. Všichni dotazovaní vychovatelé odpověděli, že romství u Romů podporují nebo podpoří, pokud se některé z dětí bude cítit, že je Rom.

Michal nevidí problém v tom, proč by neměl podporovat romství u dětí romského etnika. I když je to některým dětem jedno, stejně jim připomene, že i oni jsou Romové, řekl mi: „Pokud se některé z dětí cítí být Romem, rád ho v tom podpořím, ale jen v pozitivním směru. Všem romským dětem připomínám, že i oni jsou Romové, i když z toho kolikrát mají jen srandu.“ Emil je toho názoru, že „pokud bude mít dítě zájem o svou kulturu a podobně,“ rád ho v tom podpoří. Patrik se snaží všem Romům v jeho rodině podat základní informace o Romech a jejich kultuře, řekl: „Jejich původ samozřejmě podporujeme a pomáháme jim v orientaci ke své národnosti. Základní údaje o Romech a jejich původu se jim snažíme objasnit.“ Anastázie i Renata uvedly: „Podporujeme Romy tím, že mluvíme s nimi o jejich kultuře.“ Též v tomto domově nemají problém s podporou romského etnika.

Radka též nevidí problém v této věci, uvedla: „Pokud se dítě cítí být Romem, ráda ho v tom podpořím, jenže to nebývá často. Větší pravděpodobnost, že by se cítily být Romy, je u dětí, které pravidelně jezdí na víkendy nebo prázdniny ke své biologické rodině. U těchto dětí je vidět i přejímání chování rodičů. Ovšem nepřijde mi, že by v tom

nějak hledaly svou vlastní identitu. “ I Petr nemá s Romy problém: „Pokud se dítě cítí být Romem, rád ho v tom podpořím. “

Jediná vychovatelka Viera vidí v tomto ohledu velký problém v tom, jak je dětem vysvětlováno, kdo jsou to Romové. Další problém je, že romské organizace dostatečně nepodporují Romy v dětských domovech. Viera uvedla: *„Když se dítě cítí být Romem, nejčastěji si zazpívá nějakou romskou písničku. Z rodin mají zafixované, že být Romem znamená být nespokojený. Být nespokojený pak znamená dožadovat se svých práv. Dožadovat se svých práv znamená mít i nějaké povinnosti? Pro děti jsem v tomto smyslu sepsala pohádku, aby lépe rozuměly principu sociálního státu a rovných příležitostí pro každého. Zajímavé je, že děti o principech rovnosti nic nevědí, protože jim dává někdo do hlavy útisk, diskriminaci, nerovnost a nespravedlivost. Zajímavé rovněž je, že v dětském domově nabídky od romských organizací, natož materiální pomoc, nemáme žádné. Nabídky jiných organizací, ať už výchovného, vzdělávacího, sportovního, zdravotního, zábavního, preventivního, či materiálního charakteru a pomoci je však povícero. “*

Mezinárodní den Romů

Tabulka 10 - znalosti o Mezinárodním dni Romů a jeho způsob oslavy

Dětský domov	Povědomí o svátku		Oslavy		Připomenutí svátku dětem	
Krompach	ano	ano	ne	ne	ne	ne
Dubá – Deštná	ano	ano	ne	ne	ano	ne
Litoměřice	ne	ano	ne	ne	ne	ne
Semily	ano	ano	ne	ne	ano	ne

Vychovatelům byl položen dotaz, zda vědí, že existuje Mezinárodní den Romů a na jaký den tento svátek připadá. Následně jsem zkoumala, zda tento svátek připomínají dětem v dětském domově a jakým způsobem probíhají u nich oslavy.

Zajímavé je, že vesměs všichni dotazovaní vědí o tom, že tento svátek je, kromě

jedné respondentky. Ta uvedla: „*Nevím nic o Mezinárodním dni Romů.*“ Ostatní respondenti uváděli, že o tomto svátku vědí. Radka „*Slyšela jsem v televizi, že tento svátek existuje, ale nevěnovala jsem tomu moc velkou pozornost.*“ Podobně na tom bylo i dalších šest respondentů, kteří z doslechu vědí, že tento svátek je. Jen polovina těchto respondentů byla schopná uvést i přesné datum Mezinárodního dne Romů, který připadá na 8.4. Ze všech respondentů jich šest uvedlo, že svátek dětem nijak nepřipomínají a tím pádem tento svátek ani nijak neslaví, důvodů bylo hned několik. Jeden z důvodů, který byl uveden, proč s dětmi neslaví Mezinárodní den Romů je, že se děti „*o svou kulturu nezajímají.*“ Ke všemu ještě dodal, že mu to přijde zbytečné. Je to pro něho ztráta času, protože „*děti neumí pomalu namalovat ani tu českou vlajku. Neznají pořadí barev, nepamatují si vznik ČR a podobné základní věci.*“ Tím pádem, proč by měl řešit romskou kulturu, když si nepamatují ani znaky české kultury. Podobný názor měli další respondenti, podle něho „*děti slavit nechťejí, ani si na to nevzpomenou.*“ Názor dalšího respondenta byl takový, že svátek neslaví, protože „*od dětí nevzešel požadavek*“ Pokud by děti vznesly požadavek, že chtějí tento svátek slavit, tak se „*žádnému požadavku, který by měl romale výchovně-vzdělávací cíl nebrání.*“

Pouze dva respondenti řekli, že dětem pouze připomenou, že tento svátek je, ale jinak ho v dětském domově vůbec neslaví.

Na závěr jeden z respondentů dodal: „*Když si to tak vezmu, tak je to docela smutné, hlavně že máme skoro plný barák romských dětí.*“

Vzdělávací programy a projektové dny

Tabulka 11 - vzdělávací programy a projektové dny o romské kultuře

Dětský domov	Vzdělávací programy		Projektové dny v DD	
Krompach	ne	ne	ne	ne
Dubá – Deštná	ne	ne	ne	ne
Litoměřice	ne	ne	ne	ne
Semily	ne	ne	ne	ne

Tato oblast výzkumu byla zaměřená na realizaci projektových dnů v dětských domovech či zapojení se do vzdělávacích programů které se týkají romské kultury. Nikdo z dotazovaných se nikdy nesetkal s takovými to akcemi. Radka pouze uvedla, že měli jednou projektové dny zaměřené na „*ruční práce a výtvarnou výchovu.*“ Druhý respondent ze stejného dětského domova se setkal jen se zapojením do programu na „*zlepšení gramotnosti u Romů.*“ Nikdo z respondentů o takovýchto projektových dnech či vzdělávacích programů více neuvažoval, pouze Viera dodala, že by projektové dny a zapojení do vzdělávacích programů mohlo být „*pro děti určitě zajímavé.*“

Média

Tabulka 12 - využitelnost slavných osobností a médií při edukaci Romů

Dětský domov	Slavné osobnosti jako vzor		Filmy s romskou tematikou	
Krompach	ne	ne	ne	ne
Dubá – Deštná	ano	ano	ne	ano
Litoměřice	ne	ne	ne	ne
Semily	ne	ne	ne	ne

Zajímalo mě, zda vychovatelé využívají při edukaci romských dětí i slavné romské osobnosti nebo filmy, ve kterých se zobrazuje romská tematika. Díky slavným romským osobnostem mohou vychovatelé podpořit a rozvíjet pozitivní romství u dětí. Poukázat dětem, že i někteří slavní Romové neměli lehké životy, a přesto se dostali tak daleko. Filmy s romskou tematikou nám zase mohou pomoci ukázat rozdíly mezi majoritní společností a Romy. Lze díky tomu rozebrat chování těchto dvou skupin lidí, povídat si o tom, co je vhodné a nevhodné chování, případně co by se dalo na jejich chování změnit a jak určité nevhodné situace řešit.

Ze všech dotazovaných respondentů využívali či využívají slavné romské osobnosti pouze dva respondenti. Oba tyto respondenti pracují v dětském domově Dubá – Deštná. Emil, jeden z respondentů tohoto dětského domova, uvedl, že se již dříve

pokoušel používat slavné romské osobnosti pro „*pozitivní motivaci*“, jenže tato skutečnost byla vždy „*bez odezvy*“, protože „*děti vnímají slavné osobnosti jako lidi, kteří mají jen hromadu peněz, nic víc.*“ Případnou píli a životní cestu slavných lidí Romové nevidí a vidět ji ani nechtějí. Za to Patrik to stále nevzdal. Mluví s dětmi „*především o zpěvácích, neboť to děti zajímá, protože je poslouchají.*“ Nejčastěji zmiňovaní zpěváci bývají Jan Bendig, Marsell a Rytmus. Často spolu hovoří o tom, „*jak se dostali k hudbě, jak žili předtím, než byli slavní a podobně.*“

Zbytek respondentů nehovoří s dětmi o slavných romských osobnostech, důvody jsou různé. Třeba Radka s Romy o slavných romských osobnostech nehovoří proto, že žádné nezná. Michal si myslí, že „*...oni sami vědí, kdo je a není Rom. A že by slavné romské osobnosti vyhledával a používal pro nějakou pozitivní motivaci to opravdu ne.*“ Anastázie dodala, že „*... stejně ze slavných romských osobností zná jen Jana Bendiga a Gipsy Kings, a to je stejně moc nezajímá.*“ Petr z dětského domova v Semilech uvedl: „*Slavnými romskými lidmi se nezabýváme vůbec.*“ Celkově nikdo z těchto dotazovaných respondentů neměl moc velký přehled o slavných romských osobnostech a ani moc nepřemýšlí do budoucna, že by se o ně více zajímali. Ovšem pokud by za nimi přišlo romské dítě a chtělo hovořit o slavných romských osobnostech, tak žádný respondent by neměl problém hovořit o tom s dítětem a pomoci mu nalézt odpovědi na jeho dotazy.

Co se týče filmů s romskou tematikou je zájem vychovatelů ještě menší než u slavných osobností. Ze všech dotazovaných respondentů pouze jeden, Patrik, s dětmi občas nějaký film zhlédne. „*Naposledy jsme se dívaly na film Roming.*“ Bohužel se na film pouze dívají a Patrik nepoužívá film jako edukační materiál.

Ostatní respondenti s Romy nesledují filmy s romskou tematikou. „*Během dne máme mnoho jiné práce, takže na televizi zbývá čas minimálně.*“ To byl jeden z důvodů, který uvedla Radka. Ovšem i Michal měl totožný důvod, proč nesleduje s dětmi uvedené filmy. Emil by se s dětmi na dané filmy díval, ale, bohužel děti o to „*nemají zájem.*“ Stejný názor má i Anastázie, která nezpozorovala žádný zájem dětí o tyto filmy. Renata nevyhledává žádné romské filmy s dětmi „*Sleduje pouze nabídku v TV.*“ „*Žádné romské filmy si nevybavuji, s dětmi na filmy stejně nemáme čas.*“ Takové bylo vyjádření Viery. Tato vychovatelka by s dětmi nesledovala žádné filmy s romskou tematikou, i kdyby některé znala, kvůli nedostatku času.

Víra

Tabulka 13 - podpora romské víry v dětských domovech

Dětský domov	Umožnění víry		setkání s věřícím Romem v DD		Spolupráce s farou		Návštěva kostela	
	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne
Krompach	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano, v případě Vánoc	ano, v případě Vánoc
Dubá – Deštná	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ne
Litoměřice	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ne
Semily	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne

Říká se, že Romové jsou hodně věřící. Zajímalo mě, jak tedy dětské domovy a jejich vychovatelé podporují věřící Romy v těchto zařízeních. Skoro všechny dětské domovy umožňují Romům, aby se mohli věnovat své víře. Pouze respondenti z dětského domova v Semilech uvedli, že víru nijak neumožňují, protože se s tím prozatím nesetkali. Petr: „*Pro romskou víru neděláme nic, nebylo to zatím potřeba.*“ Viera též nedělá pro romskou víru nic speciálního jen „*pokud si chtějí popovídat o Bohu, ráda si s nimi promluví,*“ ovšem tato záležitost nebývá nijak častá.

Ostatní dotazovaní respondenti uvedli, že romskou víru dětem nezakazují. Pokud se Rom chce věnovat své víře, je mu to umožněno. Třeba Renata odpověděla, že podporují víru tím, že ji nezakazují: „*Pokud si chtějí věřit své víře, tak s tím problém nemám.*“ Radka uvedla: „*Nevidím v tom žádný problém, proč jim neumožnit jejich náboženství.*“ Odpovědi dalších respondentů byly velmi podobné.

Zkušenost s věřícím Romem měli jen dotazovaní respondenti z dětského domova Krompach. Oba respondenti hovořili o tom, že se setkali i s dívkou, která byla věřící a jezdila na faru do nedaleké obce Cvikov, viz Michal: „*...jezdila na faru do Cvikova, tam pomáhala panu faráři. Chodila na bohoslužby, dokonce tam byla i několikrát na pobytu. Ta spolupráce s farářem byla velká. I pan farář jezdil často do našeho dětského domova. Tato dívka navštěvovala i kostely, když jsme se vydali s rodinou na nějaký pobyt.*“ Takto velká spolupráce s farářem už není, protože nemají žádné věřící děti v dětském domově. Tento dětský domov, ze všech dotazovaných, spolupracuje jako jediný s farou poblíž

dětského domova.

Proto bylo taktéž zjišťováno, zda alespoň vychovatelé navštěvují s romskými dětmi kostel, kvůli víře. Nikdo z dotazovaných respondentů neuvedl kladnou odpověď. Pokud vychovatelé navštěvují kostel, bývá to za jiným účelem. Vychovatelé z dětského domova Krompach uvedli, že do kostela chodí pouze o vánočních svátcích, ne kvůli víře, ale kvůli zpěvu koled. Naopak do dětského domova Dubá – Deštná dochází „*skupinka věřících, kteří s dětmi hovoří o víře a čtou jim z Bible,*“ takto to uvedl Patrik a Emil byl podobného názoru. Jedná se pouze o čistě křesťanskou víru a nějaké zaměření na romskou víru není. Závěrem této části výzkumu bylo zjištěno, že v současné době nemá nikdo z dotazovaných respondentů žádného věřícího Roma ve své rodině.

Kroužky v dětském domově

Tabulka 14 - zájmové vzdělávání zaměřené na romskou kulturu

Dětský domov	Poskytují		Realizace v budoucnu	
Krompach	ne	ne	ano	ano
Dubá – Deštná	ne	ne	ne	ne
Semily	ne	ne	ne	ne
Litoměřice	ne	ne	ne	ne

Zaměřila jsem se i na to, zda dětské domovy umožňují romským dětem kroužky zaměřené na romskou kulturu. Ani jeden z dotazovaných respondentů neodpověděl kladně. V žádném dětském domově, kde byly prováděny rozhovory, nemají kroužky zaměřené na romskou kulturu. Pouze v jednom z dětských domovů padl návrh, že by mohli nějaký kroužek tohoto zaměření udělat. Michal uvedl, že „*jednou byl pronesen návrh, že bychom mohli mít kroužek romských tanců, ale nakonec z toho sešlo, protože to nikdo nechtěl vést.*“ Ovšem pokud by se našel někdo, kdo by chtěl tento kroužek vést určitě by ho zařídili. Jiná respondentka z jiného dětského domova řekla, že takové kroužky nemají, protože by byly stejně „*bez zájmu dětí*“. Renata sice uvedla, že kroužky

v dětském domově s tímto zaměřením nemají, přesto dodala, že „*si občas s dětmi zatancují čardáše*“. Pádný důvod, proč něco takového nedělat viděl Emil, je to proto, že „*každý rok se děti setkávají s jinými Romy na táboře, kde pak spolu tancují a zpívají romské písně.*“ I když v dětském domově Krompach kroužky zaměřené na romskou kulturu nemají, umožňuje jedné dívce chodit v „*Novém Boru do nízkoprahového zařízení Vafle, kde navštěvuje kroužek romských tanců.*“ Nikdo jiný o to nemá prozatím zájem.

Romský jazyk

Tabulka 15 - edukace romského jazyka, znalost a využitelnost romských pohádek/hádanek

Dětský domov	Edukace romského jazyka		Dostupnost pohádek		Využití pohádek		Znalost a využití romských hádanek	
Krompach	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
Dubá - Deštná	ne	ne	ne	ano	ne	ne	ne	ne
Litoměřice	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
Semily	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne

Romský jazyk je důležitou součástí Romů jako český jazyk pro Čechy. Proto byly kladeny dotazy zda, mají vychovatelé nějaké činnosti zaměřené na romský jazyk, zda se snaží třeba překládat texty romských písní nebo se zapojují do literární soutěže s dětmi. Podobně jako v některých předchozích částech výzkumu i zde uvádějí vychovatelé nezájem Romů o romský jazyk. V Radčině rodince nemají děti „*zájem o romský jazyk,*“ Patrik vidí problém v tom, že „*romštinu neovládají ani starší děti, které se do dětského domova dostanou ve vysokém věku.*“ Pak je tedy problém je něco učit, když stejně o to nemají zájem. To, že o romský jazyk nemají děti zájem tvrdí i Emil. Další překážkou pro vychovatele je i jejich neznalost romského jazyka. Michal uznal, že neznalost romského jazyka může být pro vychovatele i nevýhodou. „*...Když dívky telefonovaly domů z dětského domova, mluvily s rodiči pouze romským jazykem. Když dohovořily, nechával jsem si jejich rozhovor přeložit.*“ V Dubé – Deštné se podle Patrika nemohou zabývat romštinou, protože ji „*nikdo z vychovatelů neovládá.*“ Emil si myslí,

že Romové v dětském domově mají zájem pouze o to, aby uměli vulgární slova v romštině. „*Jediné, co se spolehlivě děti naučí samy je nadávat, a to velice sprostě. Vychovatel je pak nucen si sám najít tyto výrazy, aby věděl, co říkají.*“ Opět se nám zde prolíná i neznalost romského jazyka u vychovatelů, kdy dětem nerozumí, co říkají.

Na druhou stranu se třeba Radka setkala u jiné vychovatelky s tím, že si dívky texty romských písní „*překládaly do češtiny buď s vychovatelkou nebo samy.*“ Michal se sice romskému jazyku se svými dětmi v rodině nevěnuje, ale má zkušenost s tím, že měl v rodině dívky, které si „*překládaly texty písní a mluvily romsky. To vše pak učily i ostatní romské děti v dětském domově.*“ Další uvedení vychovatelé se romským jazykem nezabývají, ale mají v dětském domově dostupné materiály, díky kterým se mohou Romové sami rozvíjet v oblasti romského jazyka. Anastázie uvedla, že „*děti mají k dispozici romský slovník, ale nepoužívají ho.*“ Vychovatelka Viera s dětmi moc nepracuje v tomto směru, i když mají „*slovník romsko-český.*“ Pokud děti mají zájem věnovat se romštině, nebrání jim v tom. Pokud mají děti zájem, mohou si překládat samy slova pomocí uvedeného slovníku nebo „*mohou používat internetový překladač.*“

Další část týkající se romského jazyka byla směřována na podporu Romů při literárních soutěžích. Bylo zjišťováno, zda se děti účastní např. literární soutěž *Romano suno*, která je zaměřena na popis světa kolem sebe v romském jazyce. Je určena dětem, které umějí trochu romský jazyk. Ovšem se ho mohou zúčastnit i děti, které nemají žádné zkušenosti s romštinou.

Nikdo z dotazovaných respondentů se nikdy se svými romskými dětmi do této soutěže nezapojil, důvody pro to byly různé. Radka uvedla, že nemá zájem „*se nějakým způsobem zapojovat do této soutěže.*“ Podle Viery je to z toho důvodu, že je nikdo „*s nabídkou neoslovil.*“ Renata to konstatovala to se slovy, že romský jazyk sama neumí. „*Jak se můžeme zapojit do takové to soutěže, když romský jazyk neovládáme a děti taky ne.*“ Podobný názor měla i její kolegyně Anastázie. Ani Patrik a Emil se této soutěže neúčastní, Emil ještě dodal, že se „*ani jiné podobné soutěže*“ nemá v plánu zúčastnit. Michal se též nikdy s Romy do této soutěže nezapojil, následně ještě dodal: „*Do budoucna neplámují, že bychom se do této soutěže zapojil.*“ Zapojení vychovatelů do literární soutěže, či jiné, která by byla zaměřená na romskou kulturu je nulová, o tuto činnost nikdo z nich nejví žádá zájem.

Pohádky

V tomto směru jsem se zaměřila na dostupnost a využití romských pohádek v dětských domovech. Ze všech dotazovaných vychovatelů odpověděl pouze jeden. V dětském domově, ve kterém pracuje, mohou děti využívat knihu s romskými pohádkami. Patrik uvedl: *„I když máme k dispozici knihu s romskými pohádkami, nepoužíváme ji.“* Jeden z důvodů, proč romská díla nejsou využívána vychovateli je, že chybí zájem Romů o tato díla. I Emil nepodporuje čtení romských děl, protože *„děti o to nemají zájem.“* Ani v dětském domově v Semilech děti nečtou romské pohádky. Pokud *„budou mít děti zájem o tuto četbu, rád jim to umožním,“* uvedl Petr. Viera by ráda tuto četbu umožnila, ale podle ní chybí zájem a dostupnost: *„Když chybí nabídka a zájem, nikoho nemutíme.“* Viera uvedla, že: *„děti mají možnost si vybírat různé knižní tituly, ať už z volného trhu, nebo v knihovně. Nechávám samostatný, věku úměrný výběr. Distribuce romské literatury chybí.“*

Dalším důvodem odmítání romských děl může být z důvodu jazykové stránky, viz Emil: *„děti nezvládají základy českého jazyka, natož romského jazyka.“* Následně bylo vychovateli vysvětleno, že tato díla nejsou jen v jazyce romském, nýbrž i v jazyce českém. Přesto se jeho názor nezměnil.

Pokud se vychovatelé zabývají knižní literaturou pro děti, vybírají především klasické české pohádky nebo moderní pohádky, které se dětem líbí. Patrik uvedl: *„Dětem čteme klasické dětské pohádky. Starší děti si mohou romské pohádky číst samy, ale nemají o to zájem.“* V dětském domově v Litoměřicích se četbou romských děl nezabývají. Čtou *„všechny pohádky, které si děti vyberou,“* ale ty romské zde nemají. Radka svým dětem čte klasické české pohádky, pokud jsou děti starší, samy si čtou pohádky, které jsou nyní moderní. Radka uvedla: *„Dětem čtu pouze naše klasické české pohádky nebo i starší romské děti čtou těm mladším tyto pohádky. Nikdy jsem neměla potřebu vyhledávat romské autory a jejich díla, takže žádné neznám. Myslím si, že ani v budoucnu tyto autory a jejich díla vyhledávat nebudu. Děti stejně o romská díla nemají zájem. Rádi si vybírají knihy, které jsou moderní a populární pro děti v dnešní době. Třeba velmi oblíbenou knihou je Deník malého poseroutky.“* Ani ze strany Michala není žádná podpora v tomto směru: *„Nikdy jsem dětem nečetl romské pohádky. Žádné romské autory ani díla neznám. Nikdy mě nenapadlo dětem navrhnout, zda si chtějí přečíst nějaké pohádky nebo díla od Romů.“* Nejen, že se v tomto směru objevuje nezájem

romských dětí o tato díla, mnoho vychovatelů taktéž nezná žádná romská díla a ani romské autory.

Hádanky

Romskými hádankami si dříve Romové zkracovali dlouhé chvíle, vyprávěli si je při svých seancích společně s pohádkami. Rádi se předháněli v tom, kdo vymyslí lepší hádanku. Romské hádanky lze najít nejen v romském, ale i v českém jazyce. Proto lze tyto hádanky využít i u dětí, které romský jazyk plně nebo vůbec neovládají. Tato část výzkumu byla zaměřená na předávání znalostí hádanek romským dětem od vychovatelů a zda využívají hádanky při různých aktivitách v dětském domově.

Všichni dotazovaní vychovatelé odpověděli, že tyto hádanky neznají, a proto je také nikdy nevyužili a ani nevyužijí, viz Anastázie: *„Nevím, že existují romské hádanky.“* Negativní reakce byla i v dětském domově Dubá – Deštná, viz Patrik: *„Ne využíváme hádanky, ani nikdo z vychovatelů žádné nezná.“* Michal zase pochybuje o tom, že *„někdy nějaké romské hádanky“* použijí. Radka si myslí, že použití romských hádanek, třeba při nějakých soutěžích, bude spíše nemožné: *„...skoro nepoužíváme ani ty české. V dětském domově je mnoho dětí s lehkou mentální retardací a museli bychom vybírat velmi jednoduché hádanky.“*

Hudba

Tabulka 16 - podpora a využitelnost romské hudby při edukaci Romů

Dětský domov	Podpora romské hudby		Využití romské hudby		Návštěvnost romských koncertů	
	ne	ano	ne	ano	ne	ano
Krompach	ne	ne	ne	ne	ne	ano
Dubá – Deštná	ne	ano	ne	ano	ne	ne
Litoměřice	ne	ne	ne	ne	ne	ne
Semily	ne	ne	ne	ne	ne	ne

Tato část výzkumu se zabývá romskou hudbou. U romských dětí můžeme poměrně často zpozorovat, že tuto hudbu Romové poslouchají a zpívají si ji nebo na ni i tančí. První zaměření bylo na zájmové činnosti týkající se romské hudby v dětském domově, které vedou vychovatelé. Radka uvedla: „*V dětském domově nemáme žádný kroužek zaměřený na romské písně.*“ Ani v dalších dětských domovech nic takového nemají. Byla tedy položena otázka zaměřená na zpěv romských písní v rodinách a případné využití při reprezentaci dětského domova a jiných dalších akcích pořádaných dětským domovem. Radka dodala ke své předešlé odpovědi „...*kdybychom takový kroužek měli, tak věřím, že by děti vystupovaly na akcích pořádaných dětským domovem.*“ Romové v rodince u Emila „*nejeví zájem o romskou hudbu,*“ proto si s nimi nezpívá žádné romské písně. V litoměřickém dětském domově vychovatelky uvedly, že s dětmi nic podobného nedělají. „*Nezpíváme si s dětmi žádné písně,*“ uvedla Anastázie. Ani Petr z dětského domova Semily se romskou hudbou vůbec nezabývá po všech stránkách. Viera se s Romy také nezabývá romskou hudbou. Pouze jeden dotazovaný respondent Patrik uvedl, že se s dětmi romské hudbě věnuje. On sám jim spíše pomáhá s přípravou a organizačními věcmi. „*Romské písně a tance si děti připravují na tradiční vánoční besídku v našem dětském domově.*“

Poslední část tohoto sektoru byla mířena na návštěvnost kulturních akcí týkající se romské hudby. Radka, co se týče romských hudebních akcí uvedla: „*Na romské hudební akce s dětmi nechodím a asi bych ani nešla. Ani si nejsem vědoma, že by se nějaké pořádaly v okolí dětského domova.*“ Emil také nikdy s Romy ze své rodinky nikdy nenavštívil žádnou romskou hudební akci. Ani Patrik na romské hudební akce s dětmi nejedí. Patrik řekl: „*Na takovéto hudební akce nejsme zváni a sám ze své iniciativy děti na romské koncerty neberu.*“ Renata chodí s dětmi na kulturní akce, ty se ale netýkají romských interpretů. „*Chodíme na kulturní hudební akce, kde vystupují různí zpěváci, ale ne romští,*“ řekla Renata. Viera, kdyby chtěla s dětmi navštívit romskou hudební akci, musela by přijít podpora ze strany Romů. Doslova řekla: „*Od různých organizací dostáváme nabídky na účast, snížené vstupné či vstup gratis. Přece jen je naše rodina velká, takže i náklady na provoz, výlety a účasti na různých akcích musíme volit dle aktuální finanční situace. Žádná pomoc či nabídka ze strany Romů však zatím nepřišla – na rozdíl od jiných národností, ze stran nejen české, ale i slovenské, německé a ruské.*“

Jeden z dotazovaných respondentů uvedl, že již jednou navštívil kulturní akci, kde byli romští zpěváci. „Na romském koncertě jsem byl s dětmi ze své rodinky jen jednou. To jsem měl v rodině čtyři romská děvčata, která si to sama našla na internetu, že nějaká romská skupina bude vystupovat v Liberci na městských slavnostech. Moc mě prosily, abych je tam vzal. I když jsem zpěvákům nerozuměl ani slovo, udělal jsem děvčatům radost a vzal je tam.“ Od té doby nikdo takovou prosbu neměl, pokud by někdo z dětí chtěl navštívit nějakou podobnou akci, Michal by jim znovu vyšel vstříc.

Romské pokrmy

Tabulka 17 - znalost a využitelnost romských pokrmů v dětských domovech

Dětský domov	vaření romských pokrmů		Znalost romských pokrmů	
Krompach	ne	ano	ne	ano
Dubá – Deštná	ne	ano	ne	ano
Litoměřice	ano	ano	ne	ano
Semily	ne	ano	ne	ano

Romové, stejně jako Češi, mají také svou specifickou kuchyni. Zabývala jsem se tedy tím, zda i vychovatelé vaří s Romy jejich jídla. Necelá polovina dotazovaných respondentů již někdy vařila s Romy ze své rodinky jejich romské pokrmy. Např. Michal zažil v dětském domově časy, kdy s dětmi vařil romská jídla: „Dříve když jsem měl v rodince dvě romská děvčata, která byla dlouho u své rodiny. Tato děvčata ráda prosazovala svá jídla. Po odchodu těchto dívek z dětského domova Michal už nikdy romská jídla s dětmi nevařil. Nikdy ho totiž nenapadlo vzít do ruky romskou kuchařku a ze své iniciativy uvařit s dětmi nějaké romské jídlo. Patrik již s dětmi romská jídla vařil. Bohužel tato jídla vaří „jen výjimečně,“ protože nevidí od dětí příliš veliký zájem o romská jídla. Anastázie se romským pokrmům též nebrání, „pokud děti chtějí“ uvaří romská jídla s nimi kdykoliv. Ani Anastázie nespojuje romská jídla s nějakou zajímavou příležitostí. Tvrdí, že „záleží na dětech, kdy chtějí vařit a co chtějí vařit.“ Viera uvedla,

že si s dětmi vaří samy jen, když mají „*chut' a čas*.“ Občas od dětí „*vzešel podnět na nějaké zajímavé romské jídlo, které však dětem nechutnalo*,“ proto se vaření romských jídel spíše vyhýbá. Na druhou stranu reakci dětí chápe, protože i „*ta česká jídla jsou pro některé děti hmusná*.“ Renata má výhodu, že z její rodinky bývají Romové „*na prázdniny u svých rodin*“ a po návratu do dětského domova předávají vychovatelce recepty a učí ji romská jídla. Jídla, která vaří s dětmi, mi bohužel nedokázala více přiblížit. Ostatní respondenti uváděli podobné pokrmy, které s Romy vařili. Michal: „*rád jsem s nimi vařil jejich moučné placky, goja a halušky, ty přímo zbožňovaly*.“ I Patrik vařil s Romy „*moučné placky a halušky*.“ Renata si vybavila jen, že vařili „*halušky, goja a takové ty moučné placky*.“

Zbylí respondenti s romskými dětmi nikdy nevařili romské pokrmy a ani v budoucnu o tom neuvažují, že by s nimi vařili z vlastní iniciativy. Radka uvedla, že nerada používá kuchařky a také má odpor k vaření: „*Pokud mám jednou týdně vařit s dětmi v rodince, vyhnu se tomu a vezmu je radši na výlet*.“ Emil nikdy s dětmi nevařil romská jídla, ovšem kdyby o to někdo zájem měl, tak vše je na „*vzájemné dohodě v rodině*.“ Pokud děti nepřijdou s tímto nápadem samy, nechystá se do budoucna tuto činnost praktikovat. Petrův názor zněl: „*Nikdy jsem s dětmi romský jídla nevařil, ani si nejsem vědom, že by byl o to nějaký zájem*.“

Negativní stránka romství

Tabulka 18 - obeznámení Romů s negativní stranou romství

Dětský domov	Příprava na negativní reakce		Řešení šikany Romů		Individuální rozhovory		Skupinové rozhovory	
	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne
Krompach	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne
Dubá - Deštná	ano	ne	ano	ne	ne	ne	ano	ne
Litoměřice	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
Semily	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ano

V této části jsem se zaměřila na negativní stránku romství. Především mě zajímalo, zda o tom vychovatelé hovoří s romskými dětmi. Jestli se je pouze snaží připravit na nelehké situace, které se mohou před dětmi objevit nebo jestli s nimi již řešili problémové situace.

Radka uvedla, že na toto téma mluví s dětmi velmi často. Snaží se děti připravit na možné negativní reakce ostatních lidí, nebo pokud k nim již dojde, snaží se s dětmi o tom mluvit, aby společně našli vhodné řešení těchto situací. Doslova řekla: *„Musím je na to připravit, protože všechny děti z dětského domova dojíždějí do škol z okolních obcí. Přijdou do styku s jinými cizími lidmi v autobuse nebo v obcích, ve škole, a lidé nemusí mít vždy kladný vztah k romským dětem. Přijde mi, proto důležité je na to připravit, že nemusí být vždy kladně přijaty. Řešíme i události, které se romským dětem přihodily, jak takové situace nejlépe řešit a nakonec, aby těmito situacím dokázaly předejít.“* Michal má trochu odlišnou zkušenost: *„Přijde mi, že jsem tyto věci dříve řešil mnohem častěji. Dnes už to tak často s dětmi neřeším, protože mi přijde, že jsou romské děti více začleňované do normálních škol a nejsou tak odstrkované a díky tomu se i méně potýkají se šikanou, nebo s tím, že by jim někdo nadával.“* V dětském domově Dubá – Deštná je *„tato problematika pravidelně zahrnována do minimálního programu prevence,“* to uvedl Patrik. I Renata se pokouší mluvit *„s dětmi o jejich zkušenostech“* tak, aby se i ostatní děti poučily z případných situací a věděly, jak se mají zachovat.

Viera toto téma bere s dětmi trochu odlišně. Snaží se dětem vysvětlit, že i ony jednou budou samy za sebe zodpovědné a za své děti, a podle toho, jak se budou chovat, tak je bude brát i společnost. Doslova uvedla: *„Varuji děti před předsudky lidí a před těmi národnostními ještě víc. Všichni si za sebe děláme vizitu – tak, jak se chováme, co děláme. Aby se o nás, jako národu, hovořilo hezky, musíme se o to přičinit a začít od sebe.“*

Všichni vychovatelé uvedli, že tyto negativní situace řeší především skupinovými rozhovory, jen polovina vychovatelů využívá i individuální rozhovory. Radka řekla: *„S dětmi to řeším buď individuálně, nebo si se všemi sednu u stolu a povídáme si o tom.“* Anastázie řeší tuto problematiku pomocí *„diskuze nebo modelové situace,“* kdy spolu s dětmi hovoří o jejich zkušenostech nebo hovoří o tom, jak by se měly případně zachovat v určitých situacích. Pokud nastane nějaký problém, snaží se ho Renata s dětmi

buď skupinově, nebo individuálně vyřešit. Stejným způsobem se snaží problémy řešit i Petr ze Semil.

Emil si nemyslí, že by existovala negativní strana romství. Určuje to na základě „*rovnosti, rovných příležitostí, podle solidarity a dalších principů.*“ Podle Emila by neměla vznikat „*pozitivní diskriminace, která vede ke stigmatizaci těchto dětí na úkor majoritní společnosti a ta je generalizuje, a tak je v podstatě hází do jednoho pytle.*“

Zlepšení edukace romských dětí o jejich kultuře

Tabulka 19 - návrhy na zlepšení edukce Romů o jejich kultuře

Dětský domov	Návrhy	
Kropach	studium o Romech, dostupnost informací a materiálů	zvýšení zájmu o kulturu a dostupnost materiálů
Dubá - Deštná	zvýšení zájmu o kulturu	zvýšení zájmu o kulturu, zapojení neziskových organizací
Litoměřice	zvýšení zájmu o kulturu v rodinách	zvýšení zájmu o kulturu v rodinách
Semily	zvýšení zájmu o kulturu v rodinách	zvýšení zájmu o kulturu v rodinách

Bylo zjišťováno, co je podle vychovatelů potřeba zlepšit, aby byla zajištěna kvalitnější edukace romských dětí o jejich kultuře.

Všichni dotazovaní vychovatelé uvedli, že je zapotřebí do budoucna hlavně zvýšit u Romů zájem o svou kulturu a nejen u Romů, které jsou již v dětském domově, ale i u jejich biologických rodin. Podle Radky je nejprve zapotřebí „*vzbudit u dětí větší zájem o jejich kulturu.*“ Podle Emila tuto otázku „*doposavad nikdo nevyřešil.*“ Podle něho by bylo dobré, kdyby děti svou kulturu neodmítaly a měly chuť se něco naučit. Patrik si myslí, že „*vše začíná u rodiny,*“ protože do dětského domova se dostávají i Romové ve vysokém věku, kteří mají nulové znalosti o své kultuře, „*neznají jazyk a nevědí nic o své historii. Jediné, co je lehce spojuje s romstvím, je hudba.*“ Podle Anastázie je problém též v rodině a „*současně děti o romskou kulturu příliš nestojí.*“ Stejně si to myslí i Petr, podle něho je potřeba zlepšit vše, ale nejprve se musí začít u jejich rodin. Ty podle něho romskou kulturu nerozvíjí vůbec. Myslí si, že „*kultura Romů pro ně není prioritní, nebo*

jen její fragmenty (písničky a tanec).“ Viera uvedla též, že je potřeba zlepšit romskou kulturu v rodinách, protože *„děti jsou budoucnosti národa, i ony jednou převezmou otěže rozhodování a odpovědnosti za svůj život.“*

Další návrh, který podal Michal byl, že by vychovatelé měli v rámci studia získat některé informace o Romech a o jejich kultuře. Podle něho je důležité, *„aby se lidé studující bakalářské studium zaměřené na vychovatelství dozvěděli nějaké informace o Romech.“* Je to z toho důvodu, že Michal studoval na Liberecké univerzitě a za dob svého studia se o Romech nedozvěděl vůbec nic. Edukaci o romské kultuře by uvítal i při jakémkoliv jiném studiu, protože i ostatní vychovatelé z dětského domova mají podobnou negativní zkušenost. Upřednostňoval by zmínku o Romech z tohoto důvodu: *„Je to podle mě dost důležité, abychom něco o nich věděli, protože je v dětských domovech mnoho dětí romského etnika.“*

V dětském domově Krompach, by vychovatelé uvítali jednu věc navíc než v jiných dětských domovech. Podle Michala je důležité, mít *„více dostupných informací o romské kultuře,“* které by mohli Romové využít. Také by byl pro to, aby v dětském domově byly dostupné nějaké časopisy pro Romy. Stejně jako Michal by i Radka uvítala nějaké romské časopisy v dětském domově.

Patrik ještě dodal další jeden svůj návrh. Podle něho, pokud by mělo dojít k rozšíření znalostí u těchto dětí, tak *„by se měly zapojit především romské neziskovky a provádět osvětu.“* Pouze jedinou respondentku Renatu, nenapadlo vůbec nic, čím by se dala zlepšit aktuální situace v dětském domově. Potřebovala by k přemýšlení mnohem více času.

5.2 Analýza rozhovorů s romskými dětmi

Pojmy Rom a cikán

Tabulka 20 - význam pojmu Rom/cikán

Dětský domov	Rozhovor s vychovateli o pojmech		Rom		Cikán	
Kropach	ano	ano	slušný	slušný	delikvent, nepracující	neví
Dubá – Deštná	ne	ne	neví	neví	nevychovaný	neví
Litoměřice	ne	ano	neví	slušný	neví	nevychovaný
Semily	ne	ne	neví	neví	neví	neví

V první části výzkumu jsem se snažila zjistit, zda děti rozlišují pojmy Rom a cikán, jaký význam pro ně tyto pojmy znamenají a zda s nimi o těchto pojmech někdy hovořili jejich vychovatelé. Nejprve si jen okrajově připomeneme, co pojmy znamenají. Pojem Rom znamená celkové označení romských národností. V naší zemi se častěji a mnohem déle setkáváme s pojmem cikán. Na Slovensku se používá podobný pojem – cigán. Ať už cikán nebo Rom, v obou případech se jedná o osobu, která se ztotožňuje s romskou kulturou.

Tři romské děti mi pověděly, že o pojmech mluvily s vychovateli a jsou toho názoru, že pojem Rom se používá spíše v případě, kdy se o lidech romského etnika mluví jako o „*slušných lidech*.“ Když se řekne pojem cikán, představí si lidi, kteří jsou doma na státní sociální podpoře, jsou neslušní, vulgární a ničí majetek viz Stanislav: „*Podle mě jsou cigáni lidi, co mají tmavší pleť, vlasy a oči. Nechodí do práce a jsou doma na dávkách. Taký často kradou a ničí věci.*“ Libuše hovořila o těchto pojmech s vychovatelkou, a i když jí vychovatelka řekla svůj názor k těmto pojům, ona si myslí o pojmech úplně něco jiného. „*Vychovatelka mi říkala, že to je jedno a to samé, podle mě*

znamenaají, že Rom je slušný a cigán je nevychovaný.“

Poté se našli Romové, kteří si svůj vlastní názor na pojmy našli sami a s vychovateli o těchto pojmech nehovořili. Marek se setkal pouze s pojmem cikán a má na to svůj pohled: „*To první neznám, cikáni mají někteří hlavu v oblacích a někteří jsou nevychovaní.*“ Podle Dominiky jsou oba pojmy stejné a žádný rozdíl mezi nimi není.

Také se našly dvě tři děti, které o pojmech nevěděly vůbec nic, a vůbec nic nevymyslely k těmto pojům, viz Marián „*Nevím, co ty pojmy znamenají, ani mě nic nenapadá, co mám říct.*“

Identita

Tabulka 21 - ztotožnění se s romskou kulturou

Dětský domov	Romská identita		Část kultury, se kterou se ztotožňují	
Kropach	ano	ano	nic	romské pokrmy, hudba
Dubá – Deštná	ano	ano	hudba, MDR, jídla, řemesla	vzhled
Litoměřice	ano	ano	víra, historie	tanec, víra, jídlo
Semily	Ne	ne	nic	nic

Přesto, že jsou většinou vychovatelé z majoritní společnosti bylo tedy v rámci výzkumu zjišťováno, zda i přesto se cítí být tito jedinci Romy či ne. U respondentů, kteří odpověděli, že se cítí být Romy byl ještě záměr zjistit, s kterou částí romské kultury se tedy ztotožňují.

Ze všech dotazovaných respondentů se našli pouze dva respondenti z dětského domova v Semilech, kteří nepocitují, že by patřili mezi Romy. Nemají žádné znalosti o romské kultuře z dětského domova a ani ze svých rodin. Také nejeví žádný zájem o romskou kulturu.

Ostatní respondenti mají pocit, že patří mezi Romy, i když někteří trochu více a jiní méně. Také jejich znalostí a zájmy z romské kultury se liší. Třeba Libuše a

Dominika, obě tyto dívky pocházejí ze stejného dětského domova. Obě také uvedly, že jsou Romky. Ovšem o romské kultuře znají informace pouze ze své rodiny, kam jezdí na prázdniny. V dětských domovech jim žádné informace nepověděli. Libuše ví, odkud Romové přišli, a zná romskou víru. Za to Dominika je na tom o něco lépe se svým romstvím. Zná a tancuje čardáš a chodí se modlit s rodinou do kostela. Pokud je v dětském domově, tak do kostela nechodí. Také zná tradiční romská jídla, která vaří pouze doma s rodinou. Adam si též myslí, že patří mezi Romy. Jeho znalosti o romské kultuře získal především od svého vychovatele, se kterým o tom hodně hovořil. Ví, že existuje Mezinárodní den Romů, zná romskou hymnu a zažil v dětském domově vaření romských jídel. Se svým vychovatelem mluvil i o původu Romů a o tradičních romských řemeslech a poslouchá romskou hudbu především v českém jazyce. Marián je toho názoru, že je Rom, ale o romské kultuře neví vůbec nic a ani se s ní neztotožňuje. Vnímá své romství jen díky antropologickým znakům: *„Jsem Rom, protože tak vypadám. Mám černý vlasy, jsem černej.“*

Následně se našli Romové, kteří se neslučují s pojmem Roma a tvrdí o sobě. Že jsou „cigáni“. První z nich je Stanislav, ten nemá pocit, že by byl Rom, doslova řekl: *„Ne, já nejsem Rom. Já jsem cigán. Akorát nechci žít, jako cigáni. Nelíbí se mi to.“* Zajímavé na tom je, že i když má pocit, že je cigán, o romské kultuře neví vůbec žádné informace a sám netuší, zda nějaké informace o romské kultuře chce vědět. Ze stejného dětského domova je i Sandra, která si též nepřipadá jako Romka, ale jako „cigánka“. Bohužel čím je déle v dětském domově, tím její pocit romství upadá. *„No, cítím se tak napůl, jak už jsem dlouho v domově, tak se cítím miň a miň. Ale pořád nějaké vlastnosti mám.“* Tato dívka má též minimální znalosti romské kultuře, ale na rozdíl od Stanislava, zná některá romská jídla a některá romská slova. Oba tyto respondenti rádi poslouchají romskou hudbu, ale spíše v českém jazyce, protože romský jazyk neovládají.

Charakteristika Romů

Tabulka 22 - identifikace Romů a jejich diference

Dětský domov	Identifikace Roma od ostatních lidí		Rozlišení Romů	
Krompach	vzhled	vzhled, jazyk, chování	slušní, vulgární	slušní, vulgární
Dubá – Deštná	vzhled	vzhled, jazyk, chování	líní, pracovití	nevidí žádný rozdíl
Litoměřice	vzhled, chování	vzhled, chování, příjmení, inteligence	inteligence	slušní, neslušní
Semily	vzhled	vzhled	vulgární a hluční	vulgární a hluční

Tato část výzkumu byla zaměřená na rozlišování Romů, jak děti dokážou rozeznat Romy od ostatních obyvatel České republiky.

Všichni dotazovaní respondenti uvedli, že Romy poznají hlavně podle vzhledu. „Romové mají tmavší zbarvení kůže, tmavé oči i vlasy,“ tak to přímo uvedl Stanislav. Dále Adam dokáže poznat lidi romského etnika podle toho, že „mluví romským jazykem, mají takový jiný přízvuk než ostatní“. Stejně rozlišení uvedla i Sandra. Další odůvodnění, jak pozná Romy, uvedla Sandra, že pozná tyto lidi podle chování, viz Sandra: „Chovají se jinak a taky si více dovolí, cigáni se ničeho nebojí.“ Dominika s Libuší měly obdobný názor: „Chovají se jinak, cigáni jsou více hrubí a sprostí.“ Takto to přímo uvedla Dominika. Jedinou Libuší napadl ještě jeden způsob, jak poznat Romy a to „Podle příjmení, cigánský příjmení jsou takový specifický. Třeba jako Giňa, Lakatoš, Gorol a tak.“ Ostatní děti už žádný jiný způsob nenapadl.

Dále jsem se zaměřila na to, zda jsou děti schopné rozlišit i Romy mezi sebou např. podle toho, kde se usídlili (slovenští Romové, rumunští...) nebo podle jejich tradičních profesí. Takové to rozdělení nikdo z dětí nezná, za to mají svůj způsob rozlišování Romů. Marián a Simona si myslí, že „Romové jsou všichni stejní. Jsou vulgární a hluční.“ Markův názor je: „Znám dva typy Romů, líný a nelíný.“ Líní Romové jsou podle něho na dávkách, přitom ti druzí chodí pravidelně do zaměstnání. Dominika přišla na originální způsob, jací Romové jsou, „někteří Romové jsou hloupí a

někteří nadaní. “ Takový pohled na Romy neměl nikdo jiný z dotazovaných dětí. Ostatní děti, stejně jako Libuše, si myslí, že „*Romové jsou nevychovaní a slušní.*“ Podle Stanislava jsou nevychovaní Romové „*hluční a vulgární*“. A podle Sandry zase, „*dělají bordel ve městě, neumí se chovat, machrují a dovoluji si na ostatní, a taky bydlí ošklivě.*“ Tyto děti si pod slušnými Romy představují lidi, kteří „*dobře bydlí, chodí do práce a starají se o rodinu.*“ Takto to přímo uvedla Sandra, odpovědi Stanislava a Libuše byly velmi podobné. Pouze pro Adama jsou všichni Romové stejní: „*Nevidím v cikánech žádný rozdíl, všichni jsou stejní, co se týká vzhledu a chování.*“ Na to, jestli vnímá také Romy jako slušný a nevychovaný, mi řekl, že „*o tom nikdy nepřemýšlel.*“

Dostupné zdroje o romské kultuře

Tabulka 23 - dostupné zdroje o romské kultuře v dětských domovech a zájem o ně

Dětský domov	Časopisy/literatura		Zájem o dostupné zdroje	
Kropáč	ne	ne	ne	ne
Dubá – Deštná	ne	ano	ne	ano
Litoměřice	ne	ne	ne	ne
Semily	ne	ne	ne	ne

Jak už název napovídá, v této části jsem se především tázala na to, jaké mají Romové dostupné zdroje o romské kultuře v dětských domovech a jaké zdroje oni sami používají. Až na jednoho respondenta ze všech dotazovaných, neměly děti přehled o žádných dostupných zdrojích v jejich dětských domovech.

Dominika uvedla: „*Ne, žádný noviny nebo něco jiného, kde je něco o Romech v děčáku nemáme.*“, podobný názor k této věci měla i Libuše ze stejného dětského domova. Ani Stanislav ve svém dětském domově nepřišel na žádné dostupné zdroje, které by mohl využít: „*Ne, nic takového v dětském domově nemáme.*“ Sandra též neví o žádném dostupném zdroji, díky kterému by mohla rozvíjet svou romskou kulturu. Pouze

si všimla v jednom časopise o pár zmíenkách o romských akcích, „časopis, tam se někdy něco píše, třeba o romských festivalech, ale to jen výjimečně. Nemám zájem se něco dozvědět o romské kultuře.“

Pouze Adam z dětského domova Dubá – Deštná ví, že v dětském domově mají k dispozici romský časopis. „Ano, máme tu romské noviny *Romano Hangos*. Nejvíce mě z novin zajímají fotky a novinky o Romech.“

Všichni respondenti, kromě Adama, který měl přehled o dostupných zdrojích v dětském domově, nejeví příliš velký zájem o získávání nových znalostí týkající se jejich kultury. Tyto děti nevyhledávají ani informace o své kultuře na internetu.

Mezinárodní den Romů

Tabulka 24 - znalosti o Mezinárodním dni Romů a způsob oslavy

Dětský domov	Informace od vychovatelů		Povědomí o existenci		Oslava svátku	
	ne	ano	ne	Ano	ne	ano
Kropach	ne	ne	ne	Ano	ne	ne
Dubá	ne	ano	ne	ano	ne	ano
Litoměřice	ne	ne	ne	ne	ne	Ne
Semily	ne	ne	ne	ne	ne	ne

S oslavami Mezinárodního dne Romů se pojí den 8. dubna. Proto jsem se zaměřila na to, jaké informace Romové mají od svých vychovatelů o tomto svátku. Zda romské děti vědí o tomto svátku, ať už od svých vychovatelů nebo od svých příbuzných a přátel. Následně bylo zjišťováno, zda v dětském domově probíhají oslavy tohoto svátku a co během tohoto svátku probíhá.

Ze všech dotazovaných respondentů se našel pouze jeden respondent, který získal informace o tomto svátku od svého vychovatele. Adam má přehled o Mezinárodním dnu Romů díky svému vychovateli. „Jo, mluvíme o tom, že je Mezinárodní den Romů, ale datum, kdy to je, si nepamatuji.“

Ostatní respondenti uvedli, že o svátku se svými vychovateli nikdy nehovořili. Dominika odpověděla: „*Vychovatelé mi nikdy nic neřekli o tomhle svátku,*“ pro Dominiku to tedy byla úplně nová informace, o které do teď nic nevěděla. „*Nevím, že nějaký Mezinárodní den Romů existuje,*“ to byla odpověď Stanislava, který o tomto svátku nic nevěděl od svých vychovatelů, ani od nikoho jiného z dětského domova. Když jsem se zeptala na Mezinárodní den Romů, byl velmi zaskočen mou otázkou. Marek z Dubé – Deštné patří také mezi děti, které o tomto svátku nic nevědí.

Zato Sandra ze stejného dětského domova nebyla touto otázkou zaskočena vůbec. „*Neslavíme to, jednou jsem slyšela od kamarádů, cigánů, že to existuje, ale nevím, jaký je to den.*“ Přesto, že nevěděla, o jaký den se jedná, měla alespoň ponětí o tom, že tento svátek existuje. Bohužel se o svátku dozvěděla od svých přátel.

Jelikož děti z dětských domovů nehovoří se svými vychovateli o tomto svátku a neznají ho, tak také tento svátek vůbec v dětském domově neslaví. „*Ne, tenhle svátek neslavíme,*“ tak zněla odpověď od Simony z dětského domova v Semilech. Podobné odpovědi byly i od výše uvedených dětí. Sandra se taktéž žádných oslav tohoto svátku nedočkala.

Adam, který o svátku hovořil se svým vychovatelem si svátek občas připomíná, bohužel se nejedná o akci celého dětského domova, ale pouze akci, kterou pořádá vychovatel pro svoji kmenovou rodinu. „*V tento den si v dětském domově posloucháme romské písničky a tancujeme. Také se učíme a zpíváme si romskou hymnu. Občas si uvaříme i nějaké to romské jídlo, ale nebývá to každý rok. Jinak nic jiného neděláme.*“

Historie

Tabulka 25 - znalosti a zájem o romskou historii

Dětský domov	Informace od vychovatelů		Zájem		Znalosti	
Krompach	ne	ne	ne	ne	ne	Ne
Dubá – Deštná	ano	ne	ano	ne	ano	ne
Litoměřice	ne	ne	ne	ne	minimální	Ne
Semily	ne	ne	ne	ne	ne	ne

V této oblasti výzkumu jsem se především zaměřila na znalosti Romů ohledně jejich dávné historie. Např. odkud Romové přišli do České republiky, jejich dávné putování Evropou apod. Zajímalo mě také, zda odpovědi na otázky týkající se historie Romů dostali odpovědi od svých vychovatelů či ne a jestli je tato část romské kultury zajímavá. Pokud Romové hovořili se svými vychovateli o historii Romů, byli tedy tázáni, co všechno o historii vědí.

Pouze jeden dotazovaný respondent uvedl, že získal informace o romské historii od svého vychovatele. „*Jo, ptal jsem se na to strýce. Ten mi řekl, že cigáni pocházejí z Indie. Často takové věci hledá na internetu, abychom si to tam mohli přečíst.*“ Adam sám jeví zájem o to, aby se o historii Romů něco dozvěděl.

Ostatní respondenti nikdy nehovořili se svými vychovateli o historii Romů a jejich zájem je minimální či žádný. Např. Simona mi odpověděla: „*To nevím a nikdy jsem to ani nezjišťovala. Ne nikdy mi to nikdo nevysvětlil a já ani nechci.*“ Také Stanislav se na historii svých vychovatelů „*nikdy neptal, ani se o to nezajímal.*“ Přesto byl dotazován, zda nějaké informace o historii Romů ví. „*Myslím si, že Romové pocházejí z Romska.*“ Toto byla jediná jeho odpověď, více informací o romské historii mi nebyl schopný podat. Zbylí čtyři respondenti uváděli odpovědi podobné. To, že s vychovateli na toto téma nikdy nehovořili a také, že o historii Romů nic nevědí.

Taktéž se našla jedna respondentka, Dominika, z dětského domova v Litoměřicích,

kteřá znala správnou odpověď na původ Romů, ale bohužel tuto odpověď neznala z dětského domova, nýbrž od své rodiny, kam často jezdí. „*Pochází z Indie, ale od tety nebo strýce to nevím.*“

Víra

Tabulka 26 - znalosti o romské víře a její umožnění v dětských domovech

Dětský domov	Informace od vychovatelů		Věřící		Umožnění víry v DD	
			ne	ano	asi ano	ano
Kropach	ne	ne	ne	ne	asi ano	ano
Dubá – Deštná	ne	ne	ne	ne	ano	ne
Litoměřice	ne	ne	ano	ano	ne	ne
Semily	ne	ne	ne	ne	ne	ne

Některé děti pocházející z romských rodin mohou být věřící. Proto jsem se v této oblasti zaměřila na to, zda děti získaly o romské víře nějaké informace od svých kmenových vychovatelů. Také byli Romové tázáni, zda vyznávají romskou víru. Pokud jsou věřící nebo znají někoho ze svého okolí, který prosazuje tuto víru, bylo tedy zjišťováno, jakým způsobem jim je v dětském domově umožněno věnovat se své víře.

Všichni dotazovaní respondenti nebyli seznámeni s žádnými informacemi o romské víře. Viz Stanislav „*O romské víře jsem nikdy nic neslyšel.*“ Takto zaznělo mnoho podobných odpovědí. Sandra ještě dodala: „*nemám o to zájem.*“ Adam o romské víře slyšel, ale jeho znalosti jsou téměř žádné. „*O romské víře nevím skoro nic.*“

Možnosti, které mohou v dětském domově respondenti využít k tomu, aby se mohli věnovat své víře, byly nalezeny pouze v dětském domově Kropach a v dětském domově Dubá – Deštná. Stanislav: „*Jako asi nějaké možnosti tu jsou, ale nejsem věřící, tak mě to nikdy moc nezajímalo.*“ Sandra ze stejného dětského domova má ohledně víry větší přehled. „*Možnosti tu jsou, třeba jezdit na faru a tak.*“ Sama na faru nejezdila, ale její kamarádky, které byly s ní v rodince, tuto možnost využívaly. Těmto Romům byla

položena ještě otázka, zda někdy navštívili se svými vychovateli kostel. Stanislav: „*Do kostela chodíme s tetou a strýcem každý rok v období Vánoc.*“ Sandra: „*Ano, v kostele jsme byli s tetou i strýcem několikrát.*“ I Adam z Dubé – Deštné odpověděl, že se svými vychovateli navštěvuje kostel pouze o vánočních svátcích pouze s cílem zpívat koledy. Adam se ještě může setkat s věřícími přímo v dětském domově, i když se nejedná přímo o romskou víru: „*Do dětského domova k nám chodí věřící křesťané. Jeden z nich je Rom. Do kostela chodíme pouze o vánočních svátcích.*“

Ostatní respondenti z dalších dětských domovů odpovídali, že neznají žádné možnosti, jak se v dětském domově mohou věnovat víře. Děti z dětského domova v Semilech nevěděly o romské víře nic. Podle dětí ani dětský domov v Litoměřicích neposkytuje žádný způsob, jak se věnovat romské víře a pokud ano, nevědí o tom.

Obě dívky z tohoto domova přesto mají zkušenosti s romskou vírou, viz Libuše: „*Jsme křesťané a hodně věříme v Boha. Možnosti, jak se věnovat víře v dětském domově neznám, ani to neřeším.*“ Dominika uvedla: „*V dětském domově nemáme žádné možnosti, jak se věnovat romské víře. Ale když jsem se svojí rodinou, tak se chodíme modlit do kostela. My Romové věříme v Boha.*“ Obě dívky uvedly, že jejich víra spočívá především v tom, že se chodí modlit do kostela, ale pouze když jsou se svou rodinou. V dětském domově své víře nevěnují velkou pozornost. V ničem dalším jejich víra nespočívá.

Hudba

Tabulka 27 - preference romské hudby, interpretů a návštěvnost romských kulturních akcí

Dětský domov	Zájem vychovatelů		Zájem dětí o hudbu		Interpreti		Romské kulturní akce	
	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano
Kropáč	ne	ne	ano	ano	Jan Bendig, Lucie Bílá, Rytmus, Marsell	Jan Bendig, Lucie Bílá, Rytmus, Marsell	ne	ne
Dubá – Deštná	ne	ano	ne	ano	ne	Romane Gila, Gipsy Aron	ne	ne
Litoměřice	ne	ne	ano	ano	Gipsy Midaj, Kaminiko	Gipsy Midaj, Kaminiko	ne	ne
Semily	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne

Nejzajímavější a nejznámější oblast z celého výzkumu byla pro romské děti oblast hudby. Bylo zjišťováno, zda Romové poslouchají romské písně a o jaké interprety se především jedná. Pokud byla jejich odpověď kladná, bylo zkoumáno, jestli poslouchají hudbu v romském jazyce či českém, a jak romskému textu rozumí. Také bylo zjišťováno, zda vychovatelé zpívají s Romy jejich romské písně a využívají je při různých akcích pořádané dětským domovem. Vychovatelé se svými rodinami jezdí i na různé kulturní akce, proto bylo do výzkumu zařazeno, zda Romové jezdí se svými vychovateli i na kulturní akce s romskou hudbou.

Zájem Romů o poslech romských písní je poměrně vysoký, pouze tři respondenti uvedli, že se o romskou hudbu nezajímají, viz Marek: „*Romský zpěvák neposlouchám.*“ Podobný názor měly i děti z dětského domova v Semilech. Ty stejně jako Marek nemají zájem o romskou hudbu.

Zbylí respondenti se zajímají o romskou hudbu, uváděli také jejich oblíbené interprety, které poslouchají, viz Adam „*O romské zpěvák se zajímám hodně sám, ale občas nám o některém romském zpěvákovi řeknou i vychovatelé. Mezi mé nejoblíbenější zpěvák a kapely patří Romane Gila, Gipsy Aron. Jejich písně jsou některé smutné a jiné veselé. Ale rozumím jim jen v češtině. V romštině jsem někdy schopn říkat text jako oni,*

ale nerozumím mu.“ Stanislav: „Znám od přátel a z internetu romský zpěváky a zpěvačky jako je Jan Bendig, Lucie Bilá, Rytmus a Marsell. Znám jich docela hodně, ale nechce se mi to všechno vyjmenovávat. Textům písní rozumím jenom, když to je nazpívané česky. Romsky neumím.“ Dominika a Libuše jsou skvělé kamarádky, proto není divu, že mají stejné oblíbené interprety, viz Libuše: „Posloucháme často Gipsy Midaj a Kaminiko. Některý písně jsou česky a některý romsky. Těm, co jsou romsky, moc nerozumím. Písničky jsou hlavně o lásce a jsou veselé.“

Naopak romské děti uváděly, že zájem vychovatelů o romskou hudbu je minimální. Ze všech dotazovaných respondentů odpověděl jen jeden, že se trochu zajímá jejich vychovatel o romskou hudbu. Pozitivní je, že Romové z tohoto dětského domova, přesněji z této rodinky, mohou zpívat své písně při reprezentaci dětského domova, viz Adam *„Jo, s dětmi si často zpíváme romské písně. Taky s dětmi občas nacvičujeme některé písně na vystoupení, která se konají v dětském domově. Vychovatelé nám s tím pomáhají minimálně.“*

Romské děti z dětského domova v Krompachu se zajímají o romskou hudbu, ale zajímají se o ni pouze se svými přáteli, viz Sandra: *„Spíš si zpíváme s holkama na pokoji, s vychovateli ne.“* Zbylí dotazovaní respondenti uváděli podobné zkušenosti, tedy že s vychovateli nikdy neprobírali romskou hudbu, nemluvili s nimi o romských interpretech a nevyužívají zpěv romských písní při interpretaci dětského domova, viz Stanislav: *„V rodince jsme si nikdy nezpívali romské písně, takže jsme taky nikdy nic nenacvičovali. S tetou ani strýcem jsem se nikdy nebavil o slavných romských zpěvácích a zpěvačkách.“* Také nikdo z dotazovaných interpretů nevedl, že by jejich vychovatel s nimi někdy jel na kulturní akci týkající se romské hudby.

Romské pokrmy

Tabulka 28 - znalost romských pokrmů u Romů a jejich vaření v dětských domovech

Dětský domov	Vaření s vychovateli		Znalost pokrmů	
Krompach	ne	ne	Téměř ne	ano
Dubá – Deštná	ne	ne	ne	ne
Litoměřice	ne	ne	ano	ne
Semily	ne	ne	ne	ne

Romská kuchyně k Romům patří, proto se část tohoto výzkumu zabírala tím, jaká romská jídla Romové znají a zda jejich znalosti plynou od vychovatelů či je posbírala ze svých biologických rodin. Také byly otázky zaměřeny na to, jestli romské děti vaří jejich tradiční jídla i v dětském domově.

Ve všech dětských domovech, kde probíhal tento výzkum, bylo zjištěno, že romská jídla děti s vychovateli nevaří. „*V děčáku jsme žádný cigánský jídla nevařili, jinak neznám žádná cigánská jídla.*“ Takové bylo vyjádření Mariána, podobnou zkušenost měli i ostatní respondenti. Stejně tak byl na tom Marek: „*V rodince nepoužíváme žádnou romskou kuchařku. Ani jsme nikdy nevařili romská jídla.*“

Dominika taktéž nikdy nevařila romská jídla v dětském domově, ale některé tradiční romské pokrmy znala jako jsou „*halušky, holubky, marikle, švarky,*“ s těmito jídly se setkala jen díky tomu, že na prázdniny jezdí ke své rodině, kde tato jídla často vaří. Stanislav nikdy o romské kuchařce neslyšel, pouze ví, že „*cigáni rádi vařili halušky, to je jediný, co s tetou nebo strýcem občas vaříme.*“ Toto je jediné jídlo, o kterém slyšel od přátel.

Sandra zažila časy, kdy v dětském domově vařili romská jídla. „*Romskou kuchařku nemáme, ale cigánský jídla jsme někdy vařili, třeba halušky, goja a nějaký sladký jídla. Spíš taková jednoduchá jídla znám, co vaří cigáni doma. Ale teď už cigánská jídla nevaříme.*“ I když v dětském domově vařili romská jídla, bylo to proto, že

se toho ujaly dívky z rodinky, které znaly tyto pokrmy ze svých rodin. Vychovatel jim s vařením pouze pomáhal. Nikdy žádný vychovatel neprojevil vlastní iniciativu vařit s dětmi romská jídla.

Romský jazyk

Tabulka 29 - romský jazyk se zaměřením na zájmovou činnost a soutěže, dostupnost zdrojů pro vzdělávání se v romském jazyce

Dětský domov	Zájmový kroužek		Dostupnost informací		Zájem o romštinu		Soutěž z romštiny	
Krompach	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
Dubá – Deštná	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
Litoměřice	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
Semily	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne

Tabulka 30 - preference romských literárních děl a znalosti romských hádanek u Romů

Dětský domov	Četba romských děl		Dostupnost knih DD		Znalost romských hádanek	
Krompach	ne	ne	ne	ne	ne	ne
Dubá – Deštná	ne	ne	ne	ne	ne	ne
Litoměřice	ne	ne	ne	ne	ne	ne
Semily	ne	ne	ne	ne	ne	ne

U dětí romského etnika se setkáváme s tím, že často užívají především vulgární romská slova, protože jiná slova neznají. Zajímalo mě, zda mají děti v dětském domově možnost naučit se nová (slušná) slova v romštině pomocí zájmového kroužku. Pokud

kroužek nemají, zda mají jinou možnost, jak se věnovat romskému jazyku a zda to děti využívají.

Všichni dotazovaní respondenti uvedli, že nemají v dětském domově zájmový kroužek zaměřený na romský jazyk, např. Marek řekl: „*Žádný takový kroužek nemáme.*“ Simona měla podobný názor: „*V dětském domově se neučíme romštinu vůbec.*“ Vychovatelé v dětských domovech nevzdělávají romské děti v romštině a samy děti nejeví větší zájem o tento jazyk, viz Stanislav: „*...Nikdo z naší rodinky se nezajímá o romštinu.*“ Pokud někdo z dětí zná některá romská slova, bývá to hlavně díky své biologické rodině, kterou často navštěvuje, viz Stanislav: „*V dětském domově jsou děti, které mluví nějaká slova romsky, ale to jen proto, že jezdí domů a tam se to naučily.*“ Stejně je na tom i Dominika, která často jezdí domů a odtud umí pár romských slov. V dětském domově se o romštině vůbec nic nedozvěděla. Výše zmíněné děti nemají vůbec zájem o romský jazyk, ani ho nevyhledávají na internetu nebo pomocí jiných zdrojů.

Pouze Sandra měla na vše trochu jiný pohled. „*Bylo by to dobrý, mít tady ten kroužek. Hodně slov znám z písniček a internetu, z videí. Ale úplně nevím, co znamenají.*” I kdyby tuto dívku zajímal překlad slov, je toho názoru, že vychovatelé by jí stejně nepomohli, protože sami romský jazyk neovládají.

Soutěž z romského jazyka

Následující dotaz byl zaměřen na literární soutěž z romského jazyka, která se jmenuje *Romano suno*, ta je zaměřena na popis světa kolem sebe v romském jazyce. Je určena dětem, které umějí trochu romský jazyk. Ovšem se ho mohou zúčastnit i děti, které nemají žádné zkušenosti s romštinou.

Odpověď téměř od všech respondentů zněla „*nevím, že to existuje*“ nebo „*nikdy jsem se nezúčastnil*“. To, zda by se děti chtěly zúčastnit této soutěže do budoucna, mi nebyl skoro nikdo schopný odpovědět. Pouze Marián měl v této věci jasno. „*Nezúčastnil jsem se žádné soutěže, která se týkala romské kultury a ani nechci.*“ Spíše odpor k soutěži v romském jazyce byl u všech stejný, takové to akce se nikdo nezúčastnil a asi ani nezúčastní.

Četba romských děl

Četba romských pohádek je důležitou součástí pro rozvoj romského jazyka i romské kultury. V některých případech se mohou děti ztotožnit s romským hrdinou a může jim to usnadnit některé těžké chvíle v životě.

Téměř skoro všichni dotazovaní se neseťkali s romskými pohádkami nebo jinými literárními díly od romských autorů, viz Marek „*Ne, romský pohádky jsem nikdy nečetl. Nikdy jsem nenarazil na romské pohádky.*“ Podobně je na tom i Adam, kterého nezaujala ani jiná literární díla. „*Na pohádky jsem už velký a ani dříve jsem tyto pohádky nevyhledával. A ani teď nehledám nějaký cigánský knížky.*“ Pouze jedna dotazovaná se setkala s romskými pohádkami, a to ve škole, kde měli hodinu romského jazyka. Přesto jí tento typ knih nezaujal a radši se věnuje romské hudbě. „*Asi bych pohádky nechtěla. Písničky jsou lepší. Jednou jsme to zkoušeli ve škole, to jsme měli hodinu romského jazyka.*”

Romské hádanky

Hádanky v romštině patří mezi romské tradice. Hádanky si vyprávěli Romové mezi sebou a setkáme se s nimi i v romských pohádkách. Bylo tedy zjišťováno, zda děti v dětských domovech znají romské hádanky, jestli je nějakým způsobem využívají. Také mě zajímalo, zda se o hádankách dozvěděli od vychovatelů či ne. Odpovědi od respondentů byli velmi podobné. Např. Stanislav uvedl: „*Žádné romské hádanky neznám, ani děti v rodině žádné neznají, takže jsme nikdy nemohly soutěžit v hádankách.*“ Nikdo z dotazovaných respondentů nic nevěděl o romských hádankách a ani jim o nich nebyly podány žádné informace od vychovatelů, viz Adam: „*Žádné cigánské hádanky neznám ani od vychovatelů, ani od někoho jiného.*”

Tradiční řemesla jako budoucí zaměstnání

Tabulka 31 - vědění o tradičních romských řemeslech a jejich využitelnost při výběru budoucího povolání

Dětský domov	Znalost tradičních romských řemesel		Využití při výběru povolání		Informace od vychovatelů	
	ne	ne	ne	ne	ne	ne
Krompach	ne	ne	ne	ne	ne	ne
Dubá – Deštná	ano	ne	ne	ne	ano	ne
Litoměřice	ne	ne	ne	ne	ne	ne
Semily	ne	ne	ne	ne	ne	ne

Část tohoto výzkumu se zabírala znalostmi romských dětí o tradičních romských řemeslech. Mé záměry směřovaly především k tomu, dozvědět se, o kterých tradičních řemeslech s Romy hovořili vychovatelé, jaká řemesla si pamatují a zda je některé řemeslo zaujalo natolik, že by se jím chtěli v budoucnu živit. Ze všech dotazovaných respondentů byl pouze jeden, který věděl pár informací v tomto směru. Byl to Adam z dětského domova Dubá – Deštná, který o romských řemeslech něco věděl: „*Mluvil jsem o řemeslech se svým strýcem, především o kovářích, muzikantech, hrnčích a věštitelkách, ale žádné z těchto řemesel se mi nelíbí. Jednou chci být automechanik.*“ Pozitivní na tom je, že informace o tradičních řemeslech získal hlavně díky svému vychovateli, s kterým o tom hovořil. Bohužel se mu žádné z řemesel nezamlouvalo, proto si zvolil jiné povolání, které by chtěl v budoucnu vykonávat.

Zbytek respondentů nezískalo žádné informace o tradičních romských řemeslech od svých vychovatelů. Jelikož neměli žádné znalosti, tak ani jejich případné využití při výběru budoucího povolání. Sandra si alespoň zkusila tipnout, jaká řemesla by to mohla být. „*Asi že jsou na pracáku, není řemeslo, co? Možná nějaký dělník, zedník.*“ Nic jiného tuto dívku nenapadlo, mohlo by to být i z toho důvodu, že zná především Romy, kteří nevykonávají žádné zaměstnání. Co se týče výběru povolání a pohledu na tradiční

řemesla, měly už některé děti předem vybrané své budoucí povolání. Třeba Marek: „*Chci být kuchtik nebo policajt.*“ Libuše už svou školu vybranou měla, její odůvodnění, proč si jí zvolila bylo takové: „*Když jsem si vybírala školu, na kterou půjdu, tak jsme vybírali podle toho, co mě baví a co se mi líbí.*“ Pak se našlo i pár respondentů, kteří ještě stále neví, kam bude dál směřovat jejich život. „*Na učiliště mám ještě čas, takže jsem o tom ani nepřemýšlel.*“ Taková byla odpověď od Stanislava, který kvůli svému nižšímu věku takovéto záležitosti ještě neřeší. O tom, zda by si chtěl školu a budoucí zaměstnání vybírat podle tradičních řemesel řekl: „*Asi ne, zatím nevím, co chci dělat.*“ Nakonec jen jedna respondentka, Dominika, uvedla, že jí je „*škola ukradená a nějaký řemesla taky.*“ Na toto téma nechtěla už více mluvit, sama jen dodala, že chce mít školu už co nejdřív za sebou. Celkově zájem dětí o tradiční romská řemesla byl minimální, žádné nové informace v této oblasti nechtěly znát ani ode mě.

Zlepšení do budoucna

Tabulka 32 - současná informovanost od vychovatelů a případné navýšení zájmu o romskou kulturu u vychovatelů

Dětský domov	Dostatek informací od vychovatelů		Vyšší zájem vychovatelů o romskou kulturu	
Krompach	nezajímá se	nezajímá se	ne	ne
Dubá – Deštná	ne	nezajímá se	není potřeba	ne
Litoměřice	nezajímá se	nezajímá se	ne	ne
Semily	nezajímá se	nezajímá se	ne	ne

Na závěr byli respondenti dotazováni, zdali by chtěli něco změnit do budoucna. Jestli mají něčeho nedostatek a co by měli vychovatelé zlepšit, aby se jim dostalo všeho dostatek, co se týče romské kultury.

Bohužel zájem dotazovaných Romů o romskou kulturu nebyl žádný. „*Nic vědět nechci,*“ takto vypadala reakce od Simony, od Marka byla reakce velmi podobná. Tyto

děti nechtějí mít nic společného s romskou kulturou, nezajímá je a ani nic vědět nechtějí o této kultuře od svých vychovatelů. Marián též nechce znát žádné informace o romské kultuře. „*Vychovatelé nám nic neříkají, ani nechci od nich nic vědět. Když mě bude něco zajímat, zeptám se na to doma.*“ Taková byla odpověď od Libuše a odpověď od Dominiky na otázku, zda jim vychovatelé říkají dostatek informací o romské kultuře, byla velmi podobná, „*Ne, a stejně toho vím dost od mámy a příbuzných.*“ Další respondentka z dětského domova Krompach taktéž neměla zájem o romskou kulturu. „*Já o to zájem nemám, takže se neptám a vychovatelé nám nic neříkají.*“ Toto tvrdila Sandra. Oproti tomu Stanislav ze stejného dětského domova byl tohoto názoru: „*Nevím, jestli nám toho říkají dost. Nevím, jestli chci něco vědět, nepřemýšlel jsem o tom.*“ Tento respondent uvedl, že na tuto otázku by potřeboval více času, aby si ji mohl promyslet.

Pouze jeden dotazovaný respondent uvedl, že nemá dostatek informací o romské kultuře od svého vychovatele, ale přesto sám nevěděl, jaké informace by měly rozšířit jeho vědomosti v této oblasti. Přesto tento respondent, jako jeden z mála, měl poměrně veliký přehled o romské kultuře. Adamova výpověď zněla: „*Myslím si, že nám toho dost neříkají. Popravdě ani nevím, co bych chtěl o romské kultuře a o Romech vědět.*“

5.3 Závěry z výzkumu

Analýza rozhovorů s vychovateli a vychovatelkami mi pomohla nalézt odpověď na výzkumnou otázku: „*Jakými prostředky a metodami rozvíjejí vychovatelé kulturu u romských dětí?*“ Na tuto otázku byla zjištěna odpověď, že vychovatelé nejčastěji využívají internetové zdroje. Dozvěděli jsme se, že i když mají v dětském domově dostupné romské časopisy, noviny, knihy apod., tak žádné z těchto materiálů nepoužívají. V žádném z dotazovaných dětských domovů nenalezneme zájmové činnosti zaměřené na romskou kulturu. V dětských domovech nejsou pořádány ani žádné projektové dny, které by byly zaměřené na romskou kulturu. Jako metodu používali nejčastěji individuální nebo skupinový rozhovor, případně diskuzi. Pokud vychovatelé řešili s romskými dětmi jejich šikanu a negativní přístup okolí k těmto dětem, používali někteří vychovatelé kromě diskuze i modelové situace.

Často bylo vychovateli uváděno, že se romské kultuře budou věnovat pouze tehdy, pokud za nimi Rom přijde a bude mít zájem se něco dozvědět. Vychovatelé ani nevyhledávají akce zaměřené na romskou kulturu. Takovýchto akcí se s dětmi účastní pouze v případě, že Romové mají o to sami zájem a sami si akci vyhledají.

Analýza rozhovorů s romskými dětmi mi dala na tuto otázku jiný pohled. Co se týče dostupných prostředků pro edukaci Romů o jejich kultuře, vědí děti pouze o internetu. To, že v dětském domově mají i jiné další dostupné zdroje, jako jsou knihy, časopisy apod., už netuší. I romské děti uvedly, že s vychovateli o Romech a jejich kultuře hovoří jednotlivě či skupinově. O modelových situacích nebo jiných metodách edukace nebyla zmínka.

Analýza rozhovorů s vychovateli a vychovatelkami mi odpověděla na další výzkumnou otázku: „*Do jaké míry rozvíjejí romskou kulturu?*“ Vychovatelé romskou kulturu rozvíjejí jen minimálně, a především u dětí, které mají samy zájem o romskou kulturu. Nejvíce se romskou kulturou zabývá vychovatel Patrik z dětského domova Dubá – Deštná, který podává základní informace o romské kultuře všem Romům v jeho rodince a nečeká na to, až někdo z dětí za ním přijde a bude se o svou kulturu zajímat. Ostatní vychovatelé čekají na zájem dětí o romskou kulturu, a pak teprve s nimi danou část kultury řeší. Bohužel podle vychovatelů mají děti zájem o romskou kulturu minimálně.

Z analýzy rozhovorů romských dětí jsem zjistila, že největší znalosti o romské

kultuře má především chlapec, který hovoří se svým vychovatelem Patrikem o své kultuře. Dvě děti měly pár znalostí o své kultuře jen díky tomu, že navštěvují své biologické rodiny, a právě odtud získávají informace o romské kultuře. Sandra z dětského domova Krompach měla některé znalosti o romské kultuře jen díky svým přátelům z dětského domova, kteří ji o Romech a romské kultuře povídali a snažili se zanést romskou kulturu do dětského domova. Následně většina dotazovaných dětí uvedla, že je romská kultura nezajímá a nechtějí o ní skoro nic vědět.

Závěr

Ačkoliv nebylo jednoduché tuto práci dokončit kvůli častému zamítnutí spolupráce s dětskými domovy z důvodu GDPR, ochraně romských dětí před častým zkoumáním, nebo bylo zkoumání dětí povoleno jen lidem, kteří zde absolvovali praxi nebo zamítnutí kvůli nedostatečnému věku Romů v dětských domovech, nakonec se přes to všechno přece jen povedlo kontaktovat čtyři dětské domovy, které spolupráci na tomto výzkumu přijaly.

Problematika edukace Romů o jejich kultuře není jednoduchou záležitostí. Romské děti v dětských domovech se nesmí nutit do romské kultury a musí být zájem o tuto kulturu především ze strany dětí. Zajímavé je, že přesto všechny dětské domovy uvádějí, že v rámci multikulturní výchovy se s dětmi zabývají i romskou kulturou. Díky výzkumné části jsme se dozvěděli, že zájem o romskou kulturu je minimální a podpora ze strany vychovatelů také není nijak významná.

V některých dětských domovech usoudili ředitelé a vychovatelé, že by se nad touto tematikou měli více zamyslet a případně zkusit více podpořit romskou kulturu v dětských domovech. Přece jen většina dětí v dětských domovech je romského původu a kdo jiný by jim měl tyto informace předat, když biologická rodina je nefunkční. Však dětský domov má vytvářet náhradní rodinu těmto dětem. Možná by se díky tomu zabránilo i úpadku jejich kultury.

Výzkumná část této práce dává alespoň malý náhled do těchto zařízení na to, jak velká je podpora Romů a jejich kultury. Někteří vychovatelé totiž byli přesvědčení, že romské děti není zapotřebí vzdělávat o Romech a o jejich kultuře. Domnívali se, že o těchto záležitostech vědí dostatek informací.

Pokud dítě uvádělo, že se cítí být Romem, jeho romství záviselo na tom, jak vypadá, protože o své kultuře nevěděl téměř nic. Je poměrně těžké i pro dítě posuzovat, zda je Rom nebo ne, když nemá dostatek podkladů pro to, aby se rozhodl, zda chce být Romem či ne.

Tato problematika, by se dala zlepšit větší dostupností materiálů o romské kultuře v dětských domovech, vznikem zájmových činností pro romské děti, návštěvou kulturních a společenských akcí, které jsou zaměřeny na kulturu Romů apod. Zvýšením dostupnosti informací a zájmových činností, by se mohl zvýšit i zájem dětí o jejich kulturu.

Na závěr by se měla zlepšit i edukace vychovatelů v dětských domovech, kteří jsou velmi často v kontaktu s Romy. Mnoho vychovatelů neví nic o romské kultuře a své znalosti získávají především z internetových stránek. Pomohlo by, pokud by byla zařazena výuka o Romech do vysokoškolského vzdělávání nebo do kurzů zaměřených na vychovatelství.

Pokud chceme podpořit Romy, aby jejich kultura nezanikla, měli bychom se zaměřit na podporu jejich kultury. Touto podporou mohou Romové předávat své znalosti a zkušenosti dalším mladým generacím.

Použitá literatura a zdroje

Literatura

ANON. Svátek Romů. *Kereka: časopis pro děti a mládež*. Valašské Meziříčí: Demokratická aliance Romů v ČR, 2017, 21(květen), 31–32. ISSN 1212 - 1401.

BODNÁROVÁ, Daniela. *Multi kulti: menšiny v ČR : metodická příručka pro střední školy*. Olomouc: Agentura rozvojové a humanitární pomoci Olomouckého kraje, 2009. ISBN 978-80-254-5583-8.

DAVIDOVÁ, Eva. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000. ISBN 80-86010-37-6.

DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: cesty Romů : 1945–1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-7067-533-8.

DAVIDOVÁ, Eva a Zuzana JURKOVÁ. *Romové – O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN, 1999. ISBN 80-7028-141-3.

DAVIDOVÁ, Eva. *Romové – O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN, 1999. ISBN 80-7028-141-3.

DEMETER, Gejza, ANDRŠ, Zbyněk, ed. *Ráj na zemi: romské pohádky*. Ilustrovala Martina ŠPINKOVÁ. Praha: Triáda, 2011. Delfin (Triáda). ISBN 978-80-87256-51-0.

GOLDMANN, Radoslav. *Vybrané kapitoly ze sociálních disciplín*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1454-6.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

HENDL, J. 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, ed. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8.

HORVÁTHOVÁ, Jana. *Romové – O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN, 1999. ISBN 80-7028-141-3.

- HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000. ISBN 80-86010-37-6.
- HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *K jazykové situaci Romů v ČSSR*. Slovo a slovesnost, 37, 1976.
- HÜBSCHMANNOVÁ, Milena a Zuzana JURKOVÁ. *Romane gila: zpěvník romských písní*. Praha: Fortuna, 1999. ISBN 80-7168-734-0.
- HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Romské hádanky: hin man ajsi čhaj, so--*. Praha: Fortuna, 2003. ISBN 80-7168-842-8.
- HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Romské pohádky*. Praha: Fortuna, 1999. ISBN 80-8071-658-1.
- HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras*. 3. nezm. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. ISBN 80-7067-905-0.
- KLIMEŠ, Jeroným. *Budování identity dítěte*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2008.
- Kolektiv autorů. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000. ISBN 80-86010-37-6.
- KOVAŘÍKOVÁ, Marie. *Pedagogicko-psychologická problematika romských žáků ve vztahu k jejich školní úspěšnosti*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1998. ISBN 80-7044-225-5.
- LÁZNIČKOVÁ, Ilona. *Romové – O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN, 1999. ISBN 80-7028-141-3.
- MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
- NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.
- NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3.

- OLÁHOVÁ, Lubomíra. *Nejen romská kuchařka*. Praha: Fortuna, 2000. ISBN 80-7168-741-3.
- OLÁHOVÁ, Lubomíra. Pohřeb. *Kereka: časopis pro děti a mládež*. Valašské Meziříčí: Demokratická aliance Romů v ČR, 2018, **22** (květen–červen), 26–27. ISSN 1212-1401.
- PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.
- PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-65-6.
- POLÁKOVÁ, Jana. *Tradiční řemesla, profese a zaměstnání: sbírky Muzea romské kultury : přírůstky 1991–2007 = Traditional crafts, professions and employment : collections of the Museum of Romani culture : acquisitions 1991–2007*. Brno: Muzeum romské kultury, 2008, 321 s. ISBN 978-80-86656-14-4.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
- RAICHOVÁ, Irena. *Romové – O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN, 1999. ISBN 80-7028-141-3.
- RYAN, Tony a Rodger WALKER. *Vytváření KNIHY ŽIVOTA: Pomáháme dítěti porozumět jeho minulosti, Praktický rádce*. Institut náhradní rodinné péče, PRAHA, 2006.
- ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme – jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5.
- SAMKOVÁ, Klára. *Romská otázka: psychologické důvody sociálního vyloučení Romů*. Praha: Blinkr, 2011. ISBN 978-80-87579-03-9.
- STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-X.
- ŠEBKOVÁ, Hana a Edita ŽLNAYOVÁ. *Romaři čhib: učebnice slovenské romštiny*. Ilustrovala Miroslava JAKEŠOVÁ. Praha: Fortuna, 1999. ISBN 80-7168-684-0.
- ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.

ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0.

VANČÁKOVÁ, Martina. *Dítě jiného etnika v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-05-0.

VOCILKA, Miroslav. *Vybrané statě z etopedie*. Most: Regionální středisko výchovy a vzdělávání, 1994.

Internetové zdroje

ANDRŠ, Zbyněk. Bertenošika gi'ľa: aneb Romové, vězení a píseň. *Romano džaniben* [online]. 1997, (3–4), 70–99 [cit. 2019-6-02]. Dostupné z: <https://www.dzaniben.cz/files/5df1c2c9b7684144bd7fa3094e4d7d2c.pdf>

DAVIDOVÁ, Eva. Šavale, me tumári šukár páťiv opre manglem...: Vlachicka gi'ľa - olašské písne a jejich texty. *Romano džaniben* [online]. 2009, **16**(1), 134-152 [cit. 2019-6-02]. Dostupné z: <https://www.dzaniben.cz/files/cd70a56e8dff794f73d4b84594a796a3.pdf>

Doživotní trest. Zpráva evropského centra pro práva Romů. Romské děti v ústavní péči v České republice [online]. 2011. Evropské centrum pro práva Romů. ISBN 978-963-87747-6-7 [cit. 2020-05-23]. Dostupné z: http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/dozivotni-trest-romske-deti-v-ustavni-peci-v-ceske-republice-20-june-2011.pdf

Terminologie z oblasti romských pohádek. *Romano džaniben* [online]. 1996, **3**(4), 8 [cit. 2019-7-03]. Dostupné z: <https://www.dzaniben.cz/files/e45ce2796c42b35f9c396521c7530f12.pdf>

VACULÍK, Pavel. Specifika romských dětí. *Pěstounská péče v KK* [online]. Karlovarský kraj, 2018 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <http://pestounskapecevkk.cz/images/Dokumenty/Specifika-romskch-dt-1.pdf>

Muzeum romské kultury [online]. Brno: Muzeum romské kultury, Státní příspěvková organizace, ©2020 [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: www.rommuz.cz

Seznam tabulek

Tabulka 1 - pracovníci romského etnika v dětských domovech.....	49
Tabulka 2 - počet romských dětí v dětských domovech.....	50
Tabulka 3 - názor vychovatelů na romskou kulturu	51
Tabulka 4 - zaměření na minulost romských dětí	52
Tabulka 5 - využití zdrojů při edukaci historie Romů	53
Tabulka 6 - preference zdrojů o romské kultuře.....	55
Tabulka 7 - dostupné zdroje v dětských domovech.....	56
Tabulka 8 - preference pojmu Rom/cikán	58
Tabulka 9 - způsoby podpory romství	60
Tabulka 10 - znalosti o Mezinárodním dni Romů a jeho způsob oslavy	61
Tabulka 11 - vzdělávací programy a projektové dny o romské kultuře.....	62
Tabulka 12 - využitelnost slavných osobností a médií při edukaci Romů	63
Tabulka 13 - podpora romské víry v dětských domovech.....	65
Tabulka 14 - zájmové vzdělávání zaměřené na romskou kulturu.....	66
Tabulka 15 - edukace romského jazyka, znalost a využitelnost romských pohádek/hádanek	67
Tabulka 16 - podpora a využitelnost romské hudby při edukaci Romů	70
Tabulka 17 - znalost a využitelnost romských pokrmů v dětských domovech	72
Tabulka 18 - obeznámení Romů s negativní stranou romství.....	73
Tabulka 19 - návrhy na zlepšení edukce Romů o jejich kultuře.....	75
Tabulka 20 - význam pojmu Rom/cikán.....	77
Tabulka 21 - ztotožnění se s romskou kulturou	78
Tabulka 22 - identifikace Romů a jejich diferenciaci	80
Tabulka 23 - dostupné zdroje o romské kultuře v dětských domovech a zájem o ně.....	81
Tabulka 24 - znalosti o Mezinárodním dni Romů a způsob oslavy.....	82
Tabulka 25 - znalosti a zájem o romskou historii	84
Tabulka 26 - znalosti o romské víře a její umožnění v dětských domovech	85
Tabulka 27 - preference romské hudby, interpretů a návštěvnost romských kulturních akcí.....	87
Tabulka 28 - znalost romských pokrmů u Romů a jejich vaření v dětských domovech ..	89

Tabulka 29 - romský jazyk se zaměřením na zájmovou činnost a soutěže, dostupnost zdrojů pro vzdělávání se v romském jazyce	90
Tabulka 30 - preference romských literárních děl a znalosti romských hádanek u Romů	90
Tabulka 31 - vědění o tradičních romských řemeslech a jejich využitelnost při výběru budoucího povolání	93
Tabulka 32 - současná informovanost od vychovatelů a případné navýšení zájmu o romskou kulturu u vychovatelů	94